

Szovjet-NSZK tárgyalások

A gázüzlet hatásai

A két világrendszer országai közötti kereskedelem természetesen sohasem volt független a két világrendszer közötti politikai kapcsolatok alakulásától. A hatvanas évek végén és a hetvenes évek elején, amikor a kelet-nyugati kereskedelem volt a nemzetközi áru-eresre legdinamikusabban bővülő eleme — a feltűnésnek az enyhülés biztosított megfelelő hátteret. Manapság pedig ugyanezek sok esetben a politikai megfontolások váltak a kereskedelem növekedésének akadályává.

Az ilyen lépések persze — akár csak a Carteri gabonaembargó — közvetlenül érintett végeken túl is érintik a kelet-nyugati kereskedelmet. Nyilvánvalóan kevésbé kész ugyanis hosszú távú együttműködésre elkötelezni magát az a cég, melynek kormánya egyoldalú döntéssel az üzleti kapcsolatok megszakítását rendelheti el. A vállalatok viszont a politikai kapcsolatok stabilitásában érdekeltek.

Lambsdorff utazása

A gazdasági kapcsolatok persze, szintén visszahatnak a politikai kapcsolatokra. Mindennek fényében kell értékelni azt a tényt, hogy Lambsdorff nyugatnémet gazdasági miniszter többek között a szovjet-nyugat-európai földgázüzlet meg tárgyalására Moszkvába érkezett. Miní ismeretes, a projektum megvalósulása esetén a Szovjetunió az NSZK földgáz-felhasználásának 30 százalékát szállítaná ez a teljes nyugatnémet energiafelhasználásnak mintegy 5-6 százalékát elégti ki. Washington több alkalommal kifejezetre juttatta, hogy ellenzi a tervet, mivel az — véleménye szerint — túlzott függőségre hozná a Szovjetuniótól az NSZK-t, illetve a gázszállításokban érdekelt többi nyugat-európai országot. Reagan eink és csapata a kérdésben odáig elment, hogy az ottawai csúcs alkalmával — bővebben ki nem fejtett — „alternatívát” helyezt Bonnak kiltásba. A nyugatnémet álláspont azonban nem változott. Az országnak — és tágabban Nyugat-Európának — szüksége van a földgázra. Márpedig e konkrét kérdésben — ezt éppen maga Lambsdorff fejtette ki egy közelmúltban adott interjújában az USA nem tud realitás alternatívát nyújtani. (Lévéen ő maga is nyersolajban és földgázban importőr.) Az NSZK-ban egyébként a Szovjetuniót megbízható kereskedelmi partnerként tartják számon, a „csap” Washing-

tonban olyan sokszor emlegetett „elzárásától” nem tartanak.

A gázüzletről persze, már hosszabb ideje tárgyalnak, és az sem biztos, hogy a Lambsdorff-vizit lesz e sorban az utolsó állomás. A vita azonban a két fél között kamatfeltételekről és árakról folyik. Vagyis olyan kérdésekről, melyekben a szerződő felek közötti nézetkülönbség teljesen természetes. Azt, hogy az üzletre szükség van, és létrehozása kívánatos, nyugatnémet oldalról meg erősítik.

Államosítás, részvényemlkezés

A francia kormány államosítási csomagtervét a tőke kedvezően fogadta, a tőzsdén az árfolyamok emelkedtek. Vagyis: a befektetők szerint változatlanul érdemes akár az államosításra kiszemelt vállalatok részvényeit is vásárolni. Egyes hevenyészett számítások szerint a kártalanítás a költségvetést 40-50 milliárd frankkal fogja megterhelni, persze nem azonnal és egyszerre. A részvényesek ugyanis a kárpótlást 15 éves lejáratú államköölcsönkötvényekben kapják majd meg. (Nem téttek közé, hogyan határozzák meg az értékpapírok kamatlábát.) Korábban egyes források szerint mindössze 25 milliárd frankos kártérítésről volt szó, a generózusabb változat tehát tudatos döntés eredménye. A jelek szerint a kormány a kártalanítás kérdésében nem kíván a nagytőkével, tőzsdével és a részvényesekkel (akik között kisemberek is vannak), „frontot nyitni”. A párizsi tőzsdén bekövetkezett árfolyammozgás éles ellentétben van a például Londonban a héten bekövetkezett tőzsdéi eseményekkel. Itt két nap alatt — a konzervatív kormány gazdaságpolitikájáról tartott mintegy „bizalmi szavazás-ként” — a részvények 5 milliárd fontot vesztek értékükből.

Alighanem érdeklődésre tarthat számot a heti híryanagból az a párizsi bejelentés is, mely szerint a közös piaci acéltermelők 1982. január 1-től tsmét emelik áraikat. A kedvezményezettek a nyersanyag- és energiaköltségek emelkedésével magyarázzák a döntést. Piaci oldalról, a kereslet szempontjából aligha lehetne az intézkedést alátámasztani.

Gonda György — Szentgáli Péter

Szőlőből megélni

Csökkent a terület — Csak feldolgozással együtt

Nem az termeli a bort, aki feldolgozza, s főként nem az, aki árusítja. A borszakma feszültségeinek alapvető okát ezzel a rövid összettel mondattal véli megfogalmazhatónak dr. Szőke Sándor, aki Kiskörösön, a Mezőgazdasági Szövetkezetek Borászati Közös Vállalatát (BORKÖV) igazgatja. A vállalat székhelye ez esetben vélhetőleg igazgatójának gondolkodásmódját is meghatározza, Kiskörös Magyarország ama vidékének a szíve, ahol szakszövetkezetek a legnagyobb számban találhatók, s ahol szinte teljes egészében kisüzemi módszerekkel termelik a szőlőt. Ilyen környezetben és ilyen gazdasági háttérrel nem meglepő, hogy azt mondja az igazgató: a szőlő változatlanul elsősorban kisüzemi növény. A szőlészet eredményességét nagymértékben javítaná, ha a szövetkezeti szektor az eddiginél jóval nagyobb mértékben részesedhetne a szőlő feldolgozásból, a borászatból, s ami ezzel együtt jár: a borkereskedelemről.

Nagyüzemi „maszekok”

Említem az igazgatónak, hogy vélekedését sokan a szövetkezetek, a kistermelők melletti elfoglaltságnak ítélik, de a 38 éves, külsőre is fiatal férfi bölcs öregember módjára tárja szét a kezét:

— Elfoglaltsággal vádolhatnak, de ettől még nem hallgathatok a nyilvánvaló igazságokról. Mert hosszú távon úgysem érvényesülhet más, mint az objektív gazdasági szükségesség. S hogy én és a velem egy érdekkörben dolgozók gyorsítani akarjuk érvényesülését, azt senki sem veheti zokon tőlünk.

— Csak a tényekről akarunk beszélni — szögezi le másik beszélgető partnerem, Csipkó Sándor, a Keceli Szakszövetkezet elnöke, aki a BORKÖV igazgatótanácsában is az elnöki funkciót tölti be.

Nos, nézzük ezeket a tényeket. A szőlőtermelő terület az utóbbi évtizedben erőteljesen csökkent. 1970-ben még 230 ezer hektárról szól a statisztika, 1980-ban pedig már csak 168 ezer hektárt mutat ki. Ha a terület csökkenése ebben az ütemben folytatódik, úgy a tervidőszak végére jó ha 140-150 ezer hektár marad. S a szőlő esetében szó sincs arról, ami például a gabonával történt, ahol az egyre kisebb területen alaposan növekszik a termés tömege, az elmúlt évtized alatt megkétszereződtek, megháromszorozódtak a hozamok. A szőlő a tavalyi jó termésű évben hektáronként 4590 kilogrammot hozott, s ezzel a nemzetközi összehasonlításban csak a sódikát helyet foglalhatjuk el.

Nem sok értelme volna ezeken a hasábon az agronómiai okok taglalásának. Erről talán elég annyi, hogy számos korszerű termesztéstechnológia és fajta széles körű elterjesztésével mind a mai napig adós a szakma. Mint ahogy a gépgyártás is adós az igazán jó szőlőművelő és szüretelő gépekkel. Márpedig a gabonatermesztésben azért tudta a nagyüzemi mezőgazdaság elérni a kimagasló eredményeket, mert megoldotta a teljes körű gépesítést.

— A gépeknek lehet parancsolni, az embernek nem érdemes — ezt a kulcsmondatot fogalmazza meg Szőke Sándor, amikor idáig jutunk. Érzem, ingoványos ez a talaj, hiszen már jóval többről van szó mint a szőlőről. Arról, hogy a nagyüzemben — akár termelőszövetkezetben, akár állami vállalatban — dolgozó ember mennyire tud azonosulni munkájával? Arról, hogy megtaláltuk-e mindenütt azokat a szervezési módszereket, érdekeltségi rendszereket, amelyek kizárólag a jó,

az odaadó munkát díjazza? Jó példa a szőlő. Csak a rengeteg törődést, a nagyon figyelmes és pontos munkát honorálja jó eredménnyel. A nagyüzemek is egyre többen próbálják a szőlőgazdák odaadását kamatoztatni. Ezért a közös telepítésű szőlőkben gépek végzik el a talajművelést és a vegyszerezést, a többi munkát pedig háztáji vagy „maszek” módon a szőlőgazdák csinálják. A

végezték el a munkát. Bőtermő, jó minőségű fajtákat ültettek. S most mégis gondok elé néznek. A rengeteg anyagi és fizikai áldozat eredménye kérdésessé vált. A telepítéshez igénybe vett hitelt törleszteni kell, s a lassanként termőre forduló ültetvényekről szüretelt szőlő nem kerülhet saját tárolókba. A jelenlegi terméshez sincs elegendő tárolóterület. A Közép-magyarországi Pincegazdaságtól a szőlő tonnáért kapott 8000 forint pedig aligha elegendő úgy a hiteltörlesztésre, hogy némi hasznuk azért még maradjon.

A megoldás számukra nyilván a BORKÖV tároló- és feldolgozókapacitásának bővítése volna. Új pincék építésére azonban aligha elegendő a pénzük. Ami van, abból esetleg a Közép-magyarországi Pincegazdaságnak a térségben levő tárolóit, pincéit tudnák megvásárolni vagy bérebe venni. Es miert is építenének költséges új létesítményeket? Mint Szőke Sándortól és Csipkó Sándortól megtudom: ezekben a pincékben most is a BORKÖV-öt alapító szakszövetkezetek természetű dolgozók föl. Vagyis a vásárlást vagy bérebevételt követően továbbra sem lenne a pincegazdaságnak kapacitásgondja.

termés is az övék, természetesen. A gépi munkáért ők fizetnek a közös gazdaságnak. Hogy némiképp fejtegetésre állított ez a rendszer? A szőlő sok-sok mászás többletermése mást bizonyít.

Gondok elé néznek

Ahol a szőlővel dolgozók személyes érdekeltségét sikerül megtalálni, ott szépen nőnek a hozamok. Csak hogy még ez a közösbe oltott háztáji, vagy háztájiba oltott közös sem képes megoldani a szőlőtermelés alapvető gondját, amit beszélgető partnereim nem csak egyszerűséggel így fogalmaztak meg: csak a szőlőtermelésből nem lehet megélni.

Bizonyítékként elem tárnak egy egyszerű számítást. Átlagán feltételezve, egy tonna szőlőt 5-6 ezer forintért lehet előállítani és átlag 8 ezer forintért lehet eladni. Ez tetemes haszon volna, ha egy hektár szőlő telepítése még a mai állami támogatást is figyelembe véve, nem kerülne 200 ezer forintba. Ekkora ráfordítás úgy tűz jó termőév jövedelméből térül csak meg. Már ez is nagyon hosszú idő. De a termőéveket megelőzi 5 olyan év, amikor az új szőlő még egyáltalán nem terem. Vagyis, hosszú időre jókora összegeket kell lekötöni. Ez nyilván csak óriási hitellel lehetséges. A törlesztés azonban a szőlőtermelés teljes hasznát elviszi, ha ugyan nem főbbet. Vagyis a szőlészet fejlesztésére csak az képes, akinek valamilyen egyéb üzletág évről évre elegendő pénzt hoz a könyhára.

Ez az egyéb üzletág jelen esetben nyilván a borászat. Kiskörös térségében a szakszövetkezetekbe tömörült szőlőgazdák ezt időben felismerték, és hét évvel ezelőtt létrehozták borászati közös vállalatukat. Bortárolókat építettek és palackozóüzemeket. Az eredmény nem is maradt el: az általam megtermelt 700 ezer hektoliter bor 10 százalékát szállítják exportra. Évente összesen 15-20 millió palack bort hoznak forgalomba. Az így szerzett jövedelemből megnyílt a szőlőtelepítés lehetősége is: az ötödik öt-éves terv időszakában 2500 hektáron tudott érke sőt keríteni a vállalatot alapító szakszövetkezetek tagsága. Korszerű módon, a gépi talajművelés és vegyszerezés lehetőségét megteremtve

Nagy kérdés persze, hogy a pincegazdaság vezetői miként állnak hozzá ehhez a javaslathoz. Az nyilvánvaló, hogy senkinek semmilyen kényszerítő eszköz sem áll rendelkezésére, mint ahogy az is nyilvánvaló: semmilyen kívülről jövő presszióknak sincs helye. A két vállalat közös ügyéről van szó, s a döntésben csak az lehet mérvadó, hogy milyen megoldás szolgálja leginkább a gazdasági racionalitást.

Egy ilyen tranzakció után a feldolgozás jövedelme persze többé már nem a Közép-magyarországi Pincegazdaságot gyarapítaná, s ennek aligha örülnének. De ott a másik szempont: ha ez a pénz a szőlőtermelők kasszájába folyna, akkor megnyílhatna számukra az újabb telepítések lehetősége. Meg kellene találni a meggyezés módját. Csökken a szőlőterület Magyarországon? Ilyen módon talán megállítható, sőt megfordítható volna a folyamat.

Vádaskodásra n'ncs vevő

A BORKÖV-öt alapító szakszövetkezetek az ország bortermeléséből 10-12 százalékkal részesednek. Ugyanakkor palackozójuk alig éri el az országban található kapacitás 4-5 százalékát. S bár zömmel exportminőségű alapanyagot termelnek, a közvetlen kivételből is csak 4 százalékkal részesednek. (Termésük, persze, a Közép-magyarországi Pincegazdaság termékeként benne van az exportban és a belföldön forgalomba hozott palackokban is. S ki tudná megmondani, még ki mindenkinek a termése. Kommerz boraink származási helye az esetek többségében jöszereivel eldönthetetlen.)

S ez utóbbi zárójeles mondat egy, csak nagyon halkán kimondható kérdést is fölvet. Ilyen felállításban az esetleges minőségi kifogásért miként állapítható meg a felelősség? Ha rossz a bor, ha másnap fáj tőle az ember feje, akkor legföljebb sanda „cukros” vádaskodások hangozhatnak el, de semmi sem bizonyítható. A feldolgozó a termelőre mutat, a termelő a feldolgozóra. S tartani lehet tőle, hogy így lesz ez mindaddig, amíg nem az termeli a bort, aki feldolgozza, s főként nem az, aki árusítja. Márpedig jó áron exportálni csak a jó minőségű bort lehet. A vádaskodásra, az egymáramutogatásra egyelőre nincs vevő.

GÁDOR IVÁN

HORIZONT • HORIZONT • HORIZONT

Nyugati segítség — „katasztrófális” feltételekkel

A nemzetközi valutaalapozás és a világbankhoz tartozó 24 afrikai, ázsiai és latin-amerikai ország kormánya olyan közös nyilatkozatot tett közözé az amerikai fővárosban, amelyben határozottan elítélik több nyugati államnak, mindenekelőtt az Egyesült Államoknak a fejlődő országokakal szembeni diszkriminatív kereskedelmi politikáját.

Nyilatkozatukban a fejlődő országok felhívják a figyelmet, hogy a Nyugat protekcionista intézkedései, a magas kamatlábak, az ingadozó valutaárfolyamok katasztrófális hatással vannak a fejlődő országok gazdaságaira. Mint ismeretes, Haig amerikai külügyminiszter a napokban nyilatkozta, hogy Washington a jövőben még aktívabban szándékozik felhasználni segélypolitikáját a fejlődő országokra gyakorolt nyomás eszközeül. Haig azzal fenyegetőzött, hogy országa megvonja a segítséget azoktól az országoktól, amelyek nem hajlandók zálekre tárt kapukat az amerikai tőke expanziója előtt.

Szibéria hatalmas szénkészletei

A kőolaj és a földgáz után a nem is távoli jövőben a harmadik fontos energiahordozó, a szén bányászatának súlypontja is Szibériába tolódik át a Szovjetunióban. Itt található ugyanis az

ország geológiailag felmért szénkészleteinek több mint 90 százaléka.

Ezek a hatalmas készletek négy nagy lelőhelyen összpontosulnak. A novokuznyeckij szénmedence már hosszabb ideje művelés alatt áll, míg a szénvagyongra épülő ekibasztuji és kamszk-acinszki ipari körzet kiépítése most folyik. A dél-jakutföldi szénkészletek ki-termelése akkor válik lehetővé, ha elkészül a Bajkál-Amur vasútvonal és ez a terület is bekapcsolódik az ország gazdasági vérkeringésébe.

Szintetikus üzemanyagok

A kőolajat helyettesítő energia-hordozókból (aszfaltomok, olajpala, cseppfolyósított szén, nehézőlaj) nyert üzemanyag mennyisége a fejlett tőkés államokban az évtized végére elérheti a 100 millió tonnát — vélekedett egyik tanulmányában a fejlett tőkés országokat tömörítő szervezet, az OECD. Az alternatív üzemanyagok iránti érdeklődésről tanúskodik, hogy Új-Zélandon a kormány 1 milliárd dolláros programot indított be a földgázból nyert üzemanyag gyártására. A BP olajtársaság pedig olyan üzem felépítését tervezi, amely 1982-től kezdve 100 ezer tonna szén-kőolaj keveréket bocsát ki.

Érdeklődtünk a Pénzügyminisztériumban

Adók, adózók, érdekek

A közhiedelem és a valóság

Számos országban a lakosság által fizetett adó képezi a helyi közigazgatás költségvetését, ebből fordítanak szociálpolitikai célokra is; vagyis mindenki pontosan tudja: mi a lakossági jövedelemadó helye és szerepe az ország, vagy az adott közigazgatási régió életében. Nálunk nincs ilyen közvetlen meghatározó szerepe a lakossági adóbevételeknek egy-egy település életében. Ennek persze számos oka van; ezekről, s egyéb időszerű adózási kérdésekről beszélgettünk *Cservény Vilmos*sal, a Pénzügyminisztérium főosztályvezetőjével.

— Az elmúlt 35 esztendőben meglehetősen nagy vételek voltak a lakossági adózás megítélés körül. Jól tudjuk, hogy az ötvenes évek elején — kimondva kimondatlanul — az osztálypolitika egyik kényszerítő eszköze volt; a későbbi években pedig, át-estünk a ló másik oldalára, lebecsültük a jelentőségét, s az adózás átmeneti szerepét hangsúlyoztuk.

Tanácsként változik

— Ilyen előzmények után mi él ma a köztudatban a lakossági adózás szerepéről?

— Sokakban ma is meglehetősen ellentmondásos a kép. Ennek az az oka, hogy ma sincs tisztázza valamennyi adóemre vonatkozóan az adózás valóságos szerepe. Ezeket a „szerepeket” persze nem lehet csak önmagukban megítélni. Az adórendszer része az gazdasági viszonyokat alakító gazdaság eszköztárnak és ezek között az eszközök között szoros kapcsolat, kölcsönhatás érvényesül. Ezért lassabb az előrehaladás. Az azonban biztos: az adózást érintő legapróbb változások is élesen érdeklődnek az embereket: bármit lépünk ezen a téren, és sokakat érint közvetlenül, befolyásolja a közhangulatot, tehát politikai jelentőségű kérdés. Hozzá kell tennem: az emberek tisztánlátását az is nehezíti, hogy nincs világos képünk arról, hogy az általuk befizetett adó a népgazdasági kiadásoknak milyen hányadát fedezi, s ezt hol, és mire fordítják?

— Az azonban már többé-kevésbé köztudott, hogy ez a pénz nagyrészt helyben marad, vagyis a tanácsok bevételét gyarapítja.

— Ez valóban így van, azonban tanácsokként eltérő mértékben. Az országos adatokból kiderül, hogy a lakosságtól származó adók az állami bevételeknek csupán két százalékát teszik ki. Jelentősebb ez az arány a megyéknél, ahol költségvetési kiadásai 10–15 százalékát fedezik ezek a bevételek. S egyes kisvárosok, nagyközségek költségvetésében a 40–60 százalékot is eléri a lakosságtól származó és a helyben maradó adóbevételek. Am, hiába a magas százalék: az így nyert pénzbevételekről nem mutatható ki, hogy ténylegesen mire fordítják. Vagyis egyetlen településen sem lehet rámutatni egy óvodára azzal, hogy ott a bővített lakossági adóból fizették, esetleg a könyvtárra, hogy ő abból kapja a fizetést...

A költségvetésben egybemosódik

— Tehát nem látszik tisztán, hogy az adót voltaképpen mire fizetjük?

— Nehezíti a tisztánlátást az,

amit már említettem: a befizetett adó a költségvetésben egybemosódik. Ennek következtében nehéz érdekeltséget elvárni az adózó állampolgároktól...

— Többségük mégis a jó adófizetők kategóriájába tartozik; s akár kelletlenül, akár kötelességtudatból, de mégis határidőre befizetik a kirótt adót!

— Valóban így van, jelentős részük kötelességtudóan fizet. Így van ez még akkor is, ha egy kis hányad — jórészt a jövedelemadó fizetők közül — vitatkozik azon, hogy mekkora összegű adó lenne reális? Számos vitára ad okot adóhatóság és adófizető állampolgárok között az is, hogy az adó alapjául szolgáló jövedelem elérése milyen költségráfordítást igényelt. Ez ugyanis számtalan esetben nem dokumentálható, s a hatóság csakis a bizonyítható kiadásokat — például a kifizetett bért, a felhasznált energiát, állóeszköz-amortizációt stb. — ismerheti el. Pedig vannak olyan elkerülhetetlen kiadások, amiket az adózónak zsebből kell fizetnie, s aminek persze nem marad nyoma. Köztudott például, hogy a kisiparosok egy része magasabb órabért fizet alkalmazottjainak, mint a megengedett; s az is meglehetősen gyakori, hogy csak úgy jut hozzá egy-egy anyaghoz, ha csúszópénzt is fizet. Ilyen esetekben nehezebb a reális fizetési kötelezettség megállapítása, olykor hosszadalmas viták folynak az adózó és a hatóság között, s esetenként a bíróság tesz igazságot: szándékos csalás történt, avagy mérlegelhetők, méltányolhatók az adózók által előadott érvek?

Az ellenőrzés szakszerűsége

— Az adóhatóság egyik feladata éppen ez: rendszeres ellenőrzésekkel megakadályozni, felderíteni a csalásokat...

— Igen, s ez is olyan feladat, ami nem teszi népszerűvé a tanácsai adóhivatali tisztviselőket. Holott az ő munkájuk rendkívül összetett, komoly felkészültséget és nagy szakértelmet igénylő tevékenység. Az adózás szabályain kívül ismerniük kell az adott szakmát, az összes körülményeket, amelyek között a jövedelem képződik. Az okos és következetes munkaerőgazdálkodás ma már e szakterületen sem nélkülözhető, s a bonyolult, nagy hozzáértést igénylő adóellenőrzést valóban a legjobban felkészült, tapasztalt munkatársakra kell bízni. Annál is inkább, hiszen az adózók érdeke is ezt kívánja.

— A beszélgetést az állampolgárok tájékoztatásával kezdtük; térjünk ki az ebből eredő szóbeszédre is. Gyakran ugyan az is adóhatóságot marasztaljuk el, mert a borraival, hálapénzes szakmák kibújnak az adózási kötelezettség alól...

— A borraival, csúszópénzek és hálapénzek világa meglehetősen bonyolult. Anélkül, hogy ezt részletesen vizsgáljunk, el kell fogadnunk, hogy a jövedelmek kezelésének igen különböző okai vannak. Úgy vélem, hogy csak az okok megszüntetése révén lehetne csökkenteni az így szerzett indokolatlanul magas jövedelmeket. Tehát nem az a megoldás, ha adózással utólag elvonjuk ezeket. Erre egyébként sincs lehetőség, hiszen ezek a jövedelmek sincsenek nyilvántartva, ezekről sem készül bizonylat, s tanúk sincsenek, akik igazolnák a kifizetést.

Révai Valéria

Beszéljünk a hivatali munkafegyelméről

Nem a jelenléti ív számít

A hivatali munkafegyelméről szóló sorozatunk mai, befejező részében a Dunakeszi Város Tanácsánál folytatott beszélgetéseket, ott szerzett tapasztalatainkat adjuk közre. Az egész kérdéskörre egyébként még egy későbbi, összefoglaló írásunkban visszatérünk.

— Dolgozók munkafegyelméről szólva hadd utaljak először egy sajátos körülményre — kezd *dr. Jancsár Sándor* vb-titkár. — Településünk alig több, mint négy éve, 1977 áprilisában lépett elő városossá, s ez természetesen növelte a tanácsi munka iránti követelményeket is. Létszámunk mindössze héttel gyarapodott, de az addigi nagyközségi, egységes szakigazgatási szerveket — jelentősen kibővült hatáskörünknek, megnövekedett feladatainknak megfelelően — önálló osztályokká kellett bontanunk. Hét ilyen hivatali egységünk működik, a titkárságot is beleértve. Ugyanis mint városi tanácsnak, most már a mi dolgunk az egészségügy, a különféle intézmények, egyesületek irányítása, a szövetkezetek törvényességi felügyelete és még sok egyéb. Egyre több tennivalót hárít ránk az is, hogy — mint az agglomerációs övezet része — levegyünk valamennyi terhet a főváros válláról.

Rugalmasan, ésszerűen

— Kézenfekvő, hogy ez fokozott felelősséggel jár. Vállalásaira alkalmasnak tartják-e az apparátust?

— Feltétlenül — kapcsolódik be *Villási László* tanácselnök-helyettes —, de hadd tegyem hozzá: mindez valamennyi dolgozóktól új munkastílust, szilárdabb fegyelmet kíván. Ami a hivatali rend betartását illeti, ekörül nálunk már a nagyközségi időkben sem volt különösebb gond. Az érkezést és eltávoztatást ma is jelenléti ív rögzíti, de nem tulajdonítunk neki különösebb jelentőséget. Tudvalevő ugyanis, hogy a tanácsi szakemberekre — a munka jellegénél fogva — gyakran várnak csak munkaidőn túl végezhető, illetve házon kívül adódó tennivalók. Nemcsak az alkalmazkint rendezvényekre gondolok, amilyenek például a jelölőgyűlések, tanácsági beszámoló, területi lakossági találkozó, nem is az olyan időszakos feladatokra, mint a népszámlálás, a személyi számok kiosztása és hasonlók. De sok esetben a helyes döntéshozás szükséges tájékozódásra, a helyszínelésre is csak a késő délutáni, esti órákban kerülhet sor.

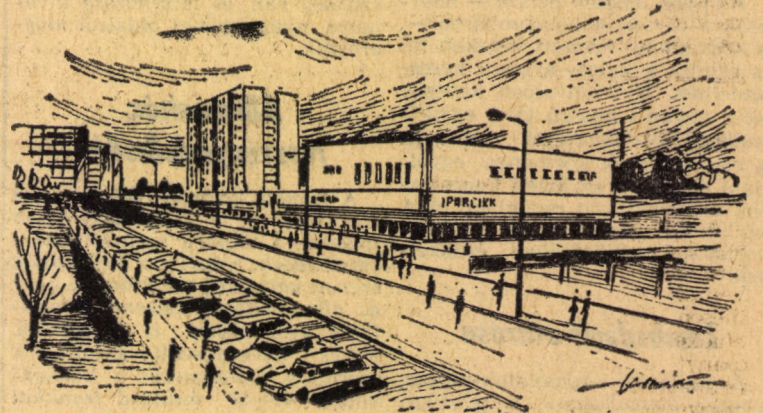
— A többletmunkát honorálják-e valamilyen formában?

— Minthogy túlóradíj nincs, minden osztályvezető köteles nyilvántartani, hogy beosztottjai mennyit töltöttek szabad időjükből hivatali munkával; ennek

arányában jutalmazunk időnként, s fontos szempont az ilyen szorgalom a bérfejlesztésnél, előléptetésnél is. Ugyancsak a hivatali felelősek dolga, hogy megfelelő munkaszervezéssel — a dolgozó kérésére — „csúsztatásra” nyújtsanak módot.

Tovább mélyedünk a kérdésbe, de most már szorosán a hivatali

és az igazgatási osztály hatáskörébe tartozó ügyeknél sok a határidő-tülpelés, amit — s nem alaptalanul — létszám gondok is befolyásolnak. Eppen ezért törekszik a tanács vezetése további szervezeti korszerűsítésre. Jelentősen bővítik például az egy éve megalakított ügyfélszolgálati iroda hatáskörét, hogy az minél

munkaidő kihasználásánál maradv. Az magától értetődik, hogy félfogadási napokon az ügyintézők asztalukhoz szegyezve töltik a napot. Hát máskor?

— Senki nem unatkozhat egy percre sem — vélekedik a vb-titkár. — Akkor tanulmányozzák a jogszabályokat, készítik elő a határozatokat, külön, berendelt ügyfeleket fogadnak, jegyzőkönyveket vesznek fel stb. S általában ilyenkor végzik a helyszíni szemléket is, ha arra napközben lehetőség van. Így hát hivatali időben eltávoznak, vagy vissza-visszatérnek, de úgy látjuk, nincs szükség semmiféle elszámoltatásra, a helyzettel nem élnek vissza.

Korszerűbb szervezetben

— Messzemenően megbizunk dolgozóinkban, akiknek több mint a fele törzsgárdatag — veszi át a szót ismét az elnökhelyettes. — Nem vagyunk kiesinyesek, s egyáltalán nem üdődünk meg azon, ha valaki közben, mondjuk, valamely sürgős magánügyét is elintézi. A távolabbi, külterületi utakhoz egyébként annak, aki kéri, motorkerékpárt, kerékpárt, esetleg gépkocsit adunk. A lényegnek azt tartjuk, hogy mindenki teljesítse hivatali kötelezettségét, időre készüljön el a szakszerű, megalapozott döntés.

S hogy ez mennyire így van, arról az adatok szólnak: a város-sá nyilvántartás óta évről évre arányosan csökkent a megfellebbezett határozatok száma, tavaly pedig a szakigazgatási szervek egyetlen döntése sem bizonyult törvénytörőnek.

Nem titkolják viszont a tanács vezetői, hogy főként a műszaki

több szakigazgatási szervet tehermentesítsen, s így azok tevékenysége tartalmilag javuljon, méltó legyen a városi szervezet-hez.

Az átszervezéskor lett a termelésellátás-felügyeleti osztály vezetője *Vezekényi Ferencné*, aki már a nagyközségi szervezetben is hosszabb ideje dolgozott.

Egymástól is megkövetelik

— Úgy tartom, addig is igyekezett képességei legjavát nyújtva, telkiismeretesen dolgozni mindenkivel, de most szélesebb skálán kell helytállnunk; új jog- és hatáskörökkel ismerkedünk. Ehhez az eddigi igyekezet nem elég; a legkisebb fegyveléssértés is komoly károkat okozhat. Új előírások léptek érvénybe a szakképesítésre is — annak folyamatos megszerzéséhez minden támogatást, időkedvezményt megkapunk.

Ugyancsak a régi apparátus tagja volt *Kupai Gáborné*, ma a pénzügyi osztály költségvetési csoportjának vezetője:

— Az átszervezés előtt nem voltak különösebb „fejfájásaink” — mondja —, most viszont annál nagyobb figyelemre, erőbevetésre van szükség. Kötelezettséget kell például vállalnunk a szakigazgatási szervek beruházásainak anyagi fedezetére; ez a felelősség azelőtt a vb-titkára hárult. Új feladatunk a városi munkaerőhelyzet, a helyi vállalatok munkaügyi tevékenységének ellenőrzése is. Egyre többet vár el tőlünk a fejlődő élet, nem lehet helye tehát semmiféle lazaságnak, egymástól kölcsönösen számon kell kérnünk a hivatali fegyelmet.

G. Szabó László

Napirenden: az információ

Békéscsabán találkozunk!

ségükről, szakmai fejlődésük távlatairól.

Különösen érdekesnek ígérkezik az ugyanazon szakterületen, de más-más szinten — megyei, városi és községi tanácsnál, illetve járási hivatalokban — dolgozó fiatalok eszmecseréje, hiszen azonos érdeklődésű, de helyzetüknél, beosztásuknál fogva különböző „látószögű” szakemberek cserélhetik ki véleményüket, s elemezhetik az együttműködésben rejlő eddig még kihasználatlan lehetőségeket.

A jövőben a konferencia szervezői a vitákon, előadásokon elhangzó hasznosítható ötleteket, javaslatokat összegyűjtik és megvalósításra ajánlják a központi

államigazgatási szerveknek, valamint a tanácsoknak.

A fórum helyszíne, témája — ennek folytán a résztvevők köre — évről évre változik. A békéscsabai tanácskozáson a tanácsi informatikáról, az információs rendszerek kialakításáról és fejlesztéséről lesz szó. Előadások hangzanak a többek között az igazgatási munka hatékonyságának méréséről, az ügymenet modelléséről, a kézi nyilvántartások integrált rendszeréről, a számítógépek gyakorlati alkalmazásáról.

A szekcióüléseken jelentős tapasztalatokkal rendelkező elméleti és gyakorlati szakemberek tartanak majd vitaindító előadásokat. A plenáris ülés mellett két szekcióban: az általános igazgatási és ágazati, valamint a pénzügyi szekciókban zajlik majd a tanácskozás.

Eddig több mint százhuszan jelezték érkezésüket a Viharsarok fővárosába, s az előadókkel együtt a rendezők mintegy 200 résztvevőre számítunk. E.

Tökös légitársaságok

Borult égbolt

Riasztó és kétségbeesett jelentéseket tesznek közzé a nyugati légitársaságok az 1980. évi, valamint az idei első félévi üzletmenetről. Pénzügyi gondjaik egyre növekednek, s szinte büvészmutatványokra van szükség, hogy elkerüljék a csődöt. Minden jel arra mutat, hogy idén, valamint a jövő évben a tökös légitársaságoknak a túlélés érdekében szorosabbra kell húzniuk a biztonsági övet.

A közlekedési folyamatok emelkedésének hatásait a légitársaságoknak hosszabb időn át sikerült valamelyest ellensúlyozniuk a jegyek árának növelésével, s ugyanakkor az utasok számának állandó bővülése ideig-óráig véka alá rejtette a pénzügyi gondokat. Noha a profitok folyamatosan csökkentek, a légitársaságok többsége nyereséges volt, s sikerült úrrá lenniük az átmeneti gondokon. Tavaly azonban a kedvezőtlen folyamatok tartóssá váltak, fordult tehát a kocka.

Veszteségek

Míg 1979-ben a tökös légitársaságok — a statisztikákban mintegy 110 szerepel — 200 millió dollár összesített nyereséggel zárták az évet, 1980-ban veszteségeik érték az egymilliárd dollárt, s az előrejelzések szerint ez az összeg idén 1,1 milliárdra emelkedik. 1982-ben jó esetben talán sikerül szinten tartani az idei veszteségeket.

A légitársaságok hirtelen támadt zavarát több tényező együttes hatása idézte elő. Az üzemanyagárak emelkedését már nem tudták teljes mértékben érvényesíteni a repülőjegyek árában, hiszen a díjtételek amúgy is csillagászati magasságba emelkedtek — a különböző kedvezmények ellenére. Míg az elmúlt évtized elején a működtetési költségekben az üzemanyag aránya csak 10 százalék volt, tavaly a hajtóanyag már 30 százalékot képviselt. Ugyanakkor megemelkedtek a bérköltségek, valamint a földi és az egyéb légi szolgáltatások — biztonsági berendezések, repülőterhasználati díj, élelmiszerárak, stb. — ára is. Elkerülhetlenné vált az átlagban 13 éves üzemanyagfalu és zajos légitámasz cserélésének megkezdése, az új gépek ára pedig jelentősen emelkedett. De talán a legfontosabb tényező a helyzet romlásában az utasok számának alakulása volt.

Egymás után jutnak komoly bajba a patinás, nagy múlttal rendelkező légitársaságok. Az 1979-ben még nyereséges British Airways az 1980—81-es pénzügyi évben 141 millió font veszteséget mutatott ki. A kedvezőtlen eredmény hatására az angol állami vállalat 8 százalékkal csökkentette dolgozóinak számát, megszüntetett néhány nemzetközi járatot,

és eladott két Boeing óriásgépet. A Pan American az első felévet 217 millió dollár veszteséggel zárta, tartozásai pedig meghaladják az 1,3 milliárd dollárt. A szorult helyzetben a PanAm kénytelen volt alkalmazottainak bérét 10 százalékkal csökkenteni, valamint eladni a jól jövedelmező Intercontinental szállodaláncot.

Visszaesés

Krónikus mérleghiánnyal küszködik a belga Sabena, az Alitalia, az amerikai TWA, valamint a skandináv SAS is. A hetvenes évek „csodalégitársasága”, a korábban nyereséget nyereségre halmozó angol Braniff (a „légvonati” elnevezésű „filléres vállalkozás” üzemeltetője) is feliratkozott a veszteségek sorába: hiánya tavaly meghaladta a 120 millió dollárt, s nemrégiben kérte hitelezőit 240 millió dolláros tartozásának átutemelésére. Tavaly mindössze öt nagyobb légitársaság zárta nyereséggel az évet, de aktívumuk lényegesen csökkent 1979-hez képest. Az amerikai Delta légitársaság mintegy 80 millió dollár nyereséget mutatott ki, őt követi a Swissair, a KLM, a Lufthansa és az Air France. Erdemes megjegyezni, hogy az utóbbi három légitársaság nyeresége egészen alacsony volt, s valószínűleg az aktívum idén már el is tűnik.

Egyelőre nem számíthatnak a légitársaságok helyzetük javulására, hiszen a költségekben nem várható számottevő csökkenés, s az előrejelzések szerint idén — a második világháború óta először — az utasok számában 0,5 százalékos visszaesés következik be.

Ugyanakkor bizakodnak a repülőgépgyártó cégek. Optimizmusuk arra alapul, hogy elkerülhetlenné vált a világ légitámaszának felváltása korszerűbb gépekkel. Amennyiben a légitársaságok a szükséges beruházásokat rövid időn belül nem hajjták végre, üzemeltetési költségeik és veszteségeik tovább növekszenek. Jelenleg a repülőgépgyártók rendelésállománya 29 milliárd dollár, de a Boeing cég becsülése szerint ez az összeg évtizedünkben 122 milliárdra emelkedik. Összesen 4700 új repülőgép megvásárlására lehet számítani, ebből fedezik majd a korszerűtlen légitámasz lecserelését, illetve a szerény bővítést. A hangsúly a nagyobb befogadóképességű, tehát gazdaságosabban üzemeltethető repülőgépek irányába tolódik el várhatóan.

A Nemzetközi Polgári Repülési Társaság még az év vége előtt árkonferenciát tart. Minden bizonnyal heves vitákra kerül majd sor, hiszen egy túlzott áremelés erőteljesen visszavetheti a forgalmat.

G. Gy. — Sz. P.

A ló túlsó oldala

A lóversenyzés jövedelmező üzletág — Vállalkozókedv és fantázia kellene

Hatszáz éve fogadtak először lovakra Angliában. Nálunk erre jóval később került sor; az első galoppversenyt 1827. június 6-án tartották, amelyen Wesselényi Miklós Széchenyi Istvántól vásárolt lova, Al-Borac lett a győztes. Ezt a versenyt a Soroksári út és az Úllői út közötti nagy síkságon, a Gubacsi dűlőn tartották. A magyar lóversenyek megszervezése három nagy hazafi, Széchenyi István, Sándor Móricz és Wesselényi Miklós nevéhez fűződik. Az első hivatalos ügétversenyt 1882-ben rendezték.

Képességeik szerint

A lóversenyzés világszerte jövedelmező üzletág. Dr. Fehér Dezsőt, a Magyar Lóverseny Vállalat igazgatóját a hazai futtatások eredményeiről, tapasztalatairól faggattam.

— A vállalat bruttó termelési értéke egy évtizede 203 millió forint volt, tavaly 488 millió, erre az évre pedig 510 millió forintot terveznek. 1972 óta, amióta bevezették az új szervezeti rendet, nyereséges a vállalat; tavaly 12 millió forint haszonnal zárta az évet. A Magyar Lóverseny Vállalat közös vállalatként működik. Mintegy 1000 lovat futtatunk, ezek azonban a társaságok tulajdonában vannak. A lovakért a korábbi rendtől eltérően nem egységesen, hanem képességeik alapján fizetünk. Így ösztönözzük a gazdaságokat a jobb lovak tenyésztésére.

— Nemcsak hazai, hanem külföldi versenyeken is indítjuk a lovakat. Az idén elég szép eredményekkel büszkélkedhetünk: magyar ló nyerte az osztrák derbyt; olasz, svéd, jugoszláv versenyeken arattak kedvező eredményeket lovaink. Tavaly egymillió forintot hoztak az országnak a külföldi díjak, az idén ez idáig több mint 840 ezret. Most talán egy tucat olyan lovunk van, amely megállja a helyét a közép-európai mezőnyben. De a rangos amerikai, angol versenyeken nem sok keresnivalójuk van. Hol van már Kincsem dicsősége...

— Hogy mi kellene ahhoz, hogy nemzetközi szintű versenylovaink legyenek? Például olyan „vérvonali”, amelyet képtelenek vagyunk megfizetni. Az idei angol derby győztesét húszmillió fontra

taksálják, s a legdrágább ló, amelyet eddig vásároltunk, 15 ezer fontba került.

„Nem kupeckedünk...”

A versenyszerű sportolás mellett egyre többen úzik kedvtelésként a lovaglás. Az utóbbi időben mind népszerűbbé válik, idősebbek és fiatalok között egyaránt. Lovagolni azonban nem olyan egyszerű; keves a lehetőség, nem egy helyen, jó előre be kell jelentkezni, biztosítani a helyet. Hazánkban összesen 60 lovasiskola működik: sok közülük veszteséges. Az egyik legismertebbet, az Óbuda Tsz pomázi lovasiskoláját fel akarják számolni. Mi vezette erre az elhatározásra a térsz? — tettük fel a kérdést Schiffer Sándor ágazatvezetőnek.

— Az iskolát a Petőfi Termelőszövetkezet alapította 1971 elején. Akkoriban jól ment az üzlet. Tenyészfészléssel is foglalkoztak, így aztán a ménes folyamatosan el látta az iskola utánpótlását. Bemutatókat tartottak, turistaprogramokat szerveztek az IBUSZ rendezésében. A lóeladás, a filmezés jó pénzt hozott. A lovasiskola el tartotta magát. 1978-ban azonban

egyesültek az Óbuda Tsz-szel. Ezek után a vezetőség más elveket vallott: „Nem kupeckedünk, nem kereskedünk a lovakkal”. Így aztán a ménest eladták, s a lovak is eléggé leromlottak. Végül a tavalyi számvetési alapján már 3600 forintba kerül egy ló tartása havonta. Ez bizony nagyon nagy összeg, ha figyelembe vesszük, hogy egy magángézdának 1000—1500 forintjába kerül, de gondozással, orvosi ápolással sem kérnek sehol többet a „panziós” lóért, mint 2500 forintot. Es ebben már a haszon is szerepel...

Kiegészítő tevékenység

A szőlőigeti lovasiskolában ugyanis a magánzemélyek lovaikat tartják bérben, havonta 2400 forintért. A Duna menti Mgtsz két esztendeje alapított iskolájában — bár a lovaglás a fő cél — számos melléktevékenységgel próbálnak nyereségre szert tenni. Filmeznek, lovastúrákhoz adnak bérbe lovakat, kaszkadőröket képeznek. A visegrádi Gizek-majornak 50 ló várja — főként a külföldi — vendégeket. Emellett 16 lovat a galopp-pályán versenyeztetnek. Itt angol telivérek tenyésztésével is megpróbálkoznak, külföldről hoztak ehhez lovat. Sporttanfolyamokat szerveznek, nagyrészt diákoknak, s ősszel vadásztúrákat.

Bár az oktatás önmagában nem nyereséges vállalkozás, azzá tehető, ha sokféle kiegészítő tevékenységgel párosul. Ha tenyésztesse, filmezzesse, lovas-turizmussal kapcsolják össze, mint a fenti példák is mutatják, nem ráfizetéses. Ez utóbbi még különösen sok lehetőséget kínál, hiszen adott a külföldi és a belföldi igény a lovaglás iránt. Fejlesztéséhez érdemes lenne felújítani az elavult túristaházakat, amelyek olcsó szálláshelyeket kínálhatnának, de szükség lenne táborhelyek, lovaspihenők kiépítésére is. Mindezek nem kívánják külön beruházást. Csak némi vállalkozókedvet és fantáziát.

B. Mezei Éva

HORIZONT

Erőmű — szállítószalagon

Szokatlan, hasonló építkezéseken még sehol sem használt módszerek alkalmazásával épül fel a közeli években Tadzsiszkisztanban a rogunszki vízlépcső. A köztársaság fővárosától délre, a Vahs folyó völgyében 335 méter magas gátat építenek. Mivel a keskeny völgyben nincs lehetőség felszíni építmények elhelyezésére, a vízerőmű irányító berendezéseit, s a hozzájuk kapcsolódó kiszolgáló létesítményeket a gát alá fúrt alagutakban, háromszáz méteres mélységben helyezik el. Az építkezéshez szükséges több mint 70 millió köbméternyi építőanyagot a hegyeken át húzódó szállítószalag továbbítja majd a helyszínre.

Csökken az EGK-országok termelése

A közös piaci tagállamokban ez év első felében átlagosan 4,4 százalékkal csökkent az ipari termelés az elmúlt év hasonló időszakának termeléséhez képest — közölte az EGK statisztikai hivatala. Bár az adatok szerint a termelés visszaesése júliusban a legtöbb országban nem folytatódott, továbbra sincs jele a recesszióval való kilábalásnak.

Tengeri olajlelet

A Texaco Incorporation egyik leányvállalata napi 7 ezer 239 hordó jó minőségű olaj és 8,98 millió köbláb földgáz kitermelésére alkalmas lelőhelyet fedezett fel az Északi-tenger Nagy-Britanniához tartozó részén.

Nézópont

Trösztellenül

Nagy öröm, amikor a kisgyermek először engedi el az édesanyja kezét... Önállóan, óvatosan, egyedül lépeget. Eltötyög a fotelig, az ágyig, sőt, a kezdeti sikereken felbuzdulva, megcélozza a távolabbi célokat is. Saját lábára állni — az élet alapvető törvénye. Önállónak lenni! — dolgozik mindenki a vágy, hiszen csak ebből a helyzetből tudjuk fölmutatni képességeinket, s győzhetjük meg a körülöttünk élőket: felnőttek lettünk.

Nemrégiben az élelmiszeriparban állt saját lábára néhány vállalat. Megszűnt a cukor-, az édes-, a bor- és a dohányipar trösztje szervezete. A kisebb-nagyobb vállalatok többségét nem érte váratlanul az eset. Volt rá lehetőségük, hogy megszokják a nemcsak a trösztig terjedő gondolkodást, gazdálkodást. S akad közöttük olyan is, mint például az egri dohánygyár, amelynek az önállósulása óta elért eredményei egyértelműen bizonyítják e gazdasági lépés hasznosságát.

Persze — mondhatják sokan — könnyű Egerben, hiszen ott olyan „erők” jöttek össze, akik az országosan elterjedt dolgozó hibátlapú munkarendszernek a módszerét kifejlesztették, miközben arra is volt külön erejük, hogy megszervezzék saját vezetőikönzöitüket. A kollektív és személyes sikereket egyaránt nagyon tartó vállalat vezetők az önállósulás következtében új erőre kaptak. Azonnal föllendült — hiszen bizonyítani akartak — a gyárt-

mányfejlesztés! S ez nem lebecsülendő, hiszen a cigarettagyártók azt a célt tűzték maguk elé, hogy az egészségre kevésbé ártalmas szivarkákat gyártsanak.

Az önállósodásuk óta az egrieknek módjukban áll a főfajta Virginia (vagy hevesi) dohányokat természetű gazdaságokkal szorosabban fűzni kapcsolatukat. Ennek első jele: fejlesztési alapjuk egytizedét a rendelkezésükre bocsátja támogatásként, hiszen a dohánytermesztés nem minden esztendőben kiifertődő. Élnek azzal a lehetőséggel, hogy a különféle szakmai társulásokban helyük legyen, kihasználva ezzel a közös vállalkozás előnyeit.

Es az önállóságot dicséri az is, hogy amíg korábban egy-egy új termék bevezetése lassú és nehézkés volt, most a főt említett új cigaretták pár hónap alatt a pultra kerültek. S nem feledkezhettünk meg arról sem: a termelékenység és gazdaságosság fokozása nemcsak a gyár vezetőinek hiúságát levezeti, hanem növeli a dolgozók jövedelmét is. Többet keresnek most a gyár munkásai, mint annak idején, amikor a trösztözött tartoztak, de nemcsak a keresetük nőtt, hanem munkakörülményeik is javultak. Épül már — hétmillió forintért — az új öltöző- és fürdőhelyiség és az ebédlő.

Egerben bevált az önállósítás, s e példán felbuzdulva talán időszerű a kérdés: lesz-e más iparágakban folytatás?

Vödörös Attila

Mai kommentárunk

Mákos ügy...

... és ráadásul magáról a mákról van szó, ami jelenleg 78 forintba kerül az üzletekben. Kissé mintha drága volna. Hogy miért? Ime a mákos történet.

A FOTK, az afészek közös kereskedelmi vállalata, még az év elején úgy szerződött téészekkel, afészekkel, hogy a mák kilóját 45 forint, pluszminusz 10 százalékkért veszi át. A szokásosnál némiképp gyengébbnek ígérkezett a termék. Ezért amikor a mák megérte, jelentkezett a FOTK partnereinél, és el akarta vinni a mákot a szerződésben foglalt legmagasabb kilónkénti ártért, 49,50-ért. De a partnerek nem adták, mert közben már jelentkeztek náluk más kereskedelmi vállalatok, akiknek nem volt szerződés-

sük. Ezért ráigérték a FOTK árára — 54 forintot kínáltak. A téészek, az afészek úgy gondolták: ha megíjúsulásért kifizetik a FOTK-nak járó 8 százalék kőtbért, még akkor is jól járnak. Oda is adták a többet ígérőknek a mákot.

A FOTK persze megharagudott, de bíróságra azért nem ment. Nem kérte a kőtbért sem, mert még meg találának sértődni a partnerek. Mit csinált tehát a FOTK? Ő is a szerződésnél magasabb áron, 54 forintért vásárolta meg a mákot. Mit csináltak a többiek? Vásároltak 55, 56, és még több forintért mákot. És mit csinál végül mindenki? Eladja az üzletben 78 forintért, elvégre a sok izgalmat is meg kell valakinek fizetnie. — gádor —

A tanácsi munka gyakorlatából

Törvényességi felügyelet a termelőszövetkezetekben

KÉT ÉV TELT EL a mezőgazdaság, az erdőgazdaság, az állattenyésztés és a fapár területi állami irányításának átszervezése óta. A cél az volt, hogy az irányítás, az ellenőrzés összehangoltabb és színvonalasabb legyen, jobban érvényesüljön a gazdálkodó szervek önállósága. A mezőgazdasági nagyüzemekkel kapcsolatos valamennyi ilyen jellegű feladat a járástól és a városoktól a megyei tanácsok mezőgazdasági és élelmiszerügyi osztályainak hatáskörébe került.

Heves megyében 54 mezőgazdasági termelőszövetkezet működik, a mi osztályunk ezek felett gyakorolja 1979. július 6-án a törvényességi felügyeletet. Az elmúlt két év alatt 32 termelőszövetkezetben tartottunk vizsgálatot, így módunk van rá, hogy már saját tapasztalataink alapján adhasunk képet termelőszövetkezetek működésének törvényességéről.

A szövetkezetek belső szabályzatai — alapszabály, szervezeti és működési szabályzat, munkaiügyi szabályzat, stb. — meglehetősen sok törvénysértő rendelkezést tartalmaztak. Általános tapasztalat: a szövetkezetek nem használják ki teljes mértékben azt a lehetőséget, hogy a jogszabályok által megadott keretek között maguk is több mindent szabályozhatnak, gazdasági helyzetüknek és adottságaiknak megfelelően. A szabályzatok gyakran szinte változtatás nélkül átvesszik a központi segédletek szövegét. A szervezeti és működési szabályzatok sok esetben nem a tényleges gyakorlathoz igazodva tartalmazzák az egyes szervezeti egységek, vezetőik jogállását, feladatát. A munkaiügyi szabályzatok sem követik elég frissen az egyébként gyakran változó jogi szabályozást.

Az alapszabály a termelőszövetkezet alapokmánya, mondhatni alkotmánya, s a belső szabályzatok tartalmazzák a térszervezetére és működésére vonatkozó legfontosabb intézkedéseket. Törvényességük és a bennük foglalt rendelkezések betartásához tehát alapvető állami, szövetkezeti és tagsági érdekek fűződnek. Ezért volt sűrűsödés feladatunk az e téren mutatkozó jogszabálysértések felszámolása.

Az állami törvényességi felügyelet legfontosabb területe az önkormányzat működésének ellenőrzése, a testületi szervek munkájának nyomon követése. A térszervezet testületi szervei — a közgyűlés, küldöttgyűlés, vezetői ülések — tapasztalataink szerint minden szempontból kielégítő és felelősségteljes munkát végeznek. Az előterjesztéseket sokoldalú vita után fogadják el, s így a döntések megalapozottak, tükrözik a vezetőség és a tagság felelősségérzetét a közös gazdaságért.

A SZÖVETKEZETI demokrácia fórumrendszerében ma még nem teljes értékűek a munkahelyi közösségek. Működésükben sok a formális elem, igaz, ezek viszonylag új intézmények a szövetkezeti mozgásban, mindössze 2-3 éves múltra tekintenek vissza. Véleményünk szerint, elsősorban a szövetkezet vezetőin múlik, hogy ezek is a közvetlen demokrácia gyakorlásának tényleges fórumává váljanak és élni tudjanak a jogi szabályozás által biztosított lehetőségekkel. Mi főleg tudatformálással, a bevált gyakorlati módszerek széles körű ismertetésével kívánunk e téren segítséget nyújtani a termelőszövetkezeti tagságnak.

A termelőszövetkezetek belső életének jelentős tényezői a különböző bizottságok (ellenőrző bizottság, döntőbizottság, háztáji bizottság, nőbizottság stb.). Ez-

által két bizottság munkájával kívánok bővebben foglalkozni.

Az ellenőrző bizottságok működése — amelyeknek a szövetkezet egész tevékenységére kiterjedő folyamatos, belső ellenőrzés a feladatuk — meglehetősen eltérő képet mutat szövetkezetenként. Vannak igen eredményesen tevékenykedő ellenőrző bizottságok, amelyek szinte a szövetkezet egész gazdálkodására kiterjedő vizsgálataikkal hathatósan segítik a vezetőség munkáját. Ez általában azokban a szövetkezetekben tapasztalható, ahol a bizottságban számviteli képzettséggel rendelkező szakember is van, illetve, ahol külső szakembert is bevonnak az ellenőrzésbe. Ugyanakkor szép számmal akad még olyan szövetkezet is, ahol nem a legrátermettebb emberek kerülnek erre a posztra, ami természetesen a munkán is meglátszik. Gyakorta találkozunk olyan esetekkel is, amikor — bár a bizottság elvégzi a szükséges ellenőrzéseket — nem kezdeményez intézkedéseket a rendellenességek megváltoztatására.

VIZSGÁLATAINK szerint számottevő fejlődés tapasztalható a termelőszövetkezeti döntőbizottságok működésében. Ez leginkább abban mutatkozik meg, hogy a határozatok mind nagyobb száma tartalmaz anyagi, jogi szempontból is helyes döntést. Igaz, azért még az is előfordul, hogy az eljárási szabályokat megsértik, például nem tartják be a határozatokra vonatkozó alaki előírásokat, a határozatok közlése nem megfelelő, indoklásuk elnagyolt és hiányosak a jegyzőkönyvek. Működésükre azonban mindenképpen jó fényt vet, hogy bizonyos kérdésekben a döntőbizottság már szembe helyezkedik a szövetkezeti vezetők intézkedéseivel és a tag javára dönt. A döntőbizottság határozatának ma már viszonylag kis részét támadják meg jogorvoslatlalt, ami szintén azt bizonyítja, a döntőbizottságok arra törekednek, hogy a tagsági viták a szövetkezetben belül oldódjanak meg.

A tagsági viszony létesítésére és megszüntetésére vonatkozó szabályokat is betartják általában, akadnak azonban még mindig termelőszövetkezetek, ahol a jelek szerint nem tulajdonítanak kellő fontosságot a tagsági viszony kérdésének. A tagfelvételt kérő személyt nem hívják meg az ügyet tárgyaló vezetőségi ülésre, nem veszik figyelembe a döntésre megszabott határidőt, s az elutasításokról hiányzik a jogorvoslat lehetőségére való utalás.

A jogszabályok maradéktalan betartása persze, nem kis gondot jelent a törvényességi felügyelet ellátó szervnek. Tekintve, hogy vizsgálataink csak a már megtörtént jogszabálysértéseket regisztrálhatják, a vezetőségi üléseken történő gyakoribb részvétellel igyekeznünk megelőzni a törvénysértéseket.

FELÜGYELETI munkánk ezenkívül kiterjed még a háztáji gazdálkodással kapcsolatos rendelkezések betartására, a munkaszerződés, munkamegállapodások törvényességének vizsgálatára, a munkavégzésre, a fegyelmi és kártérítési eljárásokra, a tisztviselők tevékenységére is — hogy csak a leglényegesebbeket említssem. E rövid összefoglaló azonban nem adhat minden területről részletes elemző képet. Annyit talán mégis hozzátehetek: a magunk mögött hagyott két év alatt sikerült hozzájárulnunk a törvényes rend és fegyelem megszilárdításához a termelőszövetkezetekben.

Dr. Lőrincz Lászlóné,
a Heves megyei Tanács csoportvezetője

Estébe nyúló ügyfélfogadás

Nyolc — hat — négy — nulla

Öt perccel a hét-fői, meghosszabbított ügyfélfogadási idő kezdete — vagyis fél kettő — előtt megnyílik a IX. kerületi Tanács kapuja. A vára-

kozók betödulnak, s eloszlanak a négyzetes épület zegzugos folyosóin. Velük sodródom.

A gyámügyi csoport helyiségeinek szűk előterében már mozogni is alig lehet. Könyvetek töröltető nők — köztük több állapotos — riadtan pislogó, nyűgös gyerekek, magukba roskadt öregek, s néhány idegesen toporgó férfi. Ők jobbra idézésre jöttek. Enyhe pálinkabűz terjed.

A három ajtó mögött hat ügyintéző fogadja a belépőket. Kővári Györgyné főelőadó elsőként egy kilencéves forma kislíval érkezett fiatalasszonyt hallgat meg. Űgye a legjellemzőbbek közül való: elvált férje igyekszik az egészségük szerint nála maradt nagyobbik gyereket ellene hangolni, s ha Őcsi náluk van, olyan későn engedik haza, hogy másnap beszekundázik... Így van-e valóban? A fiúcskához intézett, pajtáskodó hangú kérdésnek is közelebb segítenek az igazsághoz. Már készül is a jegyzőkönyv — a pszichológus szakember, mint itt mindenki, maga gépeli! —, s nem marad el a biztatás sem: beszélnek apuka fejével.

Amikor még sokan vannak

Fél óra telt el — egyetlen ügygyel. A soron levő sörös nő megdöbbentő helyzetet tár fel: részesebb férje az ő első házasságából származó kiskorú — s emellett terhes — kislányát akarja „megrontani”, tör-zú a lakásban... Tovább nem hallom, mert a szomszéd asztalnál feldörgő öblös bariton mindent elnyom. Dfjbirkózó külsejű férfi panasolja: nemrég elhunyt élettársának iskolakerülő, csavargó kamaszfiát ő is megverte (?), kéri, vegyék állami gondozásba, mint korábban a nővért. Dr. Reszler Teréz főelőadó így is határoz, hiszen régtől ismeri az ügyet, s egyéb már nincs hátra. Csak az ügyfél távozása után újra felém, keserűen:

— Ez most jól jár. Az anya szép, tanácsi lakására állami gondozott leszármazottai nem tarthatnak igényt, így ő jóhiszemű jogcím nélkül maradt az összkomfortban...

Hangzavar van a szomszéd szobában is. Tinédzserkorú, csecsemőt ringató lány levelet mutat Bogár Szabolcs csoportvezetőnek; a börtönből csempészték ki, aláírása: „Indián”. Benne a volt

szerelme megfenyegeti: mihelyt szabadul, bosszút áll rajta hűtlenségéért, nem kiméli a gyereket, az apát sem. Karnyújtásnyira Nemeskéri János főelőadó jegyzi egy nagymama s nála jóval fiatalabb élettársának panaszát. A születése óta betegkedő kisunokát a kórház csak nekik adta ki, az anya züllött életmódjára hivatkozva. Az pedig most — szabadságra hazatérő katonai férjével együtt — rendőrt hozott a nyakukra, az orvosok megvesztegetésével s majdnem hogy gyermekrablással vádolja őket...

Fél három felé jár; egy emelettel lejjebb, az építési osztályon is egymásnak adják a kilincset. Valaki felháborodottan reklamál: hol a megígért építési engedély? Szent György előadó kénytelen őt udvariasan megkövetni: a határozat tőlük az előirt 30 nap helyett két héten belül kiment, csak hát, úgy látszik, a leiróroda nem győzi. Telefonon máris intézkedik.

Szembem Bartók Zsuzsa előadó próbál meggyőzni egy dülő-fülő, házuk szanálását sürgető — így új lakáshoz jutni kívánó — ügyfelet: az épület még felújítható, pazarlás lenne lebontani. Az illető köszönés nélkül csapja be maga után az ajtót. A következő a neonreklámja miatti bírságot kifogásolja; mint mondja, nem tudott róla, hogy az a kerület fűtővonalain csak külön engedéllyel létesíthető, illetve cserélhető. Kelletlenül veszi tudomásul: ez nem melegség. Igen sokan kérik számomra az osztálytól bérlakásuk álagának megjavítását; nehéz nekik megmagyarázni, hogy minden ilyen jogos panasz az IKV-ra tartozik.

Műszak után kevesebben

Az igazi ostrom a bejutásért viszont két házzal arrébb folyik, ahol az utcáról nyílik az ügyfélszolgálati iroda. Két év óta ez fogad lakásügyekben is, így az osztály nyugodtabban dolgozhat. Annál nagyobb megterhelés járul viszont két előadójára — akik ilyenkor lejönnek ide, bár csak egyetlen kis asztalnál tárgyalnak — és az iroda vezetőjére, Olasz Papp Krisztinára. (Az ügyfélszolgálat új, valamivel tágasabb helyiségét most alakítják ki a tanács épületében.)

— Mi lennénk a legboldogabban — mondja az irodavezető —, ha minden érdeklődőt biztathatnánk: megvan a szükséges pontszáma, rajta lesz a jövő évi listán. Így viszont állandóan hátunkon hordozzuk az egész fővárosi lakáshelyzet terhének egy jó részét.

Az SZTK-hoz némiképp hasonlóan, egy-egy „páciensre” itt is csak röpké percek jutnak. Ez alatt kell egyeseket felvilágosítani még a lakásigénylés módjáról is, másokat tájékoztatni meglévő esélyeikről, kérni türelmüket, emberséges szóval megnyugtani a bizonyásként kisgyermeküket felmutató szülőket, a különféle családi okoknál fogva önálló lakásra vágyó idősebbeket; meghallgatni a cirkalmasan előadott panaszokat, s valami elfogadható tanácsot is adni. E kövételmenyek pedig csak a legnagyobb önfegyelmekkel lehet eleget tenni, különösen az ügyfélforgalom csúcsidejében, hétfőnként például két-három óra tájt.

Mert a kérelmezők, a panaszosok, az ügyes-bajos dolgaikat intézők korántsem folyamatosan érkeznek. Feltűnően csökken a számuk akkortól, amikor az üzemek nappali műszakja, az intézmények, hivatalok munkaideje véget ér.

Amikor egy lélek sem...

Nem sokkal a hat órai zárás — tehát a tanácsi munkaidőn túl rendszeresített ügyfélfogadás befejezése — előtt még benyitok mindenhová, ahol addig jártam. A gyámügynél még ketten várakoznak; igaz, ők is jóval korábban érkeztek, csak hát itt lassabban mennek a dolgok. Eltűnt az ügyfélszolgálat előtti sor; az irodavezető nyilvántartása szerint öt óra után mindössze húszan jöttek; a nap többi órájában átlagosan ennél négy-ötszörte többet fogadnak. Az építési hatóság két, már említett ügyintézője pedig érdekes „gyorsmérleggel” szolgál: az első órában nyolc, a másodikban hat, a harmadikban négy ügyfélrel tárgyaltak; fél öt óra egy lélek sem nyitott rájuk. — Így van ez nálunk és — tudtommal — a legtöbb szaktigazgatási szervünknel — jegyzi meg Szvoboda József osztályvezető. — Legfeljebb egy-két maszek szalad fel a közterület-foglalás körüli panaszával, avagy régi, ismerős ügyfeleink kopogtatnak be, egy kis tereferére...

Tari Józsefné gyámügyi főelőadó véleménye:

— Emberek, családok életbe vágó ügyeivel foglalkozunk — ez mindenképpen több időt kíván. Így hát hétfőnként sem unatkozunk, olykor még hat óra után is tárgyalunk. De szerintem jobb lenne, ha csak heti kétszer kötne minket a félfogadás. Így több időnk jutna az alaposabb helyszíni szemlékre; felkészültebben hozhatnánk meg döntéseinket.

G. Szabó László

El tudom képzelni, hogy egyszer valaki kedvet kap, és — az emberi butaság krónikásának, Ráth-Végh Istvánnak elejtett tollal felvéve — megírja az emberi intrika történetét. Böven talál majd példákat arra, hogyan beölyösölt az irigység, a sánda rosszindulat közismert történelmi eseményeket, emelt trónra és ouktatott meg dinasztákat. Könyvének egyik könnyedebb, de-rűsebb fejezete lehetne az, amely a mi korunk és társadalmunk nivatáli intrikáival foglalkozik. Ezek ugyanis már kevésbé hatnak ki a világ dolgaira, talán nem is gonoszsgából, csak jellembeli gyengeségből fakadnak, ezért akár meg is mosolyoghatjuk őket. Pedig korántsem ár-almatlanok: bizonytalanságot keltenek az emberekben, rontják a munkahelyi közérzetet.

Igaz, gyakorlatilag szinte megfoghatatlanok az ilyen jelenségek, hiszen mintegy a kulisszák mögött mennek végbe, az előforduló esetekről nem készíthető statisztika. Jobbára magánjellegű, bizalmas baráti társaságban folytatott beszélgetések során hallani a munkatársak, illetve az alá- és főlerendelték körében gya-

Csak fantom?

korri hivatali áskálódásról, s mi tagadás, tanácsi dolgozók szájából is, Persze — mint szokás — nem önmagunkra, hanem egyes kollégáinkra vonatkoztatva.

Eppen ezért szerettem volna konkrétabb ismereteket gyűjteni e kétségtelenül kényes témában, bővebbet megtudni a folyosói szudgolódságok valódi indítékáról és következményeiről. Felbátorított erre az is, hogy nem egy feyelmi jegyzőkönyvből bukkan fel az összeférhetlenség fogalma, ami mögött többnyire kicsinyes pizskálódás áll. Három tanács egy-egy vezetőjénél érdeklődtem telefonon, beszélgethettünk-e személyesen erről a kérdéstről, akár a régebbi, de jellemző esetekről, természetesen szigorúan nevek említése nélkül — ha pedig nincs intrika, mit tett a vezető az ért, hogy ne legyen.

Gondolom, tisztességes ajánlat volt. Am meghökkenett a szintén egybehangzó állításuk: ez náluk nem téma.

Bizonyára megértették: nem intimitásokról vagyok kíváncsi, nem az apparátus lejárására

töreksem, tapasztalataik közlését általános okulásra számom. Válaszuk nyomán voltaképpen meg is nyugodhatnék: ha többen — felelősséggel — megerősítik ugyanazt, akkor annak igaznak kell lennie. Bizonyára fantom volt az a tanácsnál dolgozó ismerősöm, aki elpanaszolta, mitől keseredik meg napról napra a szája íze. Csak képzelődöm, amikor egy-egy — vita, sőt, hozzászólás nélkül lefolyt — munka-értekezletről elkülönülő csoportokat látok távozni, amelyeknek tagjai szenvedélyes, alig álcázott gesztikulálással mutogatnak a másik, esetleg ellenkező véleményt nyilvánító „kupaktanács” felé...

A különös csak az, hogy a fluktuáció — egyes gyakorlati szakemberek önkéntes kilépésének — okaként előkelő helyen szerepel a munkahelyi légkör — benne a hivatali torzalkodások — miatti elégedetlenség. Ezt kimutatások erősítik meg, amint arról nemrégiben éppen az egyik, most megkérdezett tanácsnag személyesen meggyőződhettem.

Ambár lehet, a kimutatás is csak fantom volt...

G. Sz. L.

Egy hét a világgazdaságban

A tőzsdevihar után

Katasztrófával fenyegette a tőzsdéket az évtizedek óta nem tapasztalt általános részvényárzuhanás. A kialakult pánikhangulat adta meg az alaphangot a Nemzetközi Valuta Alap és Világbank kedden kezdődött közgyűléséhez, amelyen a felszólalók támadásainak középpontjában az USA gazdaságpolitikája állott. Milliárdos nagyságrendű szerződés aláírása révén elérhető közelgőbe került a szovjet–nyugat-európai főgazdálkodási megvalósulása.

Kamatlábuktatók

Egy hét sem volt elegendő, hogy a nemzetközi üzleti élet teljesen magához térjen a szeptember 28-án bekövetkezett „majdnem” tőzsdékrach után. A „fekete hétfőn” egyik óráról a másikra a világ jelentős érték- és árutőzsdéin részben zuhantak az árfolyamok, a tőzsdei alkuszok körében valóságos hisztéria volt tapasztalható. Leginkább a vállalati részvények értéke csökkent. Londonban például egy nap alatt a cégrészvények értéke mintegy 4 milliárd fonttal zuhant, de nem volt sokkal jobb a helyzet a többi „tőzsdékörosban” sem. A kialakult drámai hangulatban a gazdasági szakértők már-már a tőkés üzleti élet összeomlását jósolták, a keddi nap azonban rácafolta a borulást. Ismét látványosan emelkedtek az árfolyamok, s a jelek szerint helyreállt az üzletmenet.

Az első elemzések szerint a bekövetkezett zavarokban a fő szerepet a magas kamatláb (prime rate) okozták. A tartósan 20 százalékos körüli amerikai kamatlábat egyszerűen nem tudja megemészteni a szerkezeti és pénzügyi zavarokkal küszködő tőkés világgazdaság. A feszültség napról napra fokozódik a magas kamatszint miatt, s egyelőre nem várható, hogy Washington leszállítsa a prime rate-t, hiszen ez ellentétes lenne inflációellenes politikájával. A nyugat-európai országok kénytelenek valamelyest követni az amerikai kamatlábat, de minden alkalmat megragadnak, hogy Reagant rávegyék a kamatok csökkentésére, hiszen a jelenlegi helyzet késettelti saját gazdasági fellendülésüket. (A felesleges tőkék ugyanis beruházás helyett az amerikai bankokba vándorolnak: a 20 százalékos kamattal nagyobb vonzerő, mint az investálás.) A felbomlott tőzsdei rend másik vélt oka, hogy megrendült a tőke bizalma az amerikai kormányzat gazdaságpolitikájában.

Ezt látszanak igazolni a Nemzetközi Valuta Alap (IMF) éves

közgyűlésének első eseményei is. Az ideges légkörben kezdődött tanácskozáson a fejlődő államok nyíltan bírálták a világgazdaságot bénító amerikai gazdaságpolitikát — elsősorban a hitelpolitikát, vagyis a kamathelyzetet — és saját gondjaik forrását a washingtoni intézkedésekben látják. Nem fukarkodtak a Fehér Háznak címzett szemrehányásokban a nyugat-európai felszólalók sem, bár ők árnyaltabban és visszafogottabban fogalmaztak. Az IMF védelmébe vette az amerikai gazdaságpolitikát, mert megítélése szerint csak az amerikai infláció következtetés letörése hozhatja meg a fellendülést a harmadik világ számára is.

Nem rózsás a helyzete magának az IMF-nek sem, hiszen a fejlődő országoktól sokkal több segélykérelem érkezik, mint amennyi pénzeszköz rendelkezésére áll. A szervezet ezentúl megszigorítja kölcsönzési feltételeit, s jobban be akarja vonni a magánbankokat a segélyezésbe. Ezek az intézmények viszont egyre inkább vonakodnak az újabb hitelek nyújtásától, hiszen az olajjal nem rendelkező fejlődő országok többségének eladósodása magas szintet ért már el, s nem látszik biztosítottnak a felvett pénzek visszafizetése.

A heves vitákat hozó IMF-közgyűlés előestéjén nyilvánosságra hozták a jövő esztendőre vonatkozó előrejelzéseket. Eszerint az infláció 1982-ben csak mérsékelten csökken a tőkés országokban, s nem süllyednek számottevően a kamatlábak sem. A fejlett tőkés államok gazdasági növekedése 2 százalékos lesz, 0,8 százalékkal magasabb, mint 1981-ben.

A nagy üzlet esélyei

Több mint 2,2 milliárd márka értékű megrendelést kapott a nyugatnémet Mannesmann a Szovjetuniótól kompresszorállomások építésére a tervezett, Szibériát Nyugat-Európával összekötő földgázvezeték-rendszerhez. A szerződés jelentős lépés a földgázügylet létrehozása irányába. Az Egyesült Államok által ellenzett nagy üzlet valószínűleg hamarosan létrejön, s az évtized második felében megindulhatnak majd a szovjet földgázszállítások — évi 40 milliárd köbméter — Nyugat-Európába. Minden jel arra mutat, hogy a nyugat-európai országok figyelmen kívül hagyják Washington „jótanácsait”, s egyáltalában nem tartanak a Szovjetuniótól való valamiféle energiafüggőség kialakulásától.

Gonda György—Szentgáli Péter

A KOPINT jelenti

Nyomás alatt

Ismét eltelt egy hónap, vizsgáljuk meg a kialakult tendenciákat. A nemesfémek közül 1 hónap alatt 8%-kal erősödött az arany, 5%-kal a platina és 13%-kal az ezüst. Az ezüst jegyzésében azonban ellenkező előjelű tendencia várható a közeljövőben az USA állami eladásainak következtében. A nyugati tőkés világ gazdaságilag rossz kilátásai nyomás alatt tartják a legtöbb tőzsdén a vásárlókedvet. Csökkent a réz (4%), ólom (7%), nikkel (7%), alumínium (5%), bizmut (5,5%) és a kobalt (13%) jegyzése, hogy csak néhány példát említsünk. A fémhulladékok csekélyebb mértékben, de követték e tendenciákat és ez inkább felhasználásra, mint értékesítésre ösztönözhet a világpiacon. Több hónapot tekintve egyedül az ón konjunktúrája mutatkozik tartósan, igaz szeptemberben csak 3,4%-kal drágult az előző havi 12%-hoz képest. Az eddiginél jóval erősebb mértékben süllyedtek a nyersgumiárak, a londoni tőzsdén csaknem 10%-kal vesztett árfolyamából. A dekonjunktúra tünetei mutatkoznak a gvapjú-, gvapottőzsdéken és az egyéb textilfélék piacán (juta,

szizál, selyem) is. Nincs különösebb érdeklődés a tehén-, ökrös- és egyéb nyersbőrök iránt sem. Hasonlóan tragikus a helyzet a gabonatőzsdéken. Legnagyobb mértékben a kukorica (9%), szójabab (4,3%) és szójadara (4,7%) jegyzése vesztett értékéből. A rozs jegyzése ugyanakkor 7,3%-kal emelkedett. A növényolajárak szintén lefelé tendálnak (repceolajár 6%-kal süllyedt). Erősödött a cukor dekonjunktúrája 10–12%-kal. A kávéárak kismértékű ingadozásokkal a két nagy világtőzsdén ellentétes irányú mozgást eredményeztek — New Yorkban 3%-kal emelkedtek, Londonban ugyanennyivel csökkentek az árak.

A nemzetközi kakaószerzetártámogató vásárlásai feltornázták némileg a kakaóárakat. Londonban ismét 1305, New Yorkban pedig 2190 fontot kérnek tonnájáért. Az adatok azt mutatják, hogy a nyugati üzletemberek ma szívesebben fektetik pénzüket bankba — ahol az igen jól kamatozik a magas kamatlábak mellett —, mint az egyre értéktelenedő részvényekbe.

Ipar nélkül

Világiaci áron mérve — A fejlődés drága pillérei

Mielőtt dr. Márton Jánossal, az Agrárgazdasági Kutató Intézet főigazgatójával leültem/beszélgetni, a következő gondolatsort vettem papírra: a mai helyzetben a fejlesztés mind az iparban, mind a mezőgazdaságban elképzelhetetlen a korszerű technika nélkül, amelyet jórészt importálunk. Am a behozatal bővítése csak akkor lehetséges, ha növelni tudjuk versenyképességünket is. A nemzetközi piacokon a korszerű technikát megtestesítő gépeket, berendezéseket, illetve a jó minőségű mezőgazdasági termékekért lehet jó árat kapni. Korszerű ipari termékekünk még kevés van. Maradnak tehát a mezőgazdasági cikkek, de ezek részesedése a nem rubeliszámolású exportból máris meghaladta a negyven százalékot. Ezt a kivételt csak a termeléssel együtt lehet tovább bővíteni, s ehhez ugyancsak korszerű technika szükséges. A kör bezárul...

Vegyük, ne vegyük?

— Honnan vegyük a korszerű technikát?

— Az bizony kétségtelen — mondja dr. Márton János —, hogy a magyar mezőgazdaság legtöbb ágazata túlnötte a magyar és a KGST-ipar teljesítményét. De azért a kör korántsem zárult be. Szó sincs arról, hogy a többé-kevésbé kiegyensúlyozott nemzetközi helyzetet alapul véve, ne tudnánk a korszerű technikák importját növelni. Nem az a kérdés: bővítsük-e importunkat vagy ne, hanem az, hogy mivel bővítsük? Az a lényeg, hogy jelenlegi és jövőbeni importunk mennyire képes saját termelésünk hatékonyságát javítani. Mert annak az importnak, amelyik nem emeli, hanem legfeljebb szinten tartja ezt a hatékonyságot, nem sok értelme van.

— Kérdés akkor, hogy szabad-e jelentősen bővíteni a mezőgazdasági gépparkot? Szabad-e további összeget fordítani a már amúgy is magas növénytermesztési hozamok további növelésére? Egyes számítások szerint ez akkora pótlólagos ráfordítást igényelne, amellyel már nem állna arányban az eredmény növekedése. Vagyis a termelés emelése a hatékonyság romlásához vezet. Van olyan álláspont is, hogy nem a hozamokat kell növelni, hanem a termelés költségeit csökkenteni. Lehet, hogy így kisebb árutömeget exportálhatunk, de lényegesen nagyobb lenne a nyereség.

— A költséget kímélő extenzív mezőgazdaság kitűnően járható út az Egyesült Államokban, Argentínában vagy Brazíliában, de járhatatlan Európában. Ott hatalmas megművelhető, illetve művelésbe vonható területek vannak, nálunk pedig abból a csekély területből kell kihozniunk a maximumot, amivel rendelkezünk. Azt nem vitatom, hogy az amerikai gabonát vagy az argentin marhát lényegesen olcsóbban állítják elő, mint a magyar kukoricát, vagy sertést, de a világiaci árak korántsem csak az ő előállítás költségeikhez idomulnak, hanem a kereslethez is. S alig hiszem, hogy a belátható jövőben ez a tendencia megfordulna. Az élelmiszerek világiaci ára nem csökken, hanem növekszik. Ilyen körülmények között a műszakilag elszegényedett agrárvilágnak nincs perspektívája. Számunkra csak az intenzív fejlesztés a járható út. S ez ipar nélkül nem megy.

— Tartok tőle, hogy ez a megállapítás is túl általánosan értelmezhető és így azonnal kész az ellenérv: az intenzív, vagyis esz-közigenyes sertés- és szarvasmarha-tenyésztés akkora költségekkel jár, amelyeket valóban nem ismer el a világpiacon.

— Nem az volt a baj a közelmúlt állattenyésztésével, hogy eszközigenyes volt, hanem hogy túlzottan az volt. Az állattartás

költségeit valóban csökkenteni kell és lehet is, számos kitűnő módszert láttam rá az utóbbi időben. De ha takarékoskodás címén megvonjuk az állatoktól az import fehérjehordozókat, akkor nem kisebb, hanem magasabb lesz a költség. Nagyszerűen tudunk szénhidrátot, vagyis kukoricát termelni. Ilyenek az adottságaink. De az állatok táplálkozásához — húst akarunk rájuk hizlálni, nem zsírt — fehérje is kell. A fehérjehordozó növények azonban mai ismereteink szerint nálunk nem termelhetők, sem akkora biztonsággal, sem olyan gazdaságosan, mint a kukorica. Vagyis, importálnunk kell! Minden olyan esetben, amikor az import kismértékű növelésével nagyobb mértékű exportnövekedést érhetünk el.

— Annak valóban semmi értelme, hogy hús helyett zsírt, illetve fagyút termeljünk. De ha az 1,7 millió tonnás fehérjetakaromány-igényünk hazai termelésből való kielégítése természeti adottságaink miatt nem is oldható meg, a mezőgazdasági gépparkot nem korlátozzák a termőhelyi adottságok...

— Aki ezt állítja, téved. Mert igenis korlátozzák a természeti adottságok a gépparkot is.

— Ez első hallásra ugyancsak meglepően hangzik.

— Magyarország számos kultúra természetességének a határvidéken terül el. Ez azt jelenti, hogy számos növénynek a természetese itt megközelítőleg optimális körülmények között folyhat, de talán egyetlen olyan növényünk sincs, amelyeknek igazából itt volna a hazája. Ennek köszönhető, hogy jó esztendőben nagyszerű minőségű és rekordmennyiségű búzát, fűszerpaprikát, kajsziarackot, szőlőt és sok minden mást takaríthatunk be, szüretelhetünk le. Más években viszont az átlagos mennyiségért és minőségért is kemény harcot kell folytatnunk. Ezt a látásmódot hátrányt persze, könnyűszerrel érvényre fordíthatjuk, ha sokoldalú növénytermesztést folytatunk. Mert olyan év nincs, amelyik minden növénynek rossz volna. Ha kis mennyiségekkel, réstöltött mennyiségekkel és nagy választékkal jelentkeznénk a világpiacon, akkor minden évben kimagaslóan „bejöhöt” valamelyik termékünk. S ha emellett a termékek zöme átlagosan terem és értékesül, akkor egy-egy kudarcot is el tudunk viselni.

Már a jó úton

— Ez a koncepció nyilván csak akkor és úgy valósítható meg, ha minden egyes ágazat magas színvonalon gépesített, vagyis a termelés objektív, természeti bizonytalanságát a gépesítéssel, a technológiával a lehetőségek határáig csökkentjük. Ez viszont rendkívül sokszínű, magas műszaki színvonalú, változatos gépigényt jelent. S ennek kielégítésére a jelek szerint sem a hazai, sem a szocialista országok mezőgazdaságára nem képes.

— Még egy, a miénkénél lényegesen nagyobb és fejlettebb gépipar is képtelen ennek kielégítésére. Elég baj az, hogy a magyar mezőgazdaság akkora termékválaszték előállítására próbált meg vállalkozni, amekkorával csak kudarcot lehet vallani. Az utóbbi években végre — legalábbis részben — ráléptek a jó útra. Fejlett cégekkel jól funkcionáló kooperációk sorát hozták létre, egy-egy részegységre szakosodtak, amelyet nagy számban tudnak gyártani. Fizetséggel komplett gépeket kapunk, amelyek a változatos magyar körülmények között mindenféle üzem-

módban kipróbálhatóak. A magyar mezőgazdaság kiváló kísérleti terepe az új gépeknek, és kiváló piaca is. Mezőgazdasági termékekkel és ipari kooperációval fizethetünk értük.

Alapvető szükségletek

— Bekapcsolódnia a nemzetközi munkamegosztásba. De sokféle próbálkozás az é-t futott és fut manapság is zátonyra, mert még mindig csak korlátozott mértékben vagyunk képesek valóban versenyképes termékeket létrehozni...

— Akinek jó műtrágyája van, annak nincsen jó műtrágyaszórája és akinek jó műtrágyaszórája van, annak kősziklává áll össze a műtrágyája. Példát százat is sorolhatok. A rozs, az elárvult, a lelkiismeretlen szállítási silányja teszi a jól megszüntött kenyert, a megfelelő érdekeltsgű kereskedelmi szervezet híján a fölözlesz utaztatás és raktározás során fonnyadtta, pöshadtá romlik a zöldség és a gyümölcs, az üdítőital-gyártók, ki tudja miért, ihatatlanná cukrozzák a gyümölcsleveket... És egyáltalán: ha nemcsak az utóbbi években kapunk észbe, és már jóval korábban hozzáfogunk a rugalmasan működő, a differenciált igényeket is kielégíteni képes élelmiszerfeldolgozó-ipar és a piaci hatásokra érzékenyen reagáló és azokat gyorsan közvetítő kereskedelmi szervezet kialakításához, akkor nem kellene senkinek azt hinnie, hogy képtelenek vagyunk a versenyképesség feltételeinek megfelelni.

— Vagyis a következő években is elkerülhetetlen, hogy jelentős energiát és összegeket fordítsunk a feldolgozóipar és az infrastruktúra fejlesztésére. Kérdés, hogy marad-e így elegendő forrás az alapanyagot termelő mezőgazdaságnak?

— Jutnia is kell, maradnia is kell! A mezőgazdaság, mivel a természeti tényezőket is használja, ezért képes arra, hogy a saját, bővített újatermeléséhez szükséges értéknél nagyobb értéket állítson elő. Ezt a többletet pedig minden további nélkül át tudja engedni a többi ágazatoknak. De csak ezt a többletértéket és semmi mást, hiszen a bővített újatermelésről már csak azért sem mondhat le, mert ez esetben a következő években nem lesz az iparban, az infrastruktúrában befektethető többletérték.

— Márpedig a feldolgozás fejlesztésén túl és annak érdekében is, költeni kell a szállítás, a csatorna-, a víz-, az energiarendszer fejlesztésére, költeni kell bölcsődére, óvodára, iskolára.

— És költeni kell az átképzésre, mert nélkül nem lesz, aki az új technikákkal dolgozni tudna. De nem vagyok benne biztos, luxus gyógyfürdőkre kell-e pénz adnunk, meg üres kultúrpalotákra. Nehogy azt higgye valaki, hogy valamiféle bányász, „termelés-közpon-tu” társadalomkép lebeg a szemem előtt. Eppen ellenkezőleg. A termelés, a társadalom fejlődése alapvető pilléreként tartom az érdekeltsgű viszonyokat. Meggyőződésem: csak akkor valósítható meg dinamikus fejlődés, ha azon túl, hogy pénze van a dolgozóknak, színvonalas, szándékuk szerinti pénzköltési lehetőségük is van. S ezeket a szándékokat lehet befolyásolni, de nem lehet őket megerősokolni. Az alapvető szükségleteket a nyolcvanas évek színvonalán kell kielégíteni, de ez csak a megtermelt javak viszonylagos bőségében képzelhető el.

GÁDOR IVÁN

Friss emlékek egy kiállításról

Fotók a mai Mongóliáról

Méltó helyen rendezték meg A mai Mongólia című fotókiállítást, a kőbányai Pataky István Művelődési Központban. A mongol kulturális rendezvények Magyarországon eseménysorozatának e darabja főleg sajtófotókkal riport-felvételekkel tájékoztatott Mongólia változásairól, a fontosnak ítélt bel- és külpolitikai eseményekről; az állattenyésztés, az iparosítás, az urbanizáció állapotáról; az oktatás, az egészségügy, a hagyományápolás helyzetéről.

1200 főre egy vörössarok

A kiállítás látogatóját portré fogadta. A kép aláírása: „A Mongol Népi Forradalmi Párt, a népi Mongólia megalapítója, a hős Damdin Sühejbátor.” Amint azt a történelem számon tartja, Sühejbátor volt az, aki társával, Csobjalszánnal a Nagy Októberi Szocialista Forradalom kitörése után Mongóliában megszervezte a pártot, s harcba hívta az elnyomottakat. A népköltészet a forradalom előtti szociális viszonyokról így ad számot: „Száraz füvet, rothadt szénát / Számos marhánk egye meg, / Összes jurtánk ideúzve / Öreg Dá pap hajtott minket” — panaszkodik az egyik népdal. És ekképp kesereg egy másik: „Tuj folyó melletti fákat a tűz elégette, / Hogy történhetett? / Tüzetű megye lányait a vérba megette, / Hogy történhetett?” Az udvari nép dicsőítő éneke viszont így zengett: „Fénye a holdnak és a csillagoknak, / Fénye és díszje a magas egyeknek; / Sok-sok herceg és kán gyülekezete / Fénye, díszje a többi embernek.”

„Míg a forradalom előtti Mongóliában — amint korábban azt D. Cevagmid mongol miniszterelnök-helyettes a művelődési minisztérium által a kulturális rendezvények alkalmából tartott sajtókonferencián elmondta — nem volt egyetlen egy kulturális és művészeti intézmény sem, jelenleg 2600 főre jut egy olvasóterem, 2150 főre egy könyvtár, 1200 főre egy „vörössarok”, 4300 főre egy klub és 3200 főre egy filmvetítő berendezés.”

Az 1921 nyara, a mongol szocialista forradalom győzelmének ideje óta eltelt hatvan esztendő vívmányával a Pataky István Művelődési Központban rendezett kiállításban megismerkedhetett az érdeklődő. Megtudtuk itt — a képek aláírásából —, hogy Mongóliában az állatállomány 9,3 százaléka ménes, 60 százaléka birkanyáj, s hogy a szarvasmarha-állomány negyede a hosszú szőrű, borzas jak. Hogy a végeláthatatlan pusztákon átvezetve, az interurbán telefon- és táviróhálózat kiterjed a lakott helyek 70 százalékára. És mi sem természetesebb ennél: jónéhány felvétel azt mutatja be, hogy a szocialista országok, s köztük a Szovjetunió, hogyan veszik ki részüket Mongólia átforgalmazásából. Nehéz körülmények között dol-

gozó magyar geológusokat láthatunk, sorozatot Kádár János 1965-ös mongóliai látogatásáról, különféle magyar együttesek vendégszereplésének pillanatképeit nézhetjük meg. „A szovjet szakemberek nemcsak tapasztalataikat adják át nekünk, hanem egészségünk védelmében is részt vesznek” — mondta egy kórház műtőjének izgalmas pillanát megörökítő felvétel aláírása: S még jó néhány másik, a szovjet — mongol együttműködésről tudósító fotót is láthattunk.

Ezen a nemzetközi együttműködésen kívül érdemes megemlíteni egy másik vonatkozást, a Szovjetunió népei között élő mongol nemzetiségeket. A Kaszpi- és az Azovi-tenger közti területen, a Don és a Volga csücskében a kabmüök, a Bajkál-tó két partján pedig a burját-mongolok lak-

szen hosszú ideig is eltarthatott. A rettenetes Sárga Gergő kánról szóló énekek három hónapig birkózik a hős Dzsangar: „Felső-dicső Bumbaj ország / Fényes kánja Dzsangar bátor, / Három hónap már elmúlt, / Három hónap és nem győztél, / Nem térsz vissza soha többé!”

Mint a Biblia Pauperum

A tradíciókhoz tartoznak a valóságos emlékek is. Mongóliában — valamint Tibetben és Kínában — a későbbi mahayana buddhizmus egyik formája, a lámazmus játszott jelentős szerepet. A lámaita kolostorok egyúttal könyvnyomató műhelyek is voltak. Bethlenfalvy Géza és Sárközi Alice mutat be a Művészet 1975 augusztusi számában egy múlt

A régi és az új találkozása a mai Ulánbátorban.

nak. Mongóliában a halha-mongolok és a nyugati mongol törzsek élnek. Rajtuk kívül fontos még a Kína területén, a mongol és a szovjet határ mentén több mint háromezer kilométer hosszúságú sávban, vagyis Belső-Mongóliában élő belső-mongol törzsekről is megemlékezni.

Szobaijászat

A tradíciók ápolását — többek között — a hármas nemzeti sportversenyről kiállított fényképeken szemlélhetjük meg. A verseny három ága: íjászat, lövészet, birkózás. E három ismeret a nomád élet elengedhetetlen feltétele volt. Az íjászat gyakorlásának például új nélküli, „szobai” formáját is kimunkálták a régi idők során: a birka kissé megfagyott, esetleg egy kicsit diszített bokacsontját apró, simára csiszolt táblácskáról kell a célba pöckölni a jobb kéz hüvelyk-, mutató- és középső ujjával. E művet pillanatában a három ujjal pontosan olyan mozdulatot kell végezni, mint a nyíl kilövésakor.

Lovagolni négy- és hétéves koruk körül tanulnak ma a mongol gyerekek, fiúk, lányok együtt. Kínai történetírók feljegyzéseiből viszont az is feltételezhető, hogy régen, a még járnai is alig tudó gyerekeket birkaháton tanították lovagolni.

A nem kevésbé fontos birkózás a régi hősi énekekben ég-

százi fanyomatot könyvet a lámazmus poklairól. A könyvet egy észak-mongóliai kolostorban nyomtatták, a világon összesen hetet tartanak belőle nyilván, ebből három a Magyar Tudományos Akadémia Keleti Könyvtárában található. A vízfestékkel utólag kiszínezett fametszetekben gazdag könyv képsorai „alkalmasnak látszólag arra — írja a szerzőpáros —, hogy az írni-olvasni nem tudó nomádokhoz is elvigyék a buddhista tanításokat csakúgy, mint ahogy Európában a Biblia Pauperum nyomatok ezt tették.”

Csojdzsin láma templomát — a kiállítás egyik fotójának tanúsága szerint — 1942-ben nyilvánították múzeumná. A több mint hatezer tárgyat bemutató, „a dolgozókat a tudományos ateizmus szellemében nevelő” múzeumot évente több tízezer bel- és külföldi turista keresi fel.

Megbocsátható, hogy a látogató azokat kereste, s azok előtt a képek előtt szemlélődött hosszabban, amelyek valami olyarról tudósítanak, ami nálunk nincs, amit mi ritkán vagy egyáltalán nem látunk. S miközben így el-elbámultunk a ritkaságok fölött, mindeközben tudtuk, hogy a mai Mongólia arcához éppúgy szervesen hozzátartozik a Szelenge vidékén robogó vonat, a darháni házgyár — valamint a saringoli felújított szénbánya is.

Zelei Miklós

A hónap műtárgyai

A Magyar Nemzeti Galériában októberben Bernáth Aurél Csenedélet hegedűvel című, 1928-ban alkotott festményét választották a hónap műtárgyául. A műtárgy ez a fiatalkori remeke első átmeneti periódusából, azokból az évekből való, amikor sikerült elszakadnia a német expresszionizmus hatásától. A festmény két színei korábbi alkotásaihoz viszonyítva szelidebbé váltak, s a semleges, tárgyaltalan háttérben megjelennek a harmonikus meleg, zöld és barna árnyalatok. A kép történetéhez hozzá tartozik, hogy egy évvel később, 1929-ben Hege-dű címmel ismét megfestette a témát Bernáth Aurél. E változaton azonban kedvenc hangszere a tokjában pihen egy kerek asztalon.

A Szépművészeti Múzeumban Picasso születésének közelgő 100.

évfordulója alkalmából a múzeum gyűjteményében őrzött három Picasso-rézkarcolt mutatnak be a hónap műtárgyául. A múzeum különben a modern művészet klasszikusa születésének centenáriumára különkiállítással készül, amelyet decemberben nyitnak meg.

Az Iparművészeti Múzeumban a múzeumi hónapozat csatlakozva egy magányútemény legszebb darabjait állították ki a hónap műtárgyául. Halmos István népzenekutató pakisztáni tanulmányútja során gyűjtötte össze az egzotikus hangszereket, így a páros állodobokat, a kettős és páros fúrlyákat, a dudát és az iktárú nevű kéthúrú pengetős hangszert. Halmos István az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozta a bemutatott műtárgyakat, amelyek október 7-től láthatók.

Pécsi nyári színház

Az 1982. évi pécsi nyári színházi program — mint egy tájékoztató Bagossy László, az idén önállóvá lett művészeti intézmény igazgatója elmondotta — a táncművészet tisztelgése lesz Kodály Zoltán emléke előtt, a nagy zeneszerző és zenepedagógus születésének 100. évfordulója alkalmából. A Pécsi Balett önálló Kodály-estet szentel a centenáriumnak; az előadásra kerülő műveket Eck Imre koreografálja. A Baranya táncgyűjtemény a Székely fonót mutatja be, a Bóbita bábszínház pedig a Hány János szívet állítja bábszínpadra. Minden bizonyos álláson fogadja a közönség Kacsóh János vítez című dalművének prózai, zenés és táncos előadását. Tóth Sándor koreográfálásával kerül színre Asztaljev Bahcsiszeráji szölkökút című háromfelvonásos balettlé.

Ljubimov Brechtje a Nemzeti Színházban

Az ember abból él...

KÉTSEGTELEN, hogy a Koldusoperát még soha nem adták ennyire Brecht szellemében magyar színpadon. De nagyon valószínű, hogy még sehol a világon nem játszották ilyen felemás módon.

Jurij Ljubimov ambivalens rendezését nem lehet egyértelműen megítélni. Ragyogó részletek váltakoznak megoldatlan, kidolgozatlan, sőt: elügyetlenkedett jelenetekkel.

A helyzet azért bonyolult, mert Ljubimov a Nemzeti Színház vendégeként magával hozta azt a sajátos elképzelését a darab előadásáról, amely nemhogy megbírja, de egyenesen vállalja a történet, a prózai szituációk elhanyagolását. Ugy tűnik, afféle „lapozgató” technika ez: a meseter átsiet a mesterműnek azokon az oldalain, amelyek őt kevésbé érdeklik, és csak ott áll meg, ott időzik szívesen, ahol egyéni olvasatában a „leglényegesebb” látja.

ÉS LJUBIMOV számára nem Bicska Maxi sztorija a lényeg. Hanem a darab songjai; a szólók, duettek és finálék — vagyis mindaz, amit az eddigi előadások több-kevesebb betétszámokként kezeltek. Ez a rendezés fordít a dologon. Ebben a produkcióban a cselekmény nyíltan másodlagos — csakugyan mintegy betét —, és a világ való természetét belénk sulykoló dalok a játék tartópillérei. Voltaképp hozzátartozik ehhez a felfogáshoz annak feltételezése is, hogy a közönség már ismeri a művet, s ezáltal éppen a Ljubimov-féle hangsúlyokra kíváncsi.

Mindezt megértve és elfogadva, mégis azt kell mondanom: el tudom képzelni e nyerskemény — ha úgy tetszik: háromgarasos — koncepció maximális érvényesülését egy olyan előadásban belül is, amelyik nem borítja fel ilyen radikálisan a darab alkotóelemeinek egyensúlyát. Mert végére Brechtnek a helyzetek és a figurák viszonyrendszerének pontos megjelölése a songokba sűrített tanulságoknak. A Dreigroschenoper cselekményét ugyanazok a kegyetlen-kérlelhetetlen törvényszerűségek mozgatják, amelyekről a szereplők énekelnek. Nem látom be, miért kell elsikkadnia egy sor lényeges relációknak; a banda és Maxi kapcsolatának, vagy akár Jenny és Polly színévváltozásainak? Ezeket a viszonylatokat Ljubimov nem játszatja ki, fontos szituációkat gyorsan átörget színészeivel. Zárt jeleneteket szétördel, illetve szinte eltüntet a díszletben.

Nyilvánvaló, hogy ezzel a módszerrel létrejön az előadás stílusa, kialakul egyfajta tempó, és megvalósul a megvételnek az a karcossága is, amelyet az eddigi bemutatásokon okkal hiányoltunk. Egyszermind azonban eluralkodik a színpadon bizonyos hevenyészetség, mégpedig a színészi alakításokban. Fureszmód, a rendeződiktátornak aposztrofált Ljubimov sok helyütt túlságosan könnyűkezünek, engedékenynek tűnik. Mintha éppenséggel a határozottabb színészvezetés hiányozna ebből az előadásból: a szereplők többsége nem tud kibontakozni — mert szabadjára van engedve. Hangozzék bár elentmondásnak, fokozottabb rendezői „terror” hiányolok.

A KÖVETKEZETESSEG főként a színpadkép és -tér kialakításában mutatkozik meg; maga a történet túlnyomórészt ebben a hatalmas, lerobbant emeletes autóbuszban játszódik, amely majdhogynem betölti a színt. Ez a monstrum megfelelne háttér gyanánt, és bizonyára néhány

jelenet helyszínéül is, de a rendező érdemén felül túlfuttatja kedvenc „némaszereplőjét”, amikor állandó partnerként jelöli ki a színészek számára. Az autóbuzsbelsőben eldugott figurák (a bandatagok például) jelentéktelenné válnak, és kulcs helyzetekben csak gyéren világított kivágatokat kapunk a színészekből is.

Ljubimov eljárását feltehetően egy jogos aggodalom motiválta: attól tartott, hogy éppen a kulinaritást, a szentimentalizmust, a halás ripacsériát oly elszántan üldöző Brechtet nem tudja majd megidézni, ha belemegy annyira korábbi Koldusopera-előadás zsákutcájába, és megengedi színpadán a „gensztersztori” élvezetes elburjánzását. De hát akár Koldus-, akár Háromgarasos operának nevezzük Macheath kapitány tanmeséjét, a rendező próbája éppen az volna, hogy a darab minden részletében, minden stílusrétegében engedmények nélkül érvényesítse a világról alkotott látásmódját.

EBBEN AZ ELŐADÁSBAN a főatrakcióként kezelt songok kapják meg maradéktalanul a rendezői figyelmet. A színészi teljesítmények is ezekre az alkalomokra futnak fel, itt segít a pontosan koreografált mozgás is, és a végre engedélyezett nyílt színpadter. Erőteljesen, fanyarul, provokatív hangzanak fel a híres dalok, s Ljubimov ezeket — bár egy vissza-visszatérő arcfétekeffektussal elkülöníti a cselekménytől — szinte drámai szituációként állítja be: az előadók a közönséggel tartanak intenzív kapcsolatot. Garas Dezső játssza a primet. Tökéletes „brechti” alakítás az ő Peachumje — egy bohócalapra viszi fel hihetetlenül rétegezett szerepét. Főlényes biztonsággal járkal át Garasból a clownba, aki egyszer kolduskirály, másszor egy diktátor-arckepcsarnok parodistája, és világhírű Chaplin-idézet. Melleje Törőcsik Mari alkoholizmusban tántorgó, mindig nyomatekkel jelenlévő Celiája és Udvaros Dorottya vehemens, felszabadult Pollyja kívánczik. Ez a hármas tartja az előadást; Ujlaki Dénes. Bicska Maxiként alighanem a nemzeti színházi debütálás elfogultságával küszködik. Alkati szempontból vitán felül jó választás a szerepre, hiszen végre nem egy ficsúr vagy egy snájdig angol úr, hanem az a robusztus, „kispolgári kézműves” jelenik meg a színen, akit Brecht elképzelt. Ujlakinak épp ezt a figurát kellene bátrabban részabdítania az előadásra. Ez nem volna feltétlenül ellentétes azzal az érzékelhető rendezői koncepcióval, amely szerint Bicska Maxi nem annyira jelentékeny, mint inkább aktuálisan átlagos kaliber, akinek épp annyi esze van, hogy felismerte; az ember abból él, amit nem szégyell megtenni, és „csak a gazdag él kellemesen”. Nem kivételes tehetőség, nem is a Tigris Brownnal veteránságban próbált szövetségese hozza meg számára a lovashírnökkel küldött legfelsőbb kegyelmet, hanem a gátlástalanság. Mert a világ, amelyben él, megbecsüli azt, aki elég bátor, hogy felfedezze lényegi mozgatóját.

LJUBIMOV nagy találmánya az a néhány civil öregember, akik valahány koldusfinálé végén csendes, rogyant léptekkel besorjáznak a színészek elé, és fakó hangjukon biblikus fohászokat olvasnak fel az igaz ember-ségről.

Esendő naivitásuk betündöklí a színpadot.

Mészáros Tamás

Pápai megemlékezés

Pápan tegnap folytatódott az emlékhét programja, amelyet a történelmi múlt kollégium alapításának 450. évfordulója alkalmából rendeztek. Az iskola főbjáratánál ünnepélyesen leplezték az egykori pápai diák, Nagy László költő reliefjét,

Somogyi József szobrászművész alkotását.

Délután az emlékbizottság ülésezett, majd az öregdiákok: néves írók, költők és előadó-művészek műveiből „Pápa az irodalomban” címmel rendeztek zenés irodalmi műsort.

Papírálmok

Bütorgyártás Nyiregyháza - Gazdasági érdek vagy pillanatnyi felbuzdulás?

Amikor megszülettem, ez az én bölcsöm volt, utána Balázsé lett, most asztalnak használjuk... a mi székünk, ha akarjuk, csúda is lehet - mutatta be szobaberendezésüket kántáló hangon a kis Vera. Nyilván sokan emlékeznek a Hét rendhagyó riportjára, amelyben a tervező - Blazsek Gyöngyvér - hét éves kislánya ország-világnak beprotézálta a mama papírból készült bútorait. És elhangzott a gyerekszaj meditációja: vajon miért nem gyártják? A kérdés nem maradt költői.

Lelkesedésben nincs hiány. A Szolnok megyei Néplap szerint levelek, táviratok tucatja érkezett termelészövetkezetektől, kisüzemektől, papírgyárhoz, kisiparosoktól, kereskedelmi társulásoktól a tervezőhöz. Jelentkezett iroda, amelyik menedzselni, üzemi és melléküzemág, amely gyártani, összeállítani, csomagolni, áruház, amelyik forgalmazni akarja. A Népszabadság első oldalán hozta az óvodások fényképét, akik a Papírpapíri Vállalat nyiregyházi gyárának papírbútorjaival játszanak. S mint a képaláírás ígérte, szeptember végére kész a mintaszorozat.

Nyeresség nélkül?

Szeptember közepe - Nyiregyháza. Hogyan is áll a papírbútor ügye? Kovácsvölgyi Zoltán igazgató szobájában már vártak az új termékek. A dobozhoz hasonló üllökék oldalán repedés - ma volt a terhelésszoba.

A vastagabb másfél kilogramm anyagból készült - mondja az igazgató - fél tonna terhelésnél roppant össze, a könnyebb puff mindössze fél kiló, s kibír 385 kilót. Természetesen ez utóbbit érdemes gyártani, ez a kifizetődőbb.

Az ember csak ámul; öt réteg papír kivágva, hajtogatva, ilyen stabil szerkezetű alakul. S lehet belőle asztal, szék, akármi, amit csak a tervező kigondol. Igaz, Blazsek Gyöngyvér tíz éve tudja... De a nyiregyháziak miért adták fejüket bütorgyártásra?

A tévé adta az ötletet. Bár korábban is tudtunk a papírbútorról. Partnereink gyártják Csehszlovákiában, az NDK-ban. Jó pár évvel ezelőtt a Csepeli Papírgyár is megpróbálkozott vele. Nekünk nem volt rá kapacitásunk.

Most van?
Nincs. De a mi gyárunk híres arról, hogy sok mindent megteszünk a gyerekekért. Óvodánk a megye legszebbje.
Ez csak egy humánus gesztus?

Mondjuk. Egyébként a Papírpapíri Vállalat minket jelölt ki a feladatra, mert a gyerekekben papír babaházakkal leptük meg óvodásainkat.

Nyeréségesnek ígérkezik a vállalkozás?

Nemigen. Egyelőre rászántunk negyedmilió forintot. Ebből készítettük el a különleges

szerszámokat, s ebből finanszírozzuk a mintaszortozatot. Szekrényt, heverőt, asztalt és üllökét gyártunk - összesen félezret. Az új terméket bemutatjuk a Budapesti Nemzetközi Vásáron. Kérdőíveket osztogatunk, piackutatást tartunk, s majd akkor tudjuk meg, mekkora az érdeklődés.

Es ha idegenkedéssel fogadják?

Akkor negyedmilió elúszott. Ez a kockázat.

Különleges szerszámok

A mintadarabokból kap az óvoda, és szétosztják olyan családok között, ahol élénk, csintalan gyerekek vannak. Ezt nevezik nyüzöpörbának, a gyári nyomásállóvizsgálat. A mindenféle műszerrel ellátott gépet Benkei Lászlóné, a méo vezetője kezeli. A dobra ráhelyez egy üllökét, majd a fiók következik. Addig helyel ki nál. Némj fenntartással nekidőlök a háttámlás papírszéknek, kiterítem a füzetem a mini méretű, papíríróasztalra. Nem recseg, nem inog! Közben figyelem a műszert. A fiók 180 kilónál roppant!

Az alapanyag a nagy csarnokban készül. A BUBST márkájú svájci gép óránként több mint négyezer hullámlémezt nyom. Ebből lesz a csomagolódoboz és a papírbútor eleme. A bútorhoz ez még nem elég. Különleges szerszámokra van szükség, amelyek mintára vágják a papírt (hogy az elemek összeszerelhetők legyenek), és betörik az éleket; e vonalak mentén kell hajtogatni a papírt. Egy maroknyi csapat éppen ezt teszi. Nagy alakú papírból téglalapot formálnak, majd a két végébe egy-egy lezáró lapot helyeznek, s kész a gyerekeheverő.

Biztatnak, hogy próbáljam ki. Ráülök. Az egyik dolgozó pedig nagyokat ugrik rajta, de az ágyrak meg sem koccan az igénybevétele.

Mi megyünk a BNV-re - újságolja Sárdi Sándor termelési osztályvezető. - Viszünk kész bútor, natúr kivételben, színesre festve és tapétázva, lesz közöttük műanyag felülettel bevont darab is. Van, amit matricával díszítünk. Ötleteket akarunk adni, reméljük, sokan vállalkoznak rá, hogy a hullámpapír-bútorelemeket maguk rakják össze, és kedvükre kicsinosítják. Utmutatónk kiadunk egy rajzos prospektust.

Tanácsolják, nézzem meg az óvodában a papírbútorokat. Merészet képzeltem; barátságos papír-szobaberendezésekre számítottam. A látvány némiképp lehangolt: kissé viharvert fekvőhely, egy hajlott tetőtű szerényke, egy stabilnak tűnő üllöké és egy szétlapított babaház. Ezeket a darabokat július közepén kapták - igaz, egy óvodányi hadsereg használta. Szécsi Károlyné vezető óvónő szerint a gyerekeknek jó játék; hozzák, viszik, cipelik, ugrálnak rajta.

Nem ér sok pénzt. A termelői

árak megnyugtatóak. Az ágy 355, a tömör asztal 144, az íróasztal 74, a támlás szék 45, a kis üllöké 31, a szekrény (elől nyitott) 151, a babaház 94 forint. Persze, mire ez a vásárlóhoz kerül, megdrágul, hozzájön a kereskedelmi haszon. Tétélezzük föl, hogy a natúr szék ára ötven forint lesz. Nos, egy műanyag játék sem olcsóbb. Gondolom, új lakásba költöző fiatal házaspárnak átmeneti megoldást jelenthetne... Talán lenne igény...

Ennyiért a vásárlónak megéri, feltéve, ha nincsenek azerzói a papírbútorral szemben. De a gyárnak is vannak szempontjai. A főmérnökkel - Marton Kornéllal - folytatott beszélgetésből kiderült, ezek a termelői árak hamisak. A különleges szerszámok darabja 20-50 ezer forintba kerül, s egy íróasztal elemeihez is vagy ötféle megmunkáló szükséges. Alacsony darabszámmal - a ráfordított költségek megfelelően - a valódi ár esetenként megközelítené a kétezert forintot. Persze, ha nagy szériagyártás lenne, már megérné. De lesz-e? S ha igen, mi lesz a csomagolódobozzal? Amiből jelenleg is kevés van...

Nyiregyháza kívül Csepelen, Dunaújvárosban termelnek hullámpapírt. De hárman együtt sem tudnak annyit gyártani, amennyire szükség van. A hiányt évről évre nyugati importból pótolják. Ebben az évben több mint húsz ezer tonnát hoznak be, és a prognózis szerint ez jövőre túlhaladja a 30 ezer tonnát. A nyiregyháziaknak a Magyar Nemzeti Bank asztalán van a hitelkérelmük. A kölcsönből új gépet vennének, hogy a keresett csomagolóanyagból megemelhessék a termelést, s ezzel valutát takarítsanak meg.

Sok a kérdőjel

Ez nem feltételezés - ez biztos piac. S az is biztos, hogy a csomagolótechnikánkkal még nem dicsekedhetünk. A tehetséges tervezőknek - akik jól bánnak a papírral, térbeli látásuk és fantáziájuk van - bőven lenne feladatuk. Tehát szívügy lehet a papírbútor...

De előbb számolni kellene. A papírpapíri ez idáig a csomagolóanyagok gyártásával sem tudott megbirkózni. E téren a piac kényszerítő erővel sürgeti a többre. Meggondolandó, hogy ez a szűkre szabott kapacitás tovább kurtítható-e a papírbútorral. Ami kétségtelenül jó játék a gyerekeknek, olcsó a szülőknek - de drága mulatság lehet a gyárnak, s a népgazdaságnak.

A vállalatnak csak olyan új terméket érdemes gyártani, amely egyértelműen nyereséges. Csak jószándékból, a közhangulat nyomására nem érdemes veszteséges cikket felvállalni. Ez egy idő után olyan nyűg lehet, amitől előbb-utóbb levekszenek megszabadulni. S akkor mit sem ér a kezdeti felbuzdulás.

Cseszák Gyöngyi

Egy hét a világgazdaságban

Újabb japán csoda?

A recesszió körülményei között nem könnyű a fejlett tőkés országokban az állami költségvetés összeállítóinak helyzete. Általában - tisztelet a kivételnek - a bevételek csökkennek, hiszen kisebb termelésből, csökkenő profitrátából csakis mérsékelt nyereség következhet. A kiadási oldal tétéleire pedig igencsak megszorodik az aspiránsok száma. Az igénylők egy része a hatvanas évek jóléti államának tradícióira alapítja igényét, más részük a gazdasági nehézségek által okozott problémák elől keres a költségvetésnél vigaszt. A fejlett tőkés országokban azonban ma már sokan vallják: a hatvanas évekhez képest új helyzet alakult ki, a jóléti állam korábban megszkott vonásai egyszerűen nem tarthatók. Ez azonban még csak az elmélet. A költségvetés kiadási oldalának számaira mindezt lefordítani meglehetősen nehéz. Az egyes tétélek mögött ugyanis esetenként komoly regionális, ágazati vagy csoportérdekek állnak.

A fejlett tőkés országok csoportjában aligha az utolsó helyen szerepel mostanság Japán. A bruttó nemzeti termék ez évben mintegy 5 százalékkal növekszik és az előrejelzések szerint a nyolcvanas évek során ez az ütem végig tartható lesz. A termelékenységi a feldolgozóiparban tavaly 9 százalékkal nőtt és 1979-80-ban az egységnyi munkára eső költség - az OECD-országokban példátlan módon - Japánban csökkent. 1978 óta a beruházások növekedési üteme változatlanul magas, az ország kereskedelmi mérlegének egyenlege „elronthatatlanul” pozitív. Az infláció 5 százalék körül, annyi, mint Nyugat-Németországban. A japán ipar versenyképessége a konkurrenciához képest egyre javuló olyan ágazatokban, mint az elektronika, az informatika és a robotgyártás.

Mindezek ellenére - vagy éppen a fentiek megőrzése érdekében - a japán kormány 1982-es költségvetését illetően drasztikus takarékosági intézkedéseket tartározott el. A jövő évi büdzsében a kiadások a második világháború utáni időszakban a legkisebb mértékben nőhetnek. Az 1981-es teljesítést 5,7 százalékkal meghaladó terv realitásként gakorlatilag nem jelent emelkedést. Mi-

vel a hadikiadások az átlagot meghaladó ütemben fognak nőni, a kormány elképzelése szerint csökkenteni kell az állami adminisztrációra fordított összegeket és mintegy 61 milliárd dollár értékben mérséklődnie az állami támogatások.

Az előkészítés érdekessége, hogy Szuzuki Zenko miniszterelnök az elmúlt télen a gyáriparosok tanácsát kérdezte meg először, hogy hol célszerű a kiadásokat csökkenteni. 1979-ben ugyanis a költségvetési deficit mérséklésére a kormány megemelte a nyereségadókat és ez időlegesen beárnyékolta az irányítás és az üzleti élet kapcsolatait. Az előzmények után most már érthető módon a kormány nem tartotta lehetségesnek a nyereségadó újbóli emelését.

A héten egyébként érdekes prognózist tett közzé az OECD a tőkés világ egyes országcsoportjai fizetési mérlegének 1982-es várható alakulásáról. A számok szerint drasztikusan mérséklődik az OPEC-kartell aktívuma. Míg tavaly 121 milliárd dollárt tett ki, addig jövőre a többlet mindössze 67 milliárd dollárra tehető. A romlás persze nyilvánvalóan csak relatív, a fenti összegű aktívum ugyancsak tiszteletre méltó. A csökkenés mögött egyébként romló cserearányok, mennyiségében stagnáló vagy mérséklődő eladás és többé-kevésbé szinten maradó olajár húzódik meg.

Az olajban szegény fejlődő országok passzívuma viszont jövőre sem mérséklődik. Eppen ellenkezőleg, 62 milliárd dollárra mérsékelten nő. Mindez jelzi, hogy az országcsoport jelentős külső segítségre szorul. (Természetesen itt is találhatóak majd a kategóriában kiugró eredményt felmutató államok.) Bár a fejlődő országok deficitje csaknem akkora, mint a kőolajtermelők többlete, a két szám automatikusan mégsem hozható össze. Az OPEC-blokk ugyanis „elsőrendű hitelező”, míg sok olajszegény fejlődő ország az országcsoport „elsőrendű adós”. Az olajban szegény fejlődő országok hitelkétsége tehát jövőre is terheli fogja a tőkés világ pénzügyi rendszerét.

Gonda György
Szentgáli Péter

A KOPINT jelenti

Drágulnak a nemesfémek

Az elmúlt két hét folyamán, a feszült politikai légkörnek köszönhetően, ismét fellendültek a nemesfémek árjegyzései, különösen érinti ezt az ezüst jegyzését, ami szeptember elseje óta 22 százalékkal lett magasabb, azaz az ezüst ára 600 penny körül mozog unciánként. Az arany és a platina 7-8 százalékkal drágult.

Általában élénkítés volt tapasztalható a színesfémek piacán is. Tartós áremelkedés elsősorban az ólomra (9,2 százalék) és a horganyra (7,5 százalék) volt jellemző. Még a nikkelt jegyzése is majdnem 3 százalékkal emelkedett a múlt hét, azaz szeptember eleje óta, a többi fém drágulását alacsonyabb, alig egyszázalékos ütem jellemezte. Megállt az alumínium árának emelkedő tendenciája és 6,5 százalékkal tovább csökkent a bizmut szabadpiaci jegyzése is. A fémhulladékok közül az ólomhulladék iránti kereslet nőtt a legjobban (11 százalékkal), a vashulladék és az ócskavasé viszont közel 5 százalékkal csökkent. A vegyi anyagok közül mind a sellak, mind a nyersgumi jegyzése esett (1, illetve 3,7 százalékkal). Süllýedtek a gypjú- és gypapatárak is, az utóbbi jegyzésének ez irányú mozgása hetek óta tart. A gazonajegyzésekre, a fémtözsdekkel el-

lentében, a csökkenő tendencia volt jellemző, amely a jó terméseredményekben való bizalmat látszik alátámasztani. Továbbra is egyenletesen csökkent a kukorica, a lenmag, a repcemag és a szójabab jegyzése. A cukor londoni tőzsdéjén az előző időszakhoz képest kisebb mértékben (7 százalékkal a nyers és 3,3 százalékkal a finomított) csökkent az árak.

A kávéjegyzések ellenben az átmeneti visszaesés után tovább emelkedtek 12-19 százalékkal, csütörtökön Londonban 960-970 fontot kérték tonnájáért. A kakó jelenleg 2100 fontba kerül tonnánként. Az elmúlt két hét folyamán 7 százalékkal olcsóbbodott az olasz rizs.

DEVIZÁK 1981. szeptember 10.

1 USA-DOLLÁR az egyes országok pénzméjében:

Bécs	16,891	16,991
Brüsszel	39,51	39,56
Párizs	5,7920	5,8030
Frankfurt	2,4080	2,4095
Milánó	1210,25	1210,75
Amszterdam	2,6650	2,6675
Tokió		231,40

1 ANGOL FONT értéke USA-dollárban:

London	1,8040	1,8060
--------	--------	--------

NEMETZKÖZI ARANY dollár/finom uncia:

Zürich	450,00	453,00
		451,50

Infláció Svájcban

Svájcban augusztus végén átlagosan 7,4 százalékkal voltak drágábbak a létfontosságú fogyasztási cikkek, valamint a közlekedési viteldíjak, mint egy évvel korábban. Ezzel a drágulás tíz év óta a legmagasabb arányt érte el. Fritz Honegger, Svájc gazdasági minisztere a gyors áremelkedést a svájci gazdaság első számú problémájának nevezte.

Brit-amerikai komputerizet

Európa legnagyobb számítógépet gyártó cége, a brit ICL bejelentette, hogy műszaki együttműködési megállapodást kötött az amerikai Three Rivers Computer Corporationnal.

Az ICL egy ideje súlyos anyagi nehézségekkel küzd, s nemrégiben csak a brit kormány 200 millió fontos hitele mentette meg a

HORIZONT

csődötől. A brit vállalat szóvivője elmondotta, hogy több japán számítógépgyártó céggel is folytatott tárgyalásokat. A megállapodásoktól a cég a mai legfejlettebb számítógéptechnológiák megszerzését reméli.

A Közös Piac acélárítváti

A luxemburgi Arbed kohászati vállalat szóvivője közölte, hogy vállalata csatlakozik az NSZK acéltermelőinek döntéséhez, miszerint nem hajtják végre a közös piaci tagállamok végre a közösen elhatározott októberi áremelést.

Egyelőre úgy tűnik, a többi közös piaci ország tartja magát a megállapodáshoz, bár belga ipa-

ri körökből kiszivárgott értesülések szerint a belga acéltermelők csak akkor hajtják végre az áprilisi határozatot, ha a nyugat-németek beváltják a novemberi áremelésre tett ígértüket.

Munkanélküliség Hollandiában

Hollandiában az elmúlt két évben megkétszereződött a munkanélküliek száma. A hivatalos adatok szerint augusztus végén 407 000 főnek, a munkaképes lakosság 9,6 százalékának nem volt állása. A munkát keresők 40 százaléka 23 év alatti fiatal.

Az ország központi tervezési irodája azt jósolja, hogy az elkövetkező években a munkanélküliek száma eléri a 700 000-800 000 főt. Az új kormánykoalíció a jövő évre több mint 450 000 munkanélkülivel számol.

Egy műfaj nagykorúsodása

Harmincéves a Rádiószínház

Ez idén ünnepelte a Rádiószínház fennállásának 30. évfordulóját. Ez alkalomból tavasztól kezdve, ünnepi sorozatban megismertették ennek a három évtizednek legsikeresebb bemutatott A sorozat augusztusban ért véget. Ez alkalmat adott arra, hogy a Rádiószínház jelenlegi vezetőivel — Lékay Ottóval, a dramaturgia vezetőjével, Maráz Lászlóval, a helyettesével, Kopányi Györggyel, a magyar csoport vezetőjével, és a kezdettől itt dolgozó Lóránt Lajossal, a dokumentumjáték-szerkesztőség gazdájával — beszélgettünk a magyar hangjáték kialakulásáról, fejlődéséről, és jelenlegi állásáról.

— Kérdés abban a szerencsés helyzetben van, hogy három évtized nagyobb részt mint kritikus végigasszisztálhatta az alkotókkal és a műhellyel. Ezért tudja, hogy a hangjáték az elmúlt időszak egyik legdinamikusabban fejlődő irodalmi műfaja volt. Erdekelné azonban, hogy miért 1951-től számítja a Rádiószínház születését, hiszen előtte is elhangzottak már hangjátékok a rádióban?

— Azt megelőzően is folyt dramaturgiai munka, valóban, de abban az időben alakult meg az egyéb osztályoktól független dramaturgia. Igényes dramatizálásokra is emlékezhetünk a felszabadulás utáni évekből (Gogol: Holt lelkek), és Vészi Endre, Baróti Géza, de még Sötér István is írt hangjátékokat korábban. De a műfaj igazi fejlődése az ötvenes évektől számítható.

— Mi volt ennek a kezdeti időszaknak legtöbb törekvése?

— Akkoriban még mindig többségben voltak a dramatizálások és átdolgozások; eredeti játékokat jobbra alkalmi szerzőktől, librettistáktól, irodalmi mesterekből kaptuk. A feladat tehát az volt, hogy írót kössünk a rádióhoz. Ekkor kezdett rendszeresen dolgozni a dramaturgiának Gyárfás Miklós, Vészi Endre, a mai filmrendező Szász Péter, Erdődy János, Sásdi Sándor. Ekkorra datálható az első módszeres kitekintés is, „A rádió nagy világszínháza”: harminc darabból álló sorozatban mutattunk be külföldi műveket, elsősorban drámákat. (Ide tartozik, hogy a magyarországi Brecht-kultusz megindulása is a rádió nevéhez fűződik; az ötvenes évek közepén mi mutattuk be először a Kréta-kört, a Rettetés és nyomorúságot stb.) Az írók megnyerésének feladatát a rádió olyan sikeresen teljesítette, hogy számos eredeti írói alkotás, azután már itt kapott fórumot, s így indíthatunk meg később „A rádióból indult el” sorozatunkat. Benne Mesterházi: Pestű emberekét, Gyárfás: Kisasszonyok a magasban, Szabó Magda: Az a szép fényes nap című művét, hogy csak egy pár címet említsünk. Már az első évtized szerzői között tarthattuk számon Mesterházi Lajost, Csúrika Istvánt, Szakonyi Károlyt, Kopányi Györgyöt. Voltak olyan, ma már klasszikusnak számító szindarabok is, amelyek itt kerültek először közönség elé, például Németh László Petőfi, Mezőberényben című drámája. Hozzá kell ehhez tenni, hogy mozgékonyágánál fogva sokáig a rádió volt az ország kísérleti színháza is: például sokszereplős klasszikusokat mi könnyebben bemutathattunk, mint a kőszínházak. Így adhattunk teret új fordításoknak: a Vas István féle Tell Vilmos s Nemes Nagy Ágnes féle Cid itt hangzott el először.

— Lehetséges-e valamiféle korszaktól való felállítani a Rádiószínház munkáját?

— A hatvanas évekig még mindig több dramatizálást adtunk, mint eredeti művet. Ekkoriban azonban kialakultak a stabil szerző-dramaturg-rendező stábok, és megszáporodott az önálló művek száma. Az első időszak a kor szellemének megfelelően, természetesen szorosabb értelemben vett realista darabokat hozott. A hatvanas években törték át a szociálistan rádiószínház témák és formák. Nagy lemaradásunk volt a külföldi hangjátékok bemutatásában, és ezek a művek, mindegyiknél a nyusztatás hangjátékiskoláé — Weirauch, Hildesheimer, Günther Eich — azt

eredményezte, hogy a magyar írók megismerték a modern hangjáték lehetőségeit, és adaptálták azokat munkásságukban. Talán érdemes itt előrevetni; olyan eredménnyel, hogy a műfaj világvérsenyét a Prix Italián, amelyen a hatvanas évek első felétől megfigyelőként, később résztvevőként voltunk jelen, a hetvenes évekre már „jegyezni” kezdték minket, hetvenötben pedig első díjat nyertünk a dokumentum-kategóriában Borenich Péter Miért tettem című művével, majd egy évvel később Maráz László Megbékélésével. Ezek a hatvanas évek megtartották a legjobb korábbi szerzőinket, például Gyárfást, Vészit, de ekkor lépett be Karinthy Ferenc, Mándy Iván, Hubay Miklós és mások. Sikereket értünk el egyéb fesztiválokon is; az OIRT hangjátékversenyen Soós György és Taar Ferenc egy-egy művével; a barcelonai ON-DAS rádiós versenyen Gyárfás Miklós egy darabjával.

— Ugy tünik, az írók időközben fel is fedezték maguknak az új műforma lehetőségeit...

— Így van, s ezért éppen nem véletlen, hogy nálunk a hangjáték két nagy áramlata közül nem az úgynevezett „Totalhörspiel”, a hanghatásokkal, zajkulisszával feldúsított játék, hanem a „Worthörspiel”, szabad fordításban az irodalmi hangjáték terjedt el, amely lehetőséget ad a fokozott absztrahálásra és az írói fantázia szabadabb futtatására, amely aztán megnyitja a hallgató fantáziáját. A műfaj teoretikusának, Heinz Schwitzkének egyik elméleti munkája ezzel a címmel jelent meg: Beszélj, hogy lássalak. Ezt a pusztán szavakba rejtett láttatást tanulták meg az írók a rádiós munkában, és alighanem önön művészetük is gazdagodott vele. A hangjátékíró akkor jár rosszul, ha versenye akar kelni a vizuális művészetekkel, és akkor jár el helyesen, ha olyan területekre kalandozik, amelyeket a hagyományos dráma nehezebben közelít meg: képelet, álom, az ember belső világa, a szimultán történések, vagy éppenséggel az antropomorfizálás. Mándy Tárgyalkjában például megszólal az egyik szék, Vámos Miklós Iróniájában pedig az írószerszámok. Ez a gazdagodási lehetőség azután már szinte csábította az írókat; az idők során olyan háziszereplők lettek, mint az említettek kívül Moldova György, Lázár Ervin, Thurzó Gábor, Gáll István, Maróti Lajos, Rákossy Gergely, vagy újabban Bereményi Géza. És említsük meg Hegedűs Géza nevét is, aki számtalan művével szinte végigasszisztálta ezt a korszakot.

— Időközben pedig újabb ablakok nyíltak a világra is...

— A Rádiószínház lehetőségei (egy esztendő alatt annyi bemutatott tudunk tartani, mint az összes budapesti színház együttvével) lehetőséget adtak nagyobb szabású világirodalmi kitekintésre is. Az elmúlt évtizedben nekifogtunk egy világszínházi sorozatnak, amely színháztörténeti korszakokra bontva, szakértők kommentálásával mutatja be a klasszikus drámairodalom legkitűnőbb darabjait, rádióváltozatban. Vannak közöttük rádióra vett színházi előadások is, a többség azonban régebbi vagy egészen friss bemutató. Meggyőződésünk, hogy a rádió ezekkel az előadásokkal, amelyeket az egész magyar színészgárda legjobb erőivel tud prezentálni, elsőrendű nép-

művelő feladatot lát el. Egy átlagos hangjáték hallgatószáma ugyanis nem kevesebb, mint 400-600 000 fő.

— Nagy sikere van a Rádiószínháznak az utóbbi időben dokumentumjátékaival.

— Mint említettük, a hangjáték (öntörvényeit követve) egyre inkább absztrahálódott. A dráma azonban mégis a jelenidő műfaja, és a felszíni valóságtól távolodó hangjáték mellé ezért felzárkózott egy másik forma, amely a köznapi realitás tényeire épül: a dokumentumjáték vagy szakmai nevén „feature”, amit szokás az utóbbi időben „hangtűköpnek” fordítani. Karakterét nem könnyű megfogalmazni. Egy riportban a tények közlését kapjuk, azokban az eseményjátékokban, amelyeket mi készítünk, a tényeket magukat akarjuk adni. Törekvésünk a mikrofont bevinni az események középpontjába, és azok eredeti hanganyagát közvetíteni. A művészi munkát itt az esemény megválasztása, a cselkmény tömörítése és a célszerű vágás jelenti. Hogy egy példát is mondjunk: Kósa Judit Tanúvallomást tettem című eseményjátékában egy nehéz sorsú öregasszony (aki valóban kihívta a rádiót, hogy problémáit feltárhassa) rendre elmondja konfliktusának állomásait, s a mikrofont végigköveti ezt a monológot és észszerűen a tragikus végkifejletre. Nem egyéb ez, mint egy drámai monológ, amelynek szereplője valóságos személy. A művészi magot a valóság adja; műhelyünk csupán az esztétikai „utómunkálást” végezi el az anyagon. A valóságnak ez a sajátos feltárása nagy visszhangot váltott ki a közönségben és a szakmában — még nemzetközi viszonylatban is: szokás ma már magyar dokumentumjáték-iskoláról beszélni. Nem jelenti ez azt, hogy írói anyagok alapján sosem dolgozunk: ezekben a napokban mutatjuk be például a leningrádi blokad bezárulásának negyvenedik évfordulójára tiszteletre az Adamovics — Gronyin szerzőpáros Fejezetek a blokad könyvéből című művét, amely nyomtatásban magyarul is megjelent. Az eseményjáték egyidejűségét úgy próbáljuk megteremteni, hogy a történeteket mai magyar fiatalok akarják megismerni, s az ő szemükön át látnak a drámát.

— Jelentkeznek-e az újabb dráma-irodalom gondjai a rádióban is?

— Természetesen nem vagyunk elszigetelt műhely. Bár az alapvető értékrend a társadalomban nem változott, az élet felszínén vannak változások, amelyeket az irodalom, a dráma még nem tükrözött maradéktalanul. Ebből adódik bizonyos fáziseltolódás. Másfelől a fiatalok egy része formai kísérletekbe kezdett, amelyekkel olykor a rádióban nem tudunk mit kezdeni: a hangjáték anyaga elsősorban a gondolat. Egyébként minden lehetőségét megadunk a fiataloknak, s még kevésbé bizonyító szerzőkkel is dolgozunk. Sikerral próbálkoztunk egyébként Bereményi Géza, Hajnóczy Péter, Horváth Péter, Kurucz Gyula, Munkácsi Miklós és mások darabjaival.

— Nemrégiben Brémában egy rádiós találkozóan azt a problémát vetették fel, hogy hiányzik a jelen hangjáték-irodalmaiból a mai korszak égető problémáinak felvetése. Mi önhietség nélkül állítjuk, hogy a magyar hangjátékból nem hiányzik a jelen problémáinak, akár tényjátékban közelítjük meg, akár egy hangjáték esetleg áttételesebb közegében.

— Igen, a kérdés is úgy gondolja, hogy a Rádiószínháznak nincs oka szegénykedni az elmúlt harminc év miatt.

LUKÁCSY ANDRÁS

Kiss Attila rajza

Vasárnapi jegyzet

A vitamódszerről

Eddig sem tápláltam vérmes reményeket a sajtóviták hasznáról. Mások polemikáinak megfigyelőjeként, s a magam személyes tapasztalataiból is csak azt a rezignált tanulságot vonhattam le, hogy a nyomdai úton közzétett véleménycserek részvevőire többnyire a legcsekélyebb hatással sincs egymás érvrendszere. Még csak a részleges önkorekció is igen ritka, legyenek bármily kiemelkedőek az ellenfél felsorakoztatott adatai, tényei. Am eddig mindennek ellenére sem tartottam egyértelműen feleslegesnek a vitákat. Mert mindig arra gondoltam, hogy ha a közvetlenül érintettek épülését nem is, az olvasó tájékozódását azért kétségkívül elősegítik ezek a rendíthetetlen monológok: hiszen legalább megismerhető belőlük az adott témával kapcsolatban egy-egy sajátos álláspont. És a nyilvánosság mindenképpen jól tesz a különböző véleményeknek.

Legutóbb azonban merőben új módszertani fordulattal találtam magam szemben. Történt, hogy egy kiváló színművész terjedelmes nyilatkozatban marasztalta el a hazai színházművészetet, meghirdetve annak mind stílárís, mind eszmei és erkölcsi leromlását. Vitába szálltam (Magyar Hírlap 1981. augusztus 20.) ezzel az elnagyolt, elfogultan sommás véleménnyel — tehát egy állásponttal. Idéstem a szóban forgó interjú általam kifogásolt részleteit. Neves színművésznék példára a magam el-lémpéldával válaszoltam. A magyar színházkultúráról felvázolt apokaliptikus vízióját megkíséreltem egy kevésbé hálás, mert realitásabb nézőpontból vizsgálni.

Megvallom, számítottam némi ellenoffenzívára, s így évadelőn egyenesen üdvösnek is találtam volna, ha a hozzászólók ismertetik a maguk meglátásait mint színházkultúránk jelen állapotáról.

Mészáros Tamás

Hajtun Klára rajza

Angol gazdaság

Épp csak megérkeztünk

Immáron 25 hónapja van a kormányúrnál Margaret Thatcher és ígéretei még teljesítésre várnak. A konzervatívok először is megfékezni törekedtek az inflációt. A gyakorlatban a fogyasztói árak az 1979-es 12,1 százalékos emelkedés után, tavaly 18 százalékkal megugrottak, és az idei prognózisok sem biztatnak 10 százalék alatti eredménnyel. (A legutolsó havi adat [éves szintre átszámolva természetesen] 15,7 százalékos inflációt mutatott.)

Vállalták a toryk azt is, hogy csökkentik a gazdasági életben az állami szektor súlyát és a megfelelő üzemek visszaszolgáltatják a magánszektornak. A statisztikák szerint e téren sem történt sok, az állami szektor vesztesége ugyanis az 1978-as 8,1 milliárd fontról 1980-ra 11,1 milliárd fontra emelkedett. Nem csökkent a gazdaság adóterhe sem. Bár a konzervatív kormány e téren a javításra nem vállalt konkrét kötelezettséget, érdemes megemlíteni, hogy a munkanélküliek száma folyamatosan halad a 3 millió felé! A hetvenes évek elején a gazdasági kolonisták egyébként az 1 milliós számot meg szinte a dunkerque-i visszavonulással látták egyértelműnek.

A konzervatívok természetesen ugyanabból a statisztikából akár pozitívabb képet is elő tudnak varázsolni. Jól hangzó kormányparti érv például, hogy 1980 júniusának bázisán nézve, napjaink ár-emelkedési üteme már tíz százalékponttal kevesebb is. Az eredményeket ma már a kormánypart egyes körei is keveslik. Bár — tegyük hozzá — a lassú előrehaladásért részben a kedvezőtlen gazdasági környezet is hibáztatható. Napjainkban a fejlett tőkés országok gazdaságpolitikusai alighanem sokkal többet kénytelenek dolgozni, mint korábban sokkal kevesebb eredményért... Thatcher nemrég a nemzetgazdaság problémáiról külön minisztertáncsi ülést hívott össze, melyen hitelt tett az eddigi út folytatása mellett. Híveinek egy része már szkeptikusan gondolt az 1984-ben soron következő választásokra, amikor a miniszterelnök-asszony bejelentette: az állami szektornak ma kevesebbet kell költenie ahhoz, hogy 1982-ben a magánszektor beruházásai növekedhessenek. A Brit Gyáriparosok Szövetsége érthető örömmel hallgathatta a kormányfői véleményt, melyet alátámasztott, hogy az egyes minisztériumok 2,5—6,0 százalékos kiadáscsökkentési feladatokat kaptak főnököktől. A konzervatív elhatározás keménységéből persze kicsit levon az, hogy ugyanazon

napon Thatcher jelentős támogatókat hagyott jóvá a Brit Vasutak villamosítására. Tegyük persze hozzá, nem „ingyen” tette, a vállalatvezetés és a szakszervezetek 1985-ig a vasúti dolgozók létszámának 38 000 fővel való csökkentését vállalták.

A bérek növekedése egyébként a tory kritika állandó ösztüzeiben áll. Két állami vállalat, a British Steel és a Leyland már megállapodott a dolgozóit tömörítő szakszervezetekkel abban, hogy béremelést csak a termelékenység növelésével összhangban adnak ki. A magánszektor véleményét pedig a Gyáriparosok Szövetségének elnöke úgy foglalta össze, hogy az elkövetkezendő évtizedben a bérek alighanem kisebb mértékben növekedhetnek majd, mint az inflációs ráta. Vagyis: a reálbér eszerint egy évtizeden keresztül csökkenne...

Támadta a bérek növekedését a Bank of England legutolsó negyedévi jelentése is, mely szerint az erősödő font mellett az előmunka költségemelkedése volt a brit áruk versenyképessége csökkenésének legfontosabb oka. (A versenyképesség csökkenését egyébként az elmúlt két év alatt a pénzintézet mintegy 40 százalékosra teszi.) Mostanában a fontra egyébként inkább a gyengülés jellemző, a londoni kormánykörök ennek nem örülnek. A leértékelődés ugyanis hiába növeli a brit export versenyképességét, ha egyben emeli az importárakat is, és így veszélyezteti a kormány kampányígéreteinek teljesülését.

Meglehet persze, hogy a kormány a választás alkalmával eleve túlságosan sokat vállalt és a teljesítés ehhez képest tűnik elégtelennek. A brit gazdaság egyensúlyhiánya, az állami szektor deficitje ugyanis, legalább egy évtizede súlyos gond, és megszüntetésük két év alatt aligha várható. Igen valószínű azonban, hogy 1984-ben a választók többsége nem lesz ennyire megértő és a 3 millió körüli munkanélküli és a várhatóan akkor is még meglehetősen magas inflációra való tekintettel fog voksolni.

Ebben a helyzetben a konzervatív kormány egyszerűen nincs lehetősége két év után kurzust váltani, egyetlen reménye a siker lehet. Thatcher asszony a Brit Gyáriparosok Szövetségében egy ismeretlen amerikai katonát idézett, aki mikor Franciaországban 1917-ben visszavonulásra biztatták, így szólt: „Szó sem lehet róla, hisz épp csak megérkeztünk ide.”

G. Gy.—Sz. P.

Mai kommentárunk

Csodálatos megyy

Amilyen forró a nyár, olyan hideg volt a tavasz: el is fagyott a megyytermésnek több mint fele. Legalábbis erről tanúsítottak a termésbecslések, no meg az Állami Biztosító kárrendezései. A megyyvet exportáló Hungarofrukt emiatt leszállította exportelképzeléseit, s a tervezettnél kevesebb termék szállítására szerződött külföldi partnereivel.

Aztán egyszerre csak kiderült: fagykár ide vagy oda, úgy látszik, csoda történt: az idei megyytermés minden várakozást sokezer tonnával fölülmült! A biztosítónál tavasszal kilincselő üzemek így most útirányt változtattak, s elfeledvén a korábban hangoztatott és bejelentett károkat — a MÉM ajtóit kezdtek nyitogatni. Mondván: nem viszik el tőlük az árut a felvásárlók: eléggé el nem ítéltető módon ragaszkodnak a szerződésekhöz, ezért nyakunkon marad a megyy.

De a felvásárlók ezúttal messsem ragaszkodtak a szerződésekhöz, és a MÉM köz-

benjárására villámgyorsan fölvasároltak további 3000 tonnát — a szerződésen kívül. Az exportort tudott új szerződéseket, új vagonokat szerezni, s vagy ezer tonnát terven felül exportált; dollárért. Úgy mondják a Hungarofructnál: el tudták volna adni többet is, ha tavasszal realisak a termésbecslések! (Azt pedig mi tehetjük hozzá, még soha nem fordult elő, hogy szüretkor nagyobbnak bizonyult volna a fagykár, mint amekkorára azt tavasszal becsülték. A fordítottja viszont...) Mindenesetre az efféle tévedéseknek van egy furcsa sajátossága: aki elköveti, az legalábbis nem fizet rá, aki viszont elszenvedi, az bizonyosan ráfizet. Ez esetben jó néhány ezer dollárt.

Az már másik kérdés, hogy miközben a termésfölsőleget nagy erőfeszítésekkel lének, konzervnek dolgozzák föl, addig a piacon még a napokban is annyiba került a friss megyy, mint tavaly. Amikor tényleg alig termett...

— gádor —

Szenvedő szervezők

Az előkészítés előnyei — Súlyra fizetett anyagok

Június utolsó hetében rendezte meg a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság nyolcadik alkalommal a Szervezéstudományi Nyári Akadémiát. A színhely ezúttal is Nyiregyháza volt, a programban idén is előadások és konzultációk szerepeltek — mindvégig jelenlévő munkatársunk ennek ellenére több újdonságot tapasztalt.

Még hazafelé is azon gondolkotam, hogy vajon jellemző is az adat, vagy csak érdekes? De mivel több beszélgető partnerem is megerősítette, leírom. Másfél százalék. Ennyi valószínűleg Magyarországon a magyar szervezők javaslaiból. A többi papíron marad, jó esetben a szekrénybe, fiókba kerül, de találkozhatunk szervezési tárgyú írásművekkel a MÉH-telepeken is. Rosszak lennének ezek a javaslatok, vagy méltánytalan az elbírálás, esetleg nincsenek rászoruló vállalatok a szervezéstől várható eredménynövekedésre? Természetesen, ezekre a kérdésekre nem lehet egyértelmű nemmel vagy igennel válaszolni. Ennek ellenére sok olyan megállapítás, vélemény és tanulságos példa hangzott el az egy hét alatt, amelyek közelebb vihetnek a helyes válaszhoz.

Ahol segít a vezető

A szorosán vett „vezértéma” az előkészítés volt. A szervezéstudomány egyik lényeges alaptétele, hogy minden egyes munkafolyamat eredményességében döntő szerep jut az előkészítés jó megszervezésének. Mondhatjuk: jellemző is valamennyi szervezési munkára, hogy mennyire megalapozott, átgondolt — de, sajnos, a nehézségei is jellegzetesek. Ha a javaslat az elfogadók asztalára kerül, az első kérdés: mennyi haszon várható a bevezetéstől? A kérdés elvileg jogos lehet, ám a haszon nem mindig forintban vagy dolgozói létszám csökkentésében látszik, sőt gyakran csak közvetett eredménynövekedést hoz.

A szervezési munka előkészítésére ez azért jellemző, mert itt általában nincs közvetlen haszon, hiszen csak része az egész változtatásnak. Ezért aztán nagyon sok helyen egyszerűen elhagyják, „megspórolják” az előkészítést. Hogy később ez kapkodást, költségtöbbletet okoz, pillanatnyilag nem számít. Nem veszik komolyan a szervezők előzetes aggodalmait. Erzékeltető példát hozott az egyik előadó a Mosonmagyaróvári Fémserelvénygyárból. Tanulságos a példa azért, mert kiderült: a leghatásosabb előkészítés — azt hiszem, nemcsak a szervezésnek, hanem minden újdonság vezetésének is — a vezető és a dolgozók meggyőzése. (Megtörtént, felhasználva a pszichológia eszközeit is, és ezután már, ha nem is játszva, de mindenesetre könnyen hozta a szervezés az ígért eredményeket...)

Az ellenpélda forrását a szervezési osztályvezető kérésére nem nevezem meg. A több gyár-egységet működtető nagyvállalatnál kidolgoztak egy kis számítógéppel segített munkafolyamat-nyilvántartási rendszert. Eddig erre nem volt lehetőség, így áttekinthetetlen, rosszul ütemezhető volt a munka. Két gyár-egységben vezették be. Egyik helyen pártolták az ügyet a művezetők, másik helyen nem. Nyilvánvaló,

hogy ez meglátszott az eredményen is: jelentős mértékű kapacitásnövekedés következett be a „szervezési” művezetők műhelyeiben. És az érdeklőség nem segített? — jut eszünkbe a kérdés. Az üzem kapacitásának növelése, mint kiderült, „nem mutató”, azaz, nem függ tőle közvetlenül senkinek a jövedelme. „Csak” a vállalaté...

Külföldieknek könnyebb?

Ha a szervezők rangjáról beszélünk, elkerülhetetlen a külföldi szervezők magyarországi szerepének említése. Az ilyen munkák előkészítéséről a NIM Ipargazdasági és Üzemszervezési Intézet két munkatársa számolt be. Az előadás is, a vita is nem mindennapi tanulságokkal szolgált. Az egyik táblázat például a hazai és a külföldi szervezők jellemzőit sorolta fel. Ime, néhány érdekes megfigyelés. A hazai szervezőt jellemzi: elkötelezettség, helyismeret, „üzemi vakág”, személyi kötöttségek, olcsó díjszabás. A külföldi sajátosságai: eredményre törekvés, módszerismeret, „friss szem”, nincs kötöttség, nagyobb költség. Hát — lehet választani...

Persze, ez sem ilyen egyszerű. Az egyik negyvenötven év körüli szervező például a vita során elmondta: évente általában kétszer látja a vezérigazgatóját: május elején és a november 7-i ünnepélyen. A külföldi szervezőket pedig lépten-nyomon fogadja, behívja a vezér, elbeszélget velük... Nyilvánvalóan nem ez határozza meg egy szervezési javaslat értékét, de mindenesetre jelez valamit. A külföldi szervezési javaslatokat ráadásul legtöbb esetben be kell vezetni. Hitel segítségével születnek, így bevezetésükkel, hasznosulásukkal — ha tetszik, ha nem, ha érint személyes érdekeket, ha nem — el kell számolni. Vegyük meg számításhoz a magyar szervezők bevezetésében említett másfél százalékos bevezetési arányát — szervezőink, enyhén fogalmazva, nincsenek elhalmozva sikerélményekkel.

Tanulságos egyébként az a mechanizmus, ahogy eljut egy magyar vállalat a külföldiekkel kötött szerződésig. Először felületesi szervező — a minisztériumhoz — fordul, természetesen, levélben. Ha a válasz kedvező, akkor megbízza valamelyik magyarországi szervezési intézetet (amelyiknek a területen gyakorlata, ismeretei vannak), szervezzen külföldi partnert. Ha a szervezőintézet erre vállalkozik — írásban —, utána, szintén papíron, tájékoztatja a szervezési szakhatóságot. Ez a Munkaügyi Minisztérium intézete, a MÜM-KI. Ha innen zöld utat kap az intézet, akkor felkeresheti a megfelelő külkereskedelmi vállalatot. A külkereskedelmi vállalat a szándékait ugyancsak papíron egyeztetni a külkereskedelmi szakhatósággal — minisztérium —, és máris fordulhat a külföldi

szervezőcéhez. Ehhez, úgy gondolom, nem kell kommentár.

Visszatérve a magyar szervezőkhöz: általánosítható a tapasztalat, mely szerint csak ott érhetnek el eredményeket, ahol a vezetés támogatja őket. Annál a textilipari nagyvállalatnál, amelynek vezérigazgatója közismerten „megszállította” a szervezőket, garantáltan nyitott kaput találnak a javaslatok. Vagy: tízmillió forintot takarított meg az a húsiipari vállalat, amelyben a vezetés bizalmát élvezve számítógépre bízták a termelés előkészítését. Előre, pontosan meghatározták, honnan, mikor, milyen állapotban, a vágásra érettség milyen fokán, hova kell elszállítani a vágóállatokat. Ezzel a „rátetést” és az állatok esetleges súlyvesztését egyaránt megtakarították.

Nincs ró igény?

Ha azt halljuk, rosszul érzik magukat a magyar szervezők, könnyen szokásos „réteggpanasz” tűnhet a megállapítás. Gondjaik vannak a pedagógusoknak, az egészségügyieknek, a műszakiaknak... pedig ez más dolog. Speciális jellegzetesség, hogy nem a fizetés kevés, hanem a munka értelme hiányzik. Ezen a konferencián csak olyan szakemberek jelentek meg, akik a gyakorlatban is foglalkoznak szervezéssel, tehát nem „elvi sikon” folyt a vita. Ezért kellene komolyan venni, például azt a panaszt, hogy a gazdálkodóegységek nem tartanak igényt a munkájukra olyan mértékben, ahogy az indokolt lenne.

Furcsa dolog ez: amikor a takarékoskodás, a jobb gazdálkodás a sürgető feladat, sok vállalat csökkenti például a minőség-ellenőrzők létszámát, lefarag a reklámköltségből, vagy, mint esetünkben, nem foglalkozik szervezéssel. Pedig hasznos irányelvek vannak, és pénz is akad, ha másképp nem, különféle alapokból. Gyakori eset például, hogy a főhatóság szinte felszólítja a vállalatot az új szervezési megoldások alkalmazására, sőt pénzt is ad hozzá. Ilyenkor készülnek a „súlyra” fizetett anyagok, a mindegy, milyen, csak sok legyen dolgozatok, amelyek olvasatlanul kerülnek az irattárból.

Nincs igény a szervezőkre? Úgy tűnik, lenne igény, csak a lehetőségek igénylők ezt nem ismerik fel. Könnyű lenne az érdeklőségre fogni a dolgot, de a szervezési részfeladat külön jutalmazása sem járható út, hiszen a teljes tevékenységnek kell eredményesnek lennie. Biztató kísérletként már tárgyalások folynak olyan magyar gyárak, üzemek exportjéről, amelyekben a szervezést is magyarok készítik. Lehet, hogy a külföldi hírnév fog segíteni az itthoni elfogadtatásban? Az bizonyos: a magyar szervezők elméleti képzettsége, akár Budapesten, akár Miskolcon szerették tudományukat, megfelelő. Hiányzik azonban az a többlet, amely csak a gyakorlatban szereshető meg.

Érdemes lenne csökkenteni ezeket az egyéni és csoportos „szenvédeket”; alighanem egyik legjelentősebb gazdasági „tartálékunkat” szabadíthatnánk fel.

Bognár Nándor

Brazília: magánkézbe az állami vállalatokat

Braziliában nagy mértékben korlátozzák az állami vállalatok létesítését és magánkézbe adják a meglévőket. Az elkövetkező 60 napban egész sor vállalat kerül magánkézbe. (Braziliában jelenleg 564 állami vállalat van.) A brazil kereskedelmi és ipari miniszter szerint a magánszektorban nincs megfelelő pénzeszköz ahhoz, hogy az állami vállalatokat külföldi közreműködés nélkül át lehessen alakítani magánvállalatokká.

HORIZONT

Nem használt a svéd szubvenció

A svéd ipar a 70-es években 75 milliárd koronát kapott strukturális problémáinak megoldására. A svéd ipari kutatóintézet jelentése szerint ezek a „pénzjéciók” semmit nem használtak a szubvencionált ágazatoknak, hanem ellenkező hatást váltottak ki. Az állami szubvenció növelte a bérszintet és ezzel egyebek között hozzájárult a rentabilitás csökkenéséhez.

Vége a finn konjunktúrának

Valószínűleg vége a finn gazdaság több mint két év óta tartó átlagosnál jobb gazdasági konjunktúrájának. A prognózis szerint 1981 második felében már nem lehet számítani növekedésre az iparban. A fafeldolgozó, iparban és a vegyészeten máris rosszabodás tapasztalható, míg az élelmiszeripár még növekedési ütemmel számolhat. Finnország nettó külföldi adósságállománya az Union Bank of Finland adatai szerint 1979-ben a bruttó nemzeti össztermék 15 százaléka, 1977-ben pedig 20 százaléka volt.

Az ötnapos munkahét előkészítése

Visszaszámlálás Szegeden

MEGGYŐZŐDÉSÜNK, hogy a rövidebb munkahétre való áttérés erősíti a teljes foglalkoztatási színvonal megtartására irányuló törekvéseinket, s még inkább aláhúzza a munkaerő optimális elosztására tett kezdeti lépéseink fontosságát és folyamatosságát. Várhatóan elősegíti majd a társadalmilag hasznos munkaerő-mobilitást és bizonyára kedvező hatással lesz a munkaidőalapok jobb kihasználására, a veszteségek csökkentésére, illetőleg a termelés jobb megszervezésére.

A végrehajtás előkészítése, a bevezetés előtti kritikus idő „visszaszámlálása” megkezdődött. Milyen célt tűzhetünk magunk elé a jól ismert gazdasági viszonyok között? Azt már világosan látjuk, hogy *kétféle megoldásról* lehet szó. Az első lépcsőben — az ötnapos munkahét bevezetésének alig több mint egyéves időszakában — el kell érni, hogy a város üzemelésében, a lakossági szükségletek, igények kielégítésében a lehetőség szerint ne következzen be visszacsúszás, s az átállás minimális zökkenővel menjen végbe. A második lépcső a bevezetés utáni helyzetre vonatkozik: ennek lényege az, hogy az átállás idején támadt ellentmondásokat a lehető legrövidebb idő alatt Szeged egészére nézve feltárjuk és feloldjuk. Nyilvánvaló, hogy vitákra, átmeneti kompromisszumokra is sor kerül, s esetenként a tanácsnak kell majd fellépnie a város érdekében. Várhatóan azonban ilyen beavatkozásra nem túl gyakran lesz szükség.

A következőkben néhány, már az előkészületi munka során felvetődött kérdéssel foglalkozunk, amely úgy vélem, másutt is gondot jelenthet.

Az ötnapos munkahét bevezetése olyan fontos társadalmi-politikai program, amelyet nem lehet a szakszervezetek nélkül megoldani. A városi tanácsoknak tehát szorosan együtt kell működniük a helyi szakszervezetekkel. Az érdekképviselet mellett mi nemcsak igényeljük, de számítunk is a szakszervezetek területi szerveinek mozgósító, tudatformáló tevékenységére és összehangoló munkájára az átállás megszervezésében és bevezetésében. A legnagyobb eredmény az lenne, ha sikerülne a városi politikai és vállalati érdekek közötti összhangot megteremteni. Természetesen ehhez megfelelő működési és feltételrendszer szükséges, és ki kell dolgozni a leghathatóbb módszereket is. Ez nálunk jó úton halad. Már megalakult a megyei koordinációs bizottság, s ennek munkájában a szakszervezetek megyei tanácsa is részt vesz.

A KÖZPONTI határozatok megjelenését követően először várakozó álláspontra helyezkedtek a gazdasági alapszervezetek, intézmények. Mindenki felülről várta az útmutatást, Ahogy telt az idő, egyre több vállalatnál kezdtek hozzá a gazdasági és tömegszervezeti vezetők a rövidebb munkaidő bevezetését célzó el-

képzelések, alternatívák kidolgozásához, erősödött a vállalati kezdeményezés. Napjainkban ahhoz a szakaszhoz értünk, amikor már a dolgozóknak is kialakul a véleménye az elkészült, vagy előkészítés alatt álló programokról. És ez az az időszak, amikor a szakszervezetnek is döntő szerepe lehet abban, hogy tudatosítsa: az átállás miatt nem csökkenhet a termelés, nem lehet visszacsúszítani a lakossági szolgáltatást.

Szegeden a gyáregységek és üzemek zömének központi telepe nincs a városban. Ezeknél a gazdálkodó szerveknél viszont érthetően a központi vállalati döntések van meghatározó szerepe. Az év első felében sok szegedi gyáregység kapott utasítást az ötnapos munkahét kísérleti bevezetésére, s az itt szerzett tapasztalatokat természetesen az ország különböző részén levő más gyáregységeknél is hasznosítani lehet.

AZ ELŐKÉSZÜLETEK rövid időszaka alatt olyan ellentmondásos helyzet kialakulására figyeltünk fel, amely bizonyára elkerülhetetlen. Több ágazatban — az élelmiszer-kereskedelemben, az élelmiszeripar egyes területein és az egészségügy különböző ágazataiban — csak létszám-növeléssel látjuk megoldhatónak a rövidített munkahétre való átállást. Ennek azonban nincsenek meg a reális feltételei. Ezek a területek tehát létszámcsökkenés várható. Megítélésünk szerint ebben a helyzetben nagy jelentősége van a vállalatok és intézmények szociálpolitikai és fejlődélempolitikai célkitűzései megvalósításának és végrehajtásának. Úgy tűnik, előnyösebb helyzetbe kerülnek azok a vállalatok, amelyek a szociális ellátás területén eddig is minden lehetőséget kihasználtak.

Nálunk jól halad az ötnapos munkahét bevezetésének kísérleti előkészítése abban a néhány általános iskolában és óvodában, ahol erre lehetőséget kaptunk. A szeptemberi tanévtől kezdődően nyolc önként jelentkező általános iskola vesz részt a kísérletben. Más a helyzet a középiskolai oktatásban, ahol 1978-tól a reformintézkedések sorozata kezdődött el; új tantervek, tankönyvek, új iskolai és iskolákon kívüli nevelési tervek készültek. Ezekkel még csak ismerkednek a pedagógusok és sok nehézséget okoz számukra a gyakorlati megvalósítás. A reform például heti hatnapos tanítási időt vett alapul, ám már most látjuk, hogy a tantervek és a tankönyvek jó része még ehhez is túlméretezett.

Az ötnapos munkahétre történő áttérést az ágazati sajátosságok alapján külön-külön, de komplex módon, a kapcsolódó területek együttes összehangolásával lehet és kell megszervezni. Ennek módjait keressük most városunkban.

Papp Gyula

Szeged megyei város tanácsának elnöke

Mosolygó tanácsháza

LIRAI KONFLIKTUS. Bár talán furcsán hangzik, önálló lakást kapott a 90 éves, addig idegeneknél hányódo-vetődő, magányos néni. Igaz, sokáig tipeggett kitartóan a peremkerületi tanácsához, de körülményeit figyelembe véve, végül is találtak neki megfelelő helyet egy kertes házban.

„Ezt meghálálom, kedveském!” — rikantott egy nagyot örömben, amikor a kiutalást kézhez vette. S igéretéről nem is feledkezett meg.

Azóta sűrűn megjelenik a lakásügyi osztályon, még féltogadási időn kívül is — mindig beengedik. Feneketlen szatyrából tisztá zsebkendőre rejtett papírokat halász elő, s az új környezet tettele rigmusokkal „tudósít” a helybéli közállapotokról. Legújabb konfliktusa két sorban így fest:

Elloptad a tyúkomat, hájjon meg a gyorsvonat!
— Kitudó, meg csak nem is ragrum! — riad fel bobiskolásából a lelkes költséztarát előadó, majd komolyra fordítva a szót, így folytatja:

— Ezzel tessék átmenni a szabály-sértési előadóhoz...

KÖSTOLO. A kereskedelmi osztályra, ahol csupa nő dolgozik, beállt egy kissé már rózsa hangulatú ügyfél. Kellemes baritonján udvariasan köszön, majd zsebéből kétféle üveget kotor elő:

— Ezt kóstolják meg, hölgyeim! Mindenki a vendégem...

Altalános megrökönyödés, de emberünk nem tagít:

— Hivatalos ügy ez, kérem szépen! Csak egy kortyocskát tessék...

A munkatársak tanácstalanul néznek egymásra, majd a főnöknő — hosszas vívódás után —, elhatározza magát. Előbb beleszagol, arca meglepetést tükröz. Sebésen tölt fel ujjnyit egy vizespohárba, megizleli:

— De hiszen, ez merő víz!

— Az hát — dörzsöli kezét elégedetten az ügyfél. — Ezért is hoztam fel. Az imént merték ki a sarkki kocsmában, mint cseresznyét.

Öt perc múlva odalenn előkerülnek az igazolványok, a csapos el-sápad.

Megerte a kóstoló!

G. Sz. L.

Előítéletek nélkül

Mit tettünk a cigánylakosságért?

A cigánylakosság helyzetével foglalkozó tárcaközi koordinációs bizottság a közelmúltban áttekintette a cigánylakosság helyzetének alakulását, s a szociális körülményeknek meg nem felelő telepek felszámolásának múlt évi eredményeit. Közük Istvánné dr.-t, a bizottság titkárát, arra kértük, adjon átfogó képet az elmúlt öt esztendő eredményeiről.

— A fő célkitűzésünk az volt, hogy javítsuk a cigányok foglalkoztatási és lakásvizonyait, az óvoda, az iskola és a közművelődési intézmények keretein belül emeljük műveltségi szintjüket, javítsuk egészségügyi körülményeiket és egészségi állapotukat, tudatosítsuk körükben állampolgári jogukat, kötelezettségeiket, s hathatósan lépünk fel az előítéletekkel szemben. Ezt a valóban céltudatos, átfogó programot azonban rendkívül nehéz aprópénzre váltani, ez szinte emberfeletti türelmet, és kitartást igénylő feladat, s mi tagadás, nem is mindenütt sikerült... Tapasztalatom szerint elsősorban ott lehetett eredményt elérni, ahol a szó jó értelmében „megszállott” emberek dolgoznak — elsősorban tanács vezetőkre gondolok —, akik nem várnak felülről jövő útbaigazítást, hanem vállalkoznak a helyi adottságokat figyelembe vevő megoldások kidolgozására. Előrelépés az is, hogy négy esztendő óta valamennyi megyei tanácsnál van cigányügyi titkár, akik állandóan kijárnak a településekre, s felkarolnak minden jó szándékú helyi tőrekvest. Ösztönzik, sarkallják a jó kezdeményezéseket, számos javaslattal állnak elő, tehát eredményesen segítik a kormányhatározatok megvalósítását.

Amit a számok jeleznek

— Maradjunk egyelőre a jó példánál. Annál is inkább, mert a jó példa olykor minden meggyőző szónal nagyobb hajtóerő.

— Nem új kezdeményezés például a Tolna megyeieké. Itt három településen — Gyulajon, Dunaszentgyörgyön és Pakson — a tanács vezetők elhatározásából és a megye támogatásával diákotthonokat létesítettek az általános iskolás cigánygyerekek számára. Nem építhettek kacsalábon forgó palotákat, hiszen csupan 30–40 falubeli gyerek hétközi elhelyezéséről és foglalkoztatásáról volt szó, s e célra egy-egy rend-behozott, 3–4 szobás, régi épület is megfelelt. Ezek a diákotthonok ott vannak a faluban, a gyerekek együtt járnak iskolába a nem cigány gyerekekkel, a hét végén pedig mindenki hazamegy a családjához. Az eltelt évek tapasztalatai bizonyítják: a kezdeti nagy ellenállás után a cigány szülők ma már büszkék arra, hogy a gyerekeik ilyen körülmények között tanulnak — többségük valamilyen szakmunkás-bizonyítványt is szerez —, nem is szólva arról, hogy a rendre, tisztaságra, szorgalomra és önbecsülésre nevelt gyerekek képesek saját szüleiket is jó irányba befolyásolni.

— Mit sikerült elérni a cigánylakosság foglalkoztatása, munkaadóterén?

— Jelentős javulásról adhatunk számot: a cigány férfiak foglalkoztatása 80–90 százalék között van, többségük betanított, vagy segédmunkásként dolgozik, s már csak mintegy 10–15 százalékuk végez alkalmi munkát.

Az a feltevés is alaptalannak bizonyult, hogy a cigányok nem szeretnek a mezőgazdaságban dolgozni. Ugyanis számos jó példa cáfolja ezt a hiedelmet. A borsodsziraki térszében például céltudatos munkával és megkülönböztetett figyelemmel sikerült elérni, hogy a falu 43 cigány-családjából ma már a munkaképes emberek 90 százaléka a szövetkezetben dolgozik, teljes értékű munkaerőként. Kezdetben nekik is volt bajuk a cigányokkal, de mindig, minden ügyet méltányosan, nevelő szándékkal igyekeztek megoldani. A szövet-

kezet vezetői arra is ügyeltek, hogy senki ne „cigányozza” le a másikat, hogy egyenlő munkáért egyenlő bért fizesse a szövetkezetben; s okosan alkalmazták a dicséret és jutalmazás lehetőségét is. Bevezettek — kizárólag a cigányok számára — egy rendkívül kedvező építési segélyezési formát, aminek eredményeképp 29 család új, összkomfortos, vagy komfortos házba költözhetett. Ügyelnek arra is, hogy a kulturális, valamint társadalmi-politikai rendezvényekre mindig meghívják a cigányokat is. Látszólag ugyan apró, jelentéktelen ügyek ezek, de ha minden cigánylakta faluban ilyen módszeresen és jó szándékkal kezelnek a cigányok sorsát, talán 15–20 esztendő alatt gyökeresen más lenne a kép.

A helyi tanácsok szerepe

— Hol tartunk a cigány gyermekek óvodai elhelyezésével, iskolai oktatásával?

— Öt évvel ezelőtt még alig volt cigány kisgyermek az óvodákban, sőt a megyék többsége nem is végzett ilyen számvetést. Ma viszont a beiratott óvodások száma meghaladja a 15 ezer főt; becsléseink szerint ez mintegy fele a 3–5 éves korosztálynak. Ez akkor is nagy eredmény, ha jelentős eltérés van megyék és megyék között; a legkedvezőbb a helyzet Tolnában, Csongrádban, Győr-Sopron és Vas megyében, valamint a fővárosban, ahol a cigánygyerekek csaknem 70–80 százaléka jár óvodába. A statisztikai adatok azt is mutatják, hogy míg 10 évvel ezelőtt a cigánygyerekek csupán 15,3 százaléka jutott el a 8. osztályig, ma már 40 százaléka 16 éves koráig elvégzi az általános iskolát. Az is figyelemre méltó változás, hogy a cigánygyerekek 32,7 százaléka napközibe jár, s ez az arány — bár nem elégséges — mégis magasabb, mint a korábbi években. Ezek, persze, országos adatok. Mint ahogy pontosan tudjuk azt is, hogy az ország 3212 települése közül 1955 településen élnek cigányok; tehát 62 százaléukban — ilyen vagy olyan súllyal — napirenden van a „cigánykérdés”. S tudjuk azt is, hogy csaknem háromszáz olyan település van, ahol rendkívül csekély erőfeszítések történtek a cigányok élet-

körülményeinek megváltoztatása érdekében. Vas és Győr-Sopron megyét kivéve mindenütt találhatóunk néhány olyan település, ahol az átlagnál jóval lassabb ütemű a fejlődés.

— Az V. ötéves tervben a szociális körülményeknek meg nem felelő cigánytelepek felszámolására a központi számítások szerint 11 ezer lakás felépítését, illetve vásárlását irányozták elő. Mennyi valósult meg ezekből?

— A tervezett 86,1 százaléka. Ez nagy eredmény a korábbi tervidőszakokhoz képest, az elmaradás azonban mégis fájó. Igaz, a telepek mérsékeltbb ütemű felszámolását számos tényező befolyásolta. Csökken ugyan is az olyan családok száma, amelyek az áttelepítéshez előírt feltételekkel — tehát rendszeres keresettel és állandó lakóhellyel — rendelkeznek, s a helyi tanácsoknak sincs már ingyenesen juttatható építési telkek, s kellő fedezetük sem a kisajátításra. Mindez, természetesen, nem kisebbíti a helyi tanácsok felelősségét. A feladat végrehajtása ugyanis elsősorban rajtuk múlik; az ő előkészítő, szervező, irányító és felvilágosító munkájukon áll vagy bukik minden. Gondolnunk kell például arra is, hogy az a cigány-család, amelyik a putriból egy fokkal jobb lakásba költözött, még csak a kezdeti lépésnél tart. További sokéves kitartó és szorgalmas munkára van szükség ahhoz, hogy tovább jussanak, hogy a szoba-konyhás kis házat bővíteni tudják, hogy megfelelő bútor is legyen benne, s a kertben megteremljék a család ellátásához szükséges zöldséget és gyümölcsöt. Mindez a cigányság számára gyökeres életmódváltást jelent, ami kellő megértés és támogatás híján egyszer-másszor még ma is kudarcba fullad.

Tartós folyamat

— Milyen területeken vannak meg gondok, amelyek megoldására az elkövetkező időszakokban különösen ügyelni kell?

— A cigányok többsége — iskolázatlanságuk, alacsony műveltségük miatt — szakképzettséget nem igénylő munkakörben dolgozik, következtében keresetük is rendkívül alacsony. Ráadásul továbbra is újratermelődik az képzetlen réteg, hiszen az általános iskolába járó cigánygyerekek 60 százaléka még ma sem jut el a továbbtanuláshoz szükséges nyolcadik osztályig. Sok olyan település van, ahol csak akkor vesznek fel cigánygyermeket az óvodába, ha netán marad még hely... Nem sikerült legyűrni az előítéleteket sem, sőt sokan ferde szemmel nézik azokat is, akik hivatalból egyengetik a cigányok sorsát; ezért is nehéz klubvezetőt, szociális gondozót, a szerény kivitelezésű lakások építéséhez építőmestert találni. Az is komoly gond, hogy a cigánygyerekek mintegy 37 százaléka veszélyeztetett, egyre növekszik a számuk a kisegítő iskolákban, s az átlagosnál, sajnos, még mindig magasabb a cigányfiatalok között a bűnelkövetők aránya. E gondok megoldása tehát az elkövetkező években is feltételezi a központi és helyi politikai, állami, társadalmi és gazdasági szervek szoros összehangolt, tervszerű, folyamatos tevékenységét. Azzal, hogy a jövőben az eddigieknél differenciáltabban, a cigányság rétegződésének megfelelően kell végrehajtani a központilag és helyben elhatározott feladatokat.

RÉVAI VALÉRIA

Egy hét a világgazdaságban

Elhúzódo recesszió

Érdekes jelenséget figyelhetünk meg manapság a fejlett tőkés országokban. Egyre gyakrabban fordul elő, hogy lényegében ugyanaból a tényanyagból a különböző pártok, hatalmi csoportosulások homlokegyenest eltérő következtetésekre jutnak. Az sem ritka, hogy egy adott csoportosulás nézete változik meg igen gyorsan. Az ehhez hasonló fordulatok persze meglepők, de aligha magyarázhatatlanok. A konjunktúrára vonatkozóan ma már hatalmas statisztikai adattár, idősorok sokasága áll rendelkezésre. És csak a legkritikább esetben fordul elő, hogy egyértelműen egy irányba mutattának. (Ilyen „szerecsse” csak a csúcs közelében vagy a visszaesés mélypontján képzelhető el, elvileg.) Az adatokban olvasónak tehát következtetéseiben igen nagy szabadsága van. Csoda-e, ha az elemzők nagy része a számokat eleve úgy kezeli, ahogy az „igényeinek” megfelel?

Amerikai visszaesés

Így lesz néhány havi adat kombinációjából a tartós tendenciára bizonyíték. (Esetleg bázis gazdaságpolitikai döntésekre.) Ilyen módon fordulhatott elő, hogy bár a nyár végén a kormányzat az USA gazdaságát még egyértelműen fellendülőnek ítélte, az elmúlt héten már a recesszió tényének hivatalos beismerésére került sor. Közvetítették ugyanis a bruttó nemzeti termék harmadik negyedévi alakulásáról készített jelentést, eszerint a második negyedévi 1,6 százalékos visszaesés után a jelen időszak ismét 0,6 százalékos csökkenést hozott.

A világgazdaság számára az amerikai visszaesés messzeható következményekkel jár. A fejlett tőkés országokban 1982-83-ra várt megélnélkülés, kilátásai ugyanis nagy mértékben függenek az USA teljesítményének alakulásától. Újabb kérdések is felmerülhetnek. Változik-e e tények tükrében a Reagan-kormány gazdaságpolitikája? Milyen hatással lesznek a fenti fejlemények az amerikai kamatszint alakulására? Rövid és enyhe lesz-e a recesszió? Figyelemre méltó az is, hogy az infláció üteme a harmadik negyedévben éppenséggel nőtt, a korábbi 6,4 százalékkal szemben 9,4 százalékot tett ki. A megfigyelők így érthető módon érdeklődéssel várják a tengerentúlról érkező híreket.

A héten nem csupán Washingtonból érkeztek a korábbinál rosszabb gazdasági kilátásokról hírek, *Lambsdorff nyugatnémet gazdasági miniszter is indokoltan tartotta bejelenteni*: jövőre a tervezettnél várhatóan nagyobb lesz a munkanélküliség, a gazdasági teljesítmény pedig alacsonyabb. Tehát az adóbevételek a prognosztizáltnál kisebbek, a munkanélküliségi segélyre fordítandó összegek pedig nagyobbak lesznek. A költségvetési deficit valószínűleg a vártnál 7 milliárd márkával lesz több. A deficit finanszírozásának, illetve fedezésének módjáról a kormánypártok és az ellenzék között (és a koalíciók belül is) kiéleződtek a viták.

Stabil piac

A jelenlegi dekonjunktúrában a kelet-nyugati kereskedelem lehetőségai értelem szerűen felértékelődnek. A szocialista országok ugyanis stabil piacot jelentenek, importjuk a szállító államokban munkahelyeket teremt. A héten több olyan hírt adtak ki, melyek a kelet-nyugati gazdasági együttműködéssel kapcsolatosak. Az illetékes szovjet külkereskedelmi vállalat elnökének nyilatkozata szerint várhatóan hamarosan megállapodás születik az NSZK-ba szállítandó földgáz áráról. Tízéves gazdasági együttműködési program kidolgozását határozták el Bulgária és Ausztria vegyes bizottságában. A kétoldalú kereskedelmi kapcsolatok fejlesztése volt az egyik témája Stefan Andrei román külügyminiszter londoni megbeszéléseinek is. Ülést tartott az NDK-USA közti gazdasági-kereskedelmi tanács. Magyarországon NSZK műszaki hetet rendeztek és megnyitották a Rhône Poulenc budapesti irodáját. A KGST és Finnország közötti gazdasági együttműködéssel foglalkozó bizottság is ülést tartott Ulánbátorban. Fontos tárgyalások folytak a brit-lengyel gazdasági kapcsolatok bővítésének lehetőségeiről Londonban.

E cikk megjelenésének időpontjában már befejeződött ugyan a Cancun Észak-Dél konferencia, a híryanagok az értékeléshez azonban még nem állnak rendelkezésre. Ezért kénytelenek vagyunk az eseményt a legközelebbi alkalommal elemezni.

Gonda György — Szentgáli Péter

A KOPINT jelenti

Süllyedt a gabonaár

Az elmúlt héthez képest mérsékelt *élénkülés* tapasztalható a fémtőzsdéken. A következő ellentétes irányú tendenciák alakultak ki: a horgany ára — ami az utóbbi négy héten 3 százalékkal süllyedt átlagosan — most hirtelen 7 százalékkal megugrott a londoni tőzsdén. Ugyancsak emelkedett a nikkell (3 százalékkal), az alumínium (1,8 százalékkal) és az ólomhulladék ára (5,4 százalékkal). A rézárak *enyhén süllyedő* tendenciája megállt, sőt 1 százalékkal még erősödött is a tőzsdén kialakított jegyzés. A nemestémek konjunktúrája megtört: a héten az arany 3 százalékkal, az ezüst pedig 4 százalékkal értékeltelenedett. (Emlékeztetőül: az utóbbi nemestém értékvesztése az USA ezüstkészlete kiárusításának eredményeként értelmezhető.) A nyersgumi-árak 1-2 százalékkal süllyedtek és lefelé

tendálnak a gyapjú- és gyapotárak is. A sellak 2,7 százalékkal erősödött az indiai tőzsdén. A gabonák közül a búza, kukorica, árpa és szójabab jegyzése *csökkent kissé a piaci érdeklődés miatt*. Nyereségre tettek szert viszont azok a kereskedők, akik erre az időszakra a zab, lenmag, szójadara áremelkedésére spekuláltak. A rozs és a repcemag és az egyéb növényi olajok kereslete stagnál a héten. Megemlítendő a repceolaj jegyzésének igen szeszélyes mozgása; a hét átlagában 46-48 dollár között ingadozott 100 kilogrammonként az ár. A dán halolaj 5,7 százalékkal drágult. A cukorpiacokon uralkodó alacsony árak — ismét süllyedtek 2-4 százalékkal. Újabb 5, 8 százalékot veszített a zsír ára Chicagóban, valamint gyengültek a kávé, kakaó és kakaóvaj piaci pozíciói is.

Nyúlháború

A szerződés mit sem ér — Nem szabad megmerevíteni

— Jó vagy rossz üzletpolitikával a nyúlháború tagvállalatai végül is megtermeltetnek és feldolgoznak évi 55 millió dollár értékű nyulat, közben a 17 tagvállalat sok száz milliót forgalmaz és jókora nyereséget realizál. Harcuk a forgalomból, elsősorban a *jövedelemből való részesedés mértékéért folyt és folyik*. Ki-ki a maga eszközeivel vesz részt ebben a küzdelemben. *Jogszabályokat nem sértünk*. Van aki ügyesebb, van aki ügyetlenebb. Aki nyer, az tisztességgel vesztelmel könnyvelhet el, aki veszít az szidja a győzteseket. Ilyen az üzleti verseny! Miért kell ezen fennakadni? — *Ruppert József*, aki május óta vezérigazgató-helyettese a Környei Mezőgazdasági Kombinátban, szótárja kezét: — *En akkor kerültem ebbe az egészbe, amikor már régen dült a nyúlháború, s a lapokat kiosztották. Nem tehetek mást, vállalom amit kaptam, és nagyon bízom benne, hogy semmiféle, a versenyt megfojtó drasztikus szabályozással nem teszik lehetővé az egészséges folytatást. Mert ennek az üzletnek — sok másnak is — a verseny, a konkurrenciaharc az éltető eleme.*

Vonzó vélekedés. De amióta a „nyúlháború” elhatalmasodott, nem növekedett a termelés. *Pedig a piaci lehetőségek az exportnak úgy 30 százalékos növelését tennék lehetővé* — erről tájékoztat *Miklós László*, a társaság ügyvezető igazgatója.

Az ügyesebb igazsága

Arról persze szó sincs, hogy a Nyúltermelési és Külkereskedelmi Társaság tagjai ne tudnák: szabályok nélkül irreálisá válik minden verseny. Évek óta próbálkoznak *szabályalkotással*, de ha egyáltalán született megállapodás, akkor is hiába, később semmisnek deklarálták. *Molnár Gyula*, a Kisvárdai Baromfi-feldolgozó Szövetkezeti Közös Vállalat igazgatója beszélgetésünk remegett az idegességétől, mert az igazgató tanács ülése után találkoztunk, amikor újra csak ez történt, ki tudja hányadszor:

— Tavasszal abban maradtunk, hogy *mindenki tartja magát a kilónként 39 forintos nyári felvásárlási árhoz*. Mi komolyan vetjük ezt. De a Környei Mezőgazdasági Kombinát megbízásából negyven-egynéhány forintot fizetnek a felvásárlók azoknak a kistermelőknek a nyúl kilójáért, akikhez *nagy kedvezményekkel mi helyezzük ki tenyészállatokat, akikkel mi szerződünk arra, hogy a kedvezmények fejében nekünk adják el a fölhizlalt szaporulatot*. A szerződött mennyiségnek végül talán csak a harmadához jutottunk hozzá. A többi elvitték konkurrensaink. *Hová menjek panasza? A társaság alapszerződése ilyen magartást ér semmiféle pénzügyi szankcióra sem ad lehetőséget.*

Molnár Gyula ma úgy véli: *rosszul tette, amikor nem vette föl az odadobott kesztyűt*. Ha versenytársai ráigérnek az általa szerződött árra, akkor neki még *többet kellett volna fizetnie*. Tellett volna az éppen magas exportárak bevételeiből. Legföljebb *kevésbé pénz maradt volna a következő időszak termeléséért beruházásaira*. De *így máris jelentős veszteségek érték*, és nagyon nehéz helyzetbe került. Azon rágódik: ha jövőre nem lesz

ilyen magas az exportár, akkor is eljönnek majd Környéről a nyúlért hozzájuk az ország másik végébe? Akkor majd *aligha éri meg a drága juvar és a felemelt felvásárlási ár*. Lehet, hogy akkor neki Kisvárdán sem fogja megérni, hogy az idei, irreálisan magas áron nekibuzduló kistermelők nyulát mind felvásárolja. De majd akad valaki, aki *ügyet csinál abból, hogy a megtermelt áru ne maradjon a gazdák nyakán*. S ez így helyes: elég egyszer-kétszer otthagyni az árut, s a ház körüli udvarokból hosszú időre eltűnhet a nyúl! Volt már más állatokkal hasonló példa. De milyen igazság az, hogy Környén akkor dolgoznak, amikor nagyon megéri, Kisvárdán meg akkor, ha át kell vészelní az esetleges dekonjunktúrára? Amikor *áldozatot kell hozni a jövő érdekében?*

Ruppert József szerint — *emlékezzünk csak — ez az ügyesebb igazsága*.

Ne az árban!

Hányan és hányszor hangoztatták már az elmúlt igazgató tanácsuléseken, hogy *„nem a felvásárlási árban, hanem a termelésfejlesztésben, a tenyészanyag, a szolgáltatások színvonalában kell egymással versenyeznünk!”* De Környe és a vele szövetséges *tardosbányai Gerecse Tsz* mindannyiszor megvétózta, vagy utóbb semmisnek nyilvánította az árat rögzítő és a felvásárlási területeket elhatároló javaslatokat. Ezért történt, hogy idén júliusban, az elmérgesedő vita végén, *mindkettőjüket kizárták a társaság tagjai sorából*.

Akik a kizárási határozatot hozták, nyilván nem gondolták végig, hogy az ország *nem mondhatja le az 55 millió dolláros évi nyulárcsúrt 40 százalékáról*. Mert a haracosoknak belyégzett mód-szerek eredményeként, végül is ennyire rüg kettyük részesedése. Kétségtelen, hogy a *tardosbányai tsz úgy vásárolt és értékesített több ezer tonna nyulat* *Ős és Zala megyében, hogy egyetlen filért nem fektetett be a termelés fejlesztésébe*, jelentős károkat okozva ezzel az ott korábban már szerződéseket kötő, kedvezményes akciókat kezdeményező konkurrensainak. Ugyanezt tette Környe Kelet-Magyarországon. De a példán felbuzdulva — retorzióképpen és önvédelemből — *ezt tették mások is, mindenütt, keresztül-kasul az országban*.

Miközben verdiktet mondott a többség a két „főbűnös” fejére, semmi szellemesebb megoldás nem jutott a nagy hírű, eredményes vállalatok vezetőinek eszébe, mint a régen lejárt és lejáratott rajonirozás, árrögzítés és központi árudiszponálás? *Ha a többség a munkát merevítő mód-szerek újraélesztésével akarja megvédeni saját érdekeit, akkor biztosan nem születik meg az ellentmondások feloldása*. Így csak elmérgesedhetett a helyzet, s még a világosabb elmék is olyan nyilvánvaló zsákutcába vezető spekulációra fanyalodtak, amelynek végén a szabadverseny farkastörvényeit kezdték, meglehetősen izetlenül, emlegetni.

Mára, szerencsére, *változni látszik a helyzet*. A nyúlháború kárvallottjain végre nem az indulatok uralkodnak, s újra tárgyalóasztalhoz ültek egymással és Környével is. Új hűrokat pengetve, mind többen látják be: *nem szigorú, merevgörccsöt okozó intéz-*

kedésre van szükség, hanem a kudarcok okainak elemzésére, következtetések levonására.

Megtartani a játékszabályokat

Ezt teszi a Pécsi Baromfi-feldolgozó Szövetkezeti Közös Vállalat igazgatója, *Kincses Tibor*, amikor úgy vélekedik: *az ország területének talán 15 százalékán hiatalnak csak nyulat, és kedvezményes tenyészállat-kihelyezéssel, különböző szolgáltatásokkal még jókora kört lehetne a nyúl-hizlalásba bevinni*. Erre veszik az irányt.

De a partizánkodás ellen változatlanul nem tudnak szert, mert *„a szerződéseket fabatkát sem érnek”*. Ha a kötbér végrehajtásáért beperelnek kistermelőt, áfészt, akkor a per, a bizonyítási eljárás, akár másfél évig is elhúzódhat. És mit érnek vele, ha nyernek? Az áruehalászó akcióiról híres tsz egyik vezetője több tanú füle hallatára egy, a kistermelők munkáját szervező áfész elnökének a következőket mondta:

— *Add nekem a másikkal szerződött árudat! Ha netán mégis kötbéreznek, akkor egymillió forintig partnerek vagyunk.*

A *tardosbányai tsz-elnök, Mesterházi Antal* beszélgetésünk meglegehősen lehangoltan látja be: *utat tévesztettek*. Magyarán, *mentség persze akad*. Gyenge adottságú a tsz, a jövedelmező nyúlágas teremthet egyedül lehetőséget az eredményes gazdálkodásra. Évekig gond nélkül kapták a baromfiipari vállalatoktól a vágnyalót, eszükbe sem jutott, hogy termelészervezéssel foglalkozzanak. Most, amikor kis híján alapanyag nélkül maradt a vágóhid, *pánikszereűen próbálták összeszedni az országból, bármilyen áron, a nyulat*. Meg is éri idei jövedelmük ezt a „bármilyen áron”.

Más kérdés, hogy valóban *váratlanul változott-e meg a helyzet*, vagy csak a Gerecse-hegység takarta el a kilátást? Mert az országban elsőként létesített *tardosbányai után egyre-másra épültek a nyúl-vágóhidak*, más is részesedni akart a feldolgozás hasznából. *Ma körülbelül kétszer akkora vágókapacitás van az országban, mint amennyi nyúl*. Sokak szerint éppen ez a mai gondok igazi forrása. És mégis — *most rekonstrukció címén — két új vágóhid épül, Tardosbányán és Környén*. Nem lett volna bölcsebb, megfontoltabb a vágóhídi beruházásra Környén fordított 100 millióból és a Tardosbányán investált 30 millióból legalább egy részt a tenyészítés, a termelés fejlesztésére fordítani?

— *A külpiaic igényeinek kell megfelelni* — mondja beszélgetésünk végén Környén Ruppert József. — *Mi ezért investálunk, és ezt kell tennünk versenytársainknak is*. Ha valóban mindenki a teljes kistermelői körben, több éves szerződések keretében termeltet majd, ha mindenki fölisméri, hogy *tartósan haszonra csak akkor tehet szert, ha pénz és munkát fektet az üzletbe, ha saját, jól felfogott érdekében mindenki megtartja a most születő, reméljük, bölcs játékszabályokat, s képes felőni korrekt partnerként a versenyhelyzet bonyolult követelményeire, akkor, de csakis akkor helytállhatunk a hazainál keményebb nemzetközi versenyben is.*

GÁDOR IVÁN

Görög inflációk

Az új görög kormány pénteken *fokozottabb árellenőrzést léptetett életbe az infláció megfékezésére*. Az ellenőrzés elsősorban az élelmiszerek, valamint a közfogyasztású iparcikkek áraira vonatkozik. A görög kereskedelmi miniszter szerint a minisztérium nemcsak a kiskereskedelmi árakat, hanem a *termelési költsége-*

HORIZONT

ket is ellenőrizni fogja. A kormány célja a jelenlegi évi 25 százalékos infláció 5 százalékkal való mérséklése.

Olajszeny a Karib-tengeren

Az ENSZ környezetvédelmi programja és a karibi környezet-

védelmi munkaterv a térség országainak együttműködését sürgeti a Karib-tenger élővilágát fenyegető olajszenyveződés megakadályozására. Becslések szerint a tankhajók naponta mintegy 4,7 millió hordónyi olajat szállítanak a karibi vízen át, és a hajókból kifolyó olaj olyan mértékben szennyezi a tenger vizét, hogy az *súlyos veszélyt jelent a Karib-tenger növény- és állatvilágára.*

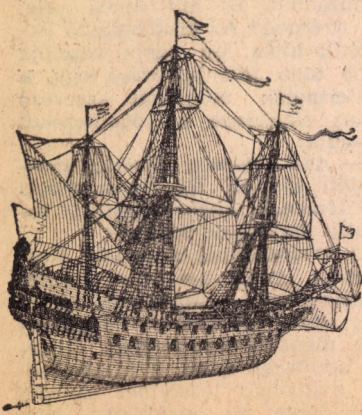
Stockholmi jegyzetek

Történelem és művészet

Stockholm lüktető, elképesztő forgalmú belvárosától mindössze néhány autóbussz megállóra, a mi Városligetünkre emlékeztető park szélén, a tengerből partján látható a svéd főváros egyedülálló látványossága, amelyhez még hasonló sincs sehol a világon. Itt áll a *Wasa*. Gusztáv Adolfnak, a harmincéves háború egyik főszereplőjének, a legnagyobb svéd uralkodónak egykori büszke zászlóshajója, amely vízre bocsátása után néhány perccel elsüllyedt...

A zászlóshajó katasztrófája

A katasztrófa 1628-ban történt: augusztus tizedikén, az avatásra összegyűlt ünneplő tömeg szeme láttára. A *Wasa* legördült a hatalmas gerendákból ácsolt csúszdán, felvonta vitorláit, és lassan

A Wasa — Gusztáv Adolf egykori zászlóshajója

haladni kezdett, majd néhány perc múlva, egy erőteljes szélhökés hatására oldalára dőlt és süllyedni kezdett. Harmincöt perc alatt elmerült, lengő lobogókkal és felvont vitorlákkal. A szerencsésleg után évekig folyt a vizsgálat: szakértőket, ismert hajóépítőket, magas rangú tengerésztiszteket hallgattak ki, összeállították a tervezés, az engedélyezések, az építés és az ellenőrzések egész krónikáját, de a személyes felelősséget, a katasztrófa valódi okát nem sikerült megállapítani.

Évszázadokig pihent a *Wasa* a stockholmi öböl fenekén, harmincöt méteres mélységben. Háromszázharminchárom évig. Egészen 1961. április 24-ig. Ezen a napon emelték a víz felszínére a férfitest vastagságú acélkábelek segítségével a hajót a svéd flotta emelőpontonjai, amelyek a szó legszorosabb értelmében centiméter-közelségben körülállták a Wasát, s az alatta átvett kábeleket darukkal, csőrökkel húzva, emelték ki a tölgyfából készült egykori csatahajót.

Azóta a *Wasa* itt látható a parton. Fölötte-körülötte acélból és üvegből emelt, légkondicionált épület, háromszintű folyosóval, amelyben végigsétálva, karnyújtásnyi távolságból tekinthetők meg a *Wasa* különböző emeletei. (Az U-alakzatot mutató keresztmetszet alján helyezkedik el a hajófenék, ezt az épület sztereójából lehet megtekinteni — a kapitányi hidat, az alatta elterülő parancsnoki kajütöket pedig a legfelső emeleti körfolyosóról.)

A páratlan látványosság

Hihetetlenül érdekes technikai teljesítmény egy ilyen háromszázötven éves vitorlás csatahajó. Az óriási tölgyfagerendák, amelyek a hajótestet alkotják, az alaprajznak megfelelően elől majdnem félkörívben hajlanak: semmiféle ma ismert módon nem hajlítható ilyen erősen a vastag tölgyfa. A kutatók azt állítják, hogy akkor sem tudhatták a tölgyfát gőzöléssel vagy más módon hajlítani: hanem az erdőből, kitermelés közben keresték meg a kívánatos alakú, megfelelő hajlásszögben görbült tölgyfákat. A *Wasa* a kor szokásai szerint gazdagon díszített ornametikával ékes. A szakemberek miniciózus pontossággal állították össze a tengeri lélet mitológikus szoborcsoportozatait, az orr- és tatrész plasztikáit, egészen a barokk burjánzású, dús aranyozású, óriás címerpajzsfaragványig, amely a kapitányi hidat borította.

A *Wasa* fölő-köré emelt acél- és üvegpalota, amelynek légkondicionált levegője a faanyag sértelességét, konzerválását szolgálja — bemutatja a felszínre hozott használati tárgyakat, hadiszerveket, a hajó s a legénység technikai felszerelését, rekonstruálja a hajdani hadihajó mindennapi életét. Az ezerháromszáz tonnás vitorlás hatvanegyet ágyút, 435 embert szállított — kilencven matrózt és háromszáz katonát. Kiállított ruházatuk, fegyverzetük, eszközeik sora, a röviden, jól érthetően fogalmazott, jól elhelyezett magyarázó feliratokkal együtt, valóban közel hozza a látogatóhoz a történelmi régmúltat. Az eredetiségnek mindig van egy bizonyos, semmivel sem pótolható varázsa: az a tény, hogy itt semmi sem makett, semmi sem utánzat, hanem minden hiteles, valódi; az a tény, hogy ami másutt csak leírásból, rekonstrukciókból, vagy töredékekből ismerhető meg, az itt teljes egészében és egyetlenként látható: különleges vonzerőt kölcsönös a *Wasa* hajómúzeumnak. Nem is beszélve a tritonokkal, kerúbokkal, mitológiai és történelmi ábrázolásokkal ékes faragványok képzőművészeti értékéről. Több mint hatszáz szobor díszítette a Wasát: szakértő, aprólékos rekonstrukciójukat csak azután lehetett megkezdeni, amikor a bűvárok egyenként összeszedték őket a tengerfenék iszaniából — ez a munka még hosszú hónapokig tartott a hajó kiemelése után.

De a legfőbb darabok már a régi szépségükben pompáznak. Így a *Wasa* nem csupán haditörténeti, történelmi, hanem egyedülállóan érdekes szobrászati kiállítás is: a késő középkori, korai újkorai európai képzőművészet páratlanul gazdag emléke.

A Millesgarden

A szobrászat egyébként is otthon van Stockholmban. Soha sehol, a Rodin-múzeum óta ilyen hatást nem gyakorolt rám semmilyen szoboregyüttes, mint a Carl Milles életműve, amely a Millesgardenben látható.

A művész egykori villájának parkjában áll ez a maga tájbeli, természeti környezetéhez példátlan harmóniával illeszkedő gyűjtemény. A kert fekvése ahhoz hasonlít, mintha a Halászbástyán a

természet még pótlólagosan „engedélyezett” volna egy négyszáz méter hosszú, hetven-nyolcvan méter széles, sima és lapos térséget. Ha tehát szemben állunk a „Dunával” (amely ott persze nem a Duna, hanem a tengerből), akkor szinte a „lábunknál” terül el a svéd főváros panorámája. Carl Milles óriás méretű bronzszobrai közül jó néhány magas oszloponkon áll: a szinte hihetetlenül bravúros statikai megoldásoknak köszönhetően úgy tűnik, mintha Stockholm egén röppennének át a szinte súlytalannak tetsző óriás bronzalakok. Az ember és a Pegazus megpillantásakor a látogató a szó legszorosabb értelmében percekre megnémul. A látvány egyszerűen álombeli, szinte túl van a hihetőség határain: a monumentális szárnyas éreparipa, s a fölötte szinte a felhők közé

Carl Miller: Pegazus

úszó férfialak (amely csak bokájával kapcsolódik a bronzló testének tömegéhez) szinte meghazudtolja a nehézkedési erő törvényeit. A néző az első meglepetéstől lenyűgözve kezd körbejárni, alulnézetben vizsgálgatni a szobrot, kutatni, hogy mitől van a levegőbe emelő hallatlan könnyedsége ez a semmi másra nem hasonlító érzés, s hogy miként éri el a művész ezt a hatást.

A két karját előreemelő, lábával úszó mozdulatot tevő férfialak a maga súlytalan, kecses könnyedségével a szárnyaló emberi szellem, a minden nehézséget leküzdő győzedelmes géniuszt felejthetetlen jelképe. Ugyanakkor ez a Millesgarden szimbóluma is, ez a legismertebb Carl Milles művei közül.

A Pegazus mellett még százhatvanéket szobra áll itt: továbbá az a több száz görög és római antikvitás, amelyet a művész életében Görögországban és Itáliában gyűjtött, vásárolt.

Itt, a Lidöngö-szigeten, Carl Milles villája körül egy Carl Bengtsson nevű építésztervező tervezte meg a szabadtéri kiállítás architektúráját. Munkájának eredménye (amelyet még a szobrászművész bátyja, Ewert Milles többször kiegészített és áttervezett) végül is az volt, hogy ma a Millesgarden az a pontja a világnak, ahol legideálisabb, legoptimálisabb módon, a műalkotások hatását legeredményesebben elősegítő környezetben látható egy korszakosan nagy szobrász teljes életműve.

A szökőkutak vizéből kiemelkedő búbajosán szép najádok, a medencék tükrében saját alakjuk visszfényét szemlélő, éterien könnyed vizitündérek, a játékos és poétikus nőalakok, a karakteres, súlyos egész alakos kompozíciók, a jellegzetes felületkezelésű, sokatmondó jellemrajzot adó portrék egy korszakos jelentőségű világnagyság életművét tárják a látogató elé: a környezet mesteri kialakítása pedig az oeuvre példásan hatásos érvényesülésére teremt páratlan lehetőséget.

Cseh Tamás új lemeze, a Múcsarnok

Megfestett legények

BIZONY, nem könnyű a helyzet. János és Tamás „tükrünk szétszört szilánkjait” rakosgatja, Antoine kívülről fújja „az összes verseket”, a *Tékozló Fiú*, „felismerve az idők hajlását”, szakmát tanul, fényképész lesz, és csinos zakót varrat... „Mi ez?” E „fura kanyar”? — kérdezhetnénk Cseh Tamás—Bereményi Géza szerzőpáros modorában. Megtagadják *Destrét*? Régvolt társaikat?

Látszatra erről szól az új lemez, amelyben mintha szervesülne egymással a dalok: a régről ismert levélforma (*Valóság nagybátyám*), s a sokszor dúdolt sztrájkballada (*Filmdal*), az irodalmi arcképsorozat (Rimbaud, Shakespeare, Ady, Petőfi, József Attila, Dosztojevszkij). De csak látszatra. Valójában ezúttal is a zárt és szigorú kompozíció uralkodik, a dalokat gondolatok finom pókhálója szövi egymáshoz, és talán minden ediginél tudatosabb kidolgozottság.

A MÚCSARNOK az identitáskeresés története; az előző lemezekből megismert „én” ezúttal különböző szerepeket ölt magára, különböző magatartásformákat választ. Természetesen, nem mindegy, milyeneket. Hiszen a különböző „én” különböző lehetőségeket jelölhet. Bereményi azonban nem sok kiutat kínál. Az ő szerepei azonosak. Az elutasítás, a dezillúzió, a lemondás, a devalválódás felismerésének pillanatai ezek. Rimbaud rádöbben, hogy „letelt az évad”, és a köpeny a vállon „rég eszmévé szakadt”. Ady „utazó, nagybeteg idegen”-ként a „küszöbön túl”-ra ér, ahol már nem kérdés többé, hogy magyar vagy nem magyar; József Attila rádöbben, hogy „tanítható lett óvodától egyetemig”, és hogy kívülről tudják már az összes verseit. Iszonyú illúzióvesztés ez, a hősi szerepről való lemondás: Petőfi hiába fordul szembe a dzsidásokkal, senki sem látja, senki sem tudja, hogy szembefordul!

A hit kelepceje ezek a szerepek. A következetesen vállalt küzdelem, amely a közönyös, álszent világban már-már nevetségessé, szánandóvá válik, hiszen Lee van Cleef is beadja derekát, s az első verés után polgári hivatást választ: fényképészegéd lesz. Rádadásul a manipuláció finomodott, a vélt és a valódi érték könnyen összekeveredik, az arányok eltolódnak, a heroikus gesztus korszerűtlen akadémikuskodásnak tűnhet.

A „beilleszkedés”, a „lézengés”, a „rossz közérzet” dilemmáival viaskodó hatvanas évekbeli hősök (Antoine-ok és Désiré-k) vívódásai után Bereményi ezúttal elevenen tapint rá a hetvenes-nyolcvanas évek megváltozott társadalmi szerkezetére: s tudatosítja azt a felismerést, hogy a tagadás-lézengés mára elvesztette társadalomkritikai (és társadalomformáló) erejét, és a hősnek szembe kell néznie önmagával és helyzetével, mert e pillanatban még azt sem tudja, hogy „ön maga lehet-e”?

ILYEN értelemben a *Múcsarnok* kulcsdala, már-már generáció-programbeszéde (igaz, fanyar-keserű ars poeticája) az F. M. Dosztojevszkij és az ördög című dal. Bereményi ebben a hátborzongató drámaisággal felépített kis drámaletten a „fiatal” írók megváltozott társadalmi szerepkörére hívja fel a figyelmet, arra a „fura kanyarra”, amelyben Dosztojevszkijnek is része volt: az igazi író soha nem elégedhet meg az egyszerű kérdéssel, az Intézmény dühöd kritikájával, hanem pokoljárása után a „miért helyett a hogyan?” kell keresnie, s el kell jutnia az „emberhez, az Intézmény helyett”, mert az emberek az érdekesek. (Ezt a higgadtan felépített mondanivalót foglalja keretbe a *Valóság nagybátyám* és a *Filmdal*, amely a fenti felismerés ellenére arra buzdít, hogy „mindig csak végig, a legvégéig” el kell menni — különben nincs önismeret.)

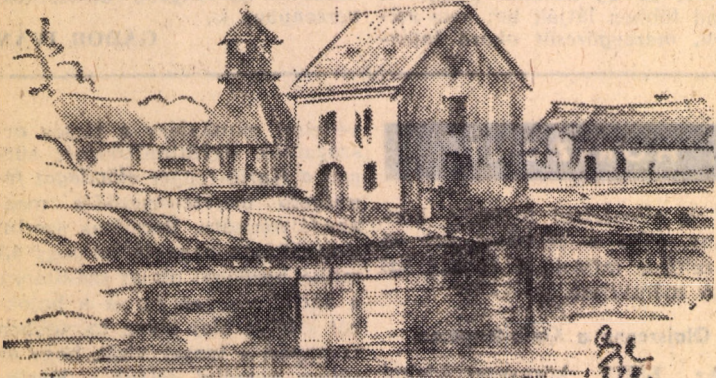
A *Múcsarnok* tehát valódi műcsarnok: színház, ahol a valóság és a szerep összemosisdik, s szemünk előtt — akár száguldozó vonat ablakaiban — sorra elsuhannak a jól ismert arcok (és életutak). A művi és az igazi arcok néznek itt egymással farkasszemet; a „hetvenes évek ifja”, a „víg elégedett”, akinek „festett szeme”, „jól megfestett gondolatai vannak”, és lassan már esélye sem lehet arra, hogy magát másokért kifossza, hiszen gondolat helyett csak „gondolatmenet” jut osztályrészül.

Ha az előző lemezek (a *Levél Nővéremnek*, az *Antoine és Désiré*, a *Fehér babák takaródója*) hallatán „hangulatjelentés”-ről, az „önkifejezés dokumentumai”-ról, egy világnézet értelmes-ironikus lecsapódásairól beszélhetünk, akkor most, a *Múcsarnok* esetében, egy nagyon végiggondolt, koncepciózus nemzedékkritikára kell figyelmeztetnünk, amely nemcsak az elmúlt tíz-egynéhány esztendő divatos magatartásformáit (az autóstoposok, a „távolsági bölcsék” nonkonformizmusát) teszi kritiká tárgyává, hanem a céltalan, látszathöködést is, amelyet nem valódi meggyőződés, csupán a különbözni óhajítás vágya hajt.

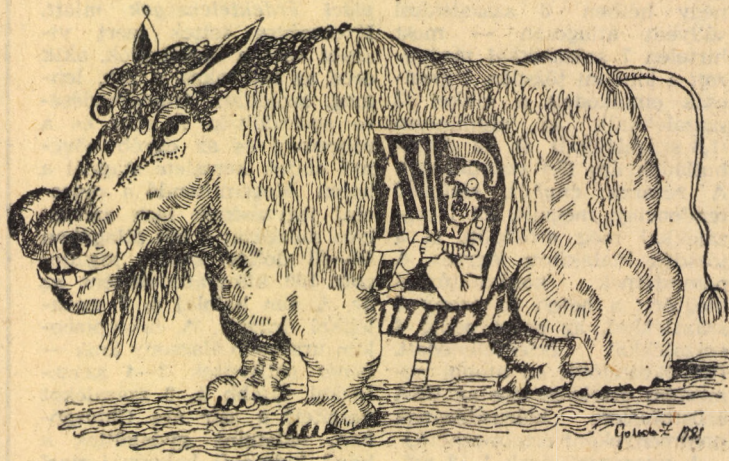
TALÁN EZÉRT, hogy Cseh Tamás előadásmódja — az összes lemez közül — itt a legértehetőbb. A váteszszerep, a kamaszarchia háttérbe szorul, ez a „lírai én” a történelem és a társadalom valódi gondolataival szembesül. A zene (és innen a lemez feszültsége) ezúttal is csupa allúzió; báterembe illő keringő, értelmes tangórészlet, nyálás filmzene, cowboyballada és közhelysláger, édesbús nagyvárosi románc, és népdalutánc.

A dalok sajátos atmoszféráját az adja, hogy az ismert dallamhoz nem az ismert szöveg párosul; így meglehetősen gondolat-társítások keletkeznek, nemegyszer még jobban aláhúzza a szöveg ironikus jelentésrétegét, amely az utolsó dalban váratlan szomorúsággal a látszatok ellen fordul, és olyan világot kíván, ahol „nincsen más, csak igazán, és nincsen más, csak csakugyan”.

Vinkó József

Cs. Kovács László grafikája

Gonda Zoltán grafikája

GESZTI PÁL